

KVLO

www.kvlo.nl

KONINKLIJKE VERENIGING VAN LERAREN LICHAAMELIJKE OPVOEDING

LICHAMELIJKE OPVOEDING

9

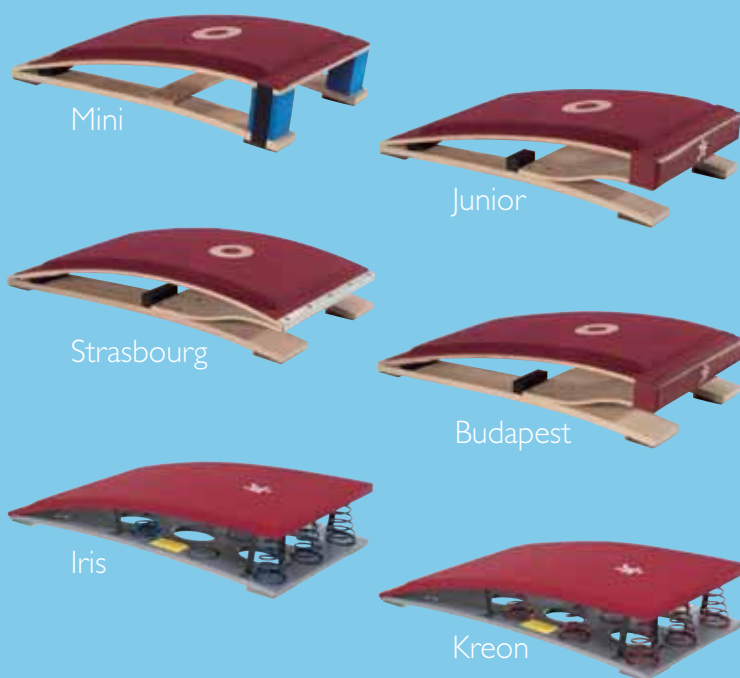
Jaargang 95
24 aug 2007

TOPIC KWALITEIT VAN LO (ONDERZOEK)
NOTULEN VOORJAARSVERGADERING
TER DISCUSSIE OVER DE RICHTING DIE LO UITGAAT
PROFESSIONALISERING VAN WERKVELDBEGELEIDING

JF-springplanken

Kinderen hebben een natuurlijke drijfveer om te bewegen en te springen. De JF-springplanken scheppen de voorwaarden om die uitdagingen aan te gaan. Janssen-Fritsen ontwikkelde een serie springplanken met elk een eigen veer karakteristiek. Pedagogisch en methodisch onderbouwd en aangepast aan het niveau van de leerling. Zo tillen JF-springplanken de leerlingen steeds naar een hoger niveau. Dat kan uiteindelijk uitmonden in het springen op eenzelfde plank als waarop Olympische kampioenen springen! Graag meer weten?

Bel 0492-530930.

TOPIC

EN VERDE

PRAKTIJK

RUBRIEKE

TOPIC

TOPIC KWALITEIT VAN LO (ONDERZOEK)

De kwaliteit van ons vak daar draait het hier om. En dan niet alleen over wat we doen, maar ook hoe we het doen en wat we er aan doen om de kwaliteit te waarborgen. In het eerste artikel van Harry Stegeman leest u wat in welk artikel wordt behandeld.

- 06 | KWALITEIT VAN LO / *Harry Stegeman*
- 08 | HET BEWEEGT ALLEMAAL, MAAR LEERT (TE) WEINIG / *Edwin Timmers*
- 12 | DE SAMENWERKING BINNEN DE VAKSECTIE EN DE KWALITEIT VAN DE LESSEN / *Harry Stegeman en Ger van Mossel*
- 16 | DE PROFESSIONALISERING VAN LERAREN LO / *Harry Stegeman en Koen Breedveld*
- 18 | HET LEREN VAN OPLEIDERS / *Kees Faber*

EN VERDER

- 20 | Student sporthogeschool zet vmbo-project op / *Maartje Pecht*
- 40 | Lokaal sportbeleid en interactieve beleidsontwikkeling (2) / *Johan Steenbergen en Harry Stegeman*
- 47 | Een Bos(ch) succesverhaal! / *Stefan van Veen*
- 50 | Professionalisering van werkveldbegeleiding / *Jorg Radstake*

PRAKTIJK

- 24 | Bewegen regelen in het Basisdocument VO / *Chris Mooij*
- 28 | Skaten in het basisonderwijs / *Simone de Vries*
- 32 | Over kijkwijzers en andere hulpmiddelen (1) / *Hans Dijkhoff*

RUBRIEKEN

- 05 | Eerste pagina
- 22 | De IRP-praktijk
- 35 | Van het hoofdbestuur; notulen voorjaarsvergadering
- 39 | Gelezen
- 44 | Ter discussie
- 54 | Laatste pagina
- 55 | Afdelingen/Agenda

FOTO OMSLAG: MICKY LUINGE

FOTO OMSLAG PRAKTIJKKATERN: MICKY LUINGE

TRENOMAT SCHEIDINGSWANDEN

De nieuwste generatie zaalscheidingen **Trenomat Acoustic®**

- Geluidsreductie **en** geluidsabsorptie in **alle** zaal delen door **nieuw** akoestisch wandmateriaal!
- Ook voor renovatie en verbeteren van de akoestiek in bestaande accommodaties!

De Graaf en van Stijn B.V.
Postbus 32
2420 AA Nieuwkoop
Tel: (0172) 57 97 20
Fax: (0172) 57 26 70
www.trenomat.nl
info@trenomat.nl

 Hogeschool van Amsterdam

Ambities waarmaken?

Kies dan voor een Post-HBO opleiding bij de HES School of Economics and Business:

SportManagement en Marketing

Ben je een afgestudeerde HBO'er en wil je doorgroeien in een commerciële, bestuurlijke of managementfunctie binnen de sportbranche?

Schrijf je nu in voor de start in september 2007!

Meer informatie?

Bel naar HES Post Graduate Programmes 020-523 6421 of mail naar CHA@hesasd.nl

www.hes.hva.nl/postgraduate

**Collectief
ziektekosten**
vanaf € 90,80 per maand;
bereken zelf uw premie, ga naar:
www.KVLOverzekerings.nl

Contactpersonen: Willem Broertjes & Eveline Balk
wbroertjes@elswoutgroep.nl & ebalk@elswoutgroep.nl

Elswout
Zijlweg 314
2015 CP Haarlem
Postbus 2121
2002 CC Haarlem

Telefoon 023 - 751 00 00
Fax 023 - 751 00 01
E-mail info@elswoutgroep.nl
Internet www.elswoutgroep.nl
K.v.K. nr. 34170831

Collectiviteits-
nummer: 33024
Collectiviteits-
naam: kvlo

KVLO pakket polis

- auto • woonhuis
- aansprakelijkheid
- caravan • doorlopende reis • etc, etc. • met hoge kortingen voor KVLO-leden]

COLOFON

Redactie:
Hans Dijkhoff (hoofdredacteur)
Maarten Massink (praktijkredac-
teur) Jacqueline Tangelder
(redactiemedewerkster)
Redactieraad:
Harry Stegeman (vz), Hilde Bax,
Henk Breukelman, Marianne
van Bussel, Bert Boetes, Lars
Borghouts, Danny van Dijk,
Ernst Hart, Maarten Massink,
Chris Mooij, Eric Pardon, Jorg
Radstake. Redactieadres:
KVLO, Postbus 398, 3700 AJ
Zeist, e-mail: redactie@kvlo.nl
Abonnement Lichamelijke
Opvoeding: Jaarabonnement
€ 55,- (buitenland € 80,-)
Losse nummers € 3,-
(excl. verzendkosten)
Handelsadvertenties:
Bureau Van Vliet BV, Passage
13-21, Postbus 20, 2040 AA
Zandvoort, fax: 023 571 7680
e-mail: zandvoort@bureauvan-
vliet.com
www.bureauvanvliet.com
Verschijningsdata 2007:
19 jan., 9 feb., 2 maart,
30 maart, 27 april, 18 mei,
15 juni, 6 juli, 24 aug., 14 sep.,
5 okt., 26 okt., 16 nov., 7 dec.
Druk:
Drukkerij Giethoorn Ten Brink,
Postbus 41, 7940 AA Meppel.
Tel.: 052 285 5111.
Vormgeving:
FIZZ new media solutions,
Stationsweg 44a, 7941 HC
Meppel. Tel.: 052 224 6162.
DTP: Drukkerij Giethoorn Ten
Brink. Aanbieding en plaatsing
van teksten en foto's houdt
tevens mogelijk gebruik op de
KVLO-website in, uiteraard met
vermelding van auteur en foto-
graaf. Overname van artikelen is
alleen toegestaan met bronver-
melding en na goedkeuring van
de auteur. De redactie is verant-
woordelijk voor de samenstel-
ling. Niet alle artikelen behoeven
de (volledige) instemming van
de redactie te hebben.
Mededelingen vanwege de ver-
eniging en artikelen, die het
beleid van de vereniging raken,
zijn voor verantwoordelijkheid
van het hoofdbestuur.
Dagelijks bestuur KVLO:
G. van Driel, voorzitter
mw. drs. B. Zandstra, secretaris
mw M. G. van Bussel, penning-
meester H.K. Evers
e-mail: bestuur@kvlo.nl
Ledenadministratie:
abbonementen en personeels-
advertenties: KVLO,
Postbus 398, 3700 AJ Zeist.
fax: 030 691 2810
e-mail: ledenadm@kvlo.nl
site: www.kvlo.nl Opzeggingen
dienen aangetekend te geschie-
den vóór 1 december van het
lopende jaar (kandidaatleden
vóór 1 augustus). De opzeggin-
gen worden door de KVLO
bevestigd. Contributie KVLO:
zie de website of neem contact
op met onze ledenadministratie
ISSN-nummer: 0024-2810
Telefoon: ledenadministratie
030 693 7676, algemeen
030 692 0847.
Secretariaat Thomas
Groepering: Drs F. Huijboom,
P. Potterstraat 26, 5143 GX
Waalwijk, tel.: 041 633 3022,
e-mail: fred.huijboom@wxs.nl
Bezoekadres:
Zinzendorfflaan 9.
De afdeling rechtspositie
is dagelijks bereikbaar
van 12.30 tot 16.30 uur
030 693 7678
e-mail: irp@kvlo.nl

PROTOCOL BEWEGINGS- ONDERWIJS GEREED: KEUS VOOR KWALITEIT!

ERSTE PAGINA
DOOR GERT VAN DRIEL

In de vakantieperiode kwam het bericht dat de besturenorganisaties hun fiat hebben gegeven aan het 'Protocol Bewegingsonderwijs in het primair onderwijs'. Een al langlopende kwestie wordt daarmee beslecht. In de kern van de zaak gaat dit protocol over de vraag in welke mate leraarondersteuners bewegingsonderwijs en sport (lobos) zelfstandig les kunnen en mogen geven in de onderwijscontext. Het protocol kent een relatief korte tekst waarin de hoofdpunten van aandacht worden genoemd en vervolgens een groot aantal achterliggende teksten waar, via een doorklikstelsel, naar wordt verwezen.

Door deze systematiek overstijgt dit protocol de aanvankelijke bedoeling en geeft het schoolbesturen een schat aan informatie op het punt van kwaliteitsrijk bewegingsonderwijs.

Het betekent dat er, behalve op het punt van de inzet van personeel, wordt ingegaan op vele andere kwaliteitsaspecten van bewegingsonderwijs.

De primaire verantwoordelijkheid voor dit protocol ligt bij de besturenorganisaties voor het primair onderwijs. 'De besturenorganisaties hebben het op zich genomen om, mede op verzoek van de Tweede Kamer, een handreiking te bieden aan de schoolbesturen in het primair onderwijs om binnen de bestaande regelgeving vorm te geven aan kwalitatief goed en veilig bewegingsonderwijs. Dit protocol is tot stand gekomen na overleg met de KVLO en vertegenwoordigers van de pedagogische academies, de mbo-instellingen en de ALO's'.

Bij het tot stand komen van de tekst van het protocol heeft de discussie zich toegespitst op de vraag wie kan worden ingezet bij het geven van bewegingsonderwijs en onder welke voorwaarden. Over de inzet van de leraarondersteuner laat het protocol geen onduidelijkheid bestaan. Deze kan worden

ingezet bij de lessen bewegingsonderwijs, maar dit mag alleen onder een directe aansturing en aanwezigheid van een bevoegde leerkracht (opgeleide op hbo-niveau). Over deze inzet zegt het protocol het volgende:

Deze ondersteuner heeft geen bevoegdheid voor bewegingsonderwijs en werkt altijd onder de verantwoordelijkheid van een bevoegde (bewegingsonderwijs)groepsleraar of vakleraar. Dit betekent dat de bevoegde leraar in de les aanwezig dient te zijn, aangezien de kwaliteit van de lessen bewegingsonderwijs én de veiligheid altijd gegarandeerd moeten blijven.

Een heldere tekst die aan duidelijkheid niets te wensen overlaat. De bevoegde leraar moet aanwezig zijn en daadwerkelijk betrokken zijn op het leerproces van de leerlingen. Alleen dan kan veiligheid, zowel in fysieke als in pedagogische zin, worden gewaarborgd. En dat is waar alle kinderen recht op hebben. Er kan dus geen sprake zijn van het op afstand volgen van het leerproces door de verantwoordelijke leerkracht. Met deze uitspraak wordt duidelijk dat lesgeven in bewegen, vergelijkbaar met de andere vakken op school, vraagt om een hoog opgeleide professional.

Met dit resultaat feliciteren we ook onze secretaris Baukje Zandstra, die met geduld en met veel voorbereidend werk teksten voor dit protocol heeft aangeleverd en vervolgens weer heeft aangepast. Het zal ook duidelijk zijn dat de grootste weerstand bij het tot stand komen van dit protocol kwam uit de mbo-wereld.

Het is nu van groot belang dat de tekst van dit protocol onder de aandacht komt van alle schoolbesturen en hoofden van basisscholen. In eerste instantie een taak voor de besturenorganisaties. Als KVLO zullen wij er ook alles aan doen om het protocol bekend te maken en er op toe te zien dat er naar wordt gehandeld. Voor de mbo-opleidingen heeft dit protocol de meeste consequenties. Zo zou er gestopt moeten worden met het geven van valse voorlichting in de richting van studenten over het beroepsperspectief, terwijl in de stages vooral geleerd zou moeten worden hoe geassisteerd kan worden bij de lessen bewegingsonderwijs.

T

KWALITEIT VAN LICHAMELIJKE OPVOEDING

Op initiatief van bijzonder hoogleraar Paul De Knop en in samenspraak met de lerarenopleidingen lichamelijke opvoeding is halverwege 2002 onder auspiciën van het Mulier Instituut het project 'Kwaliteit van lichamelijke opvoeding' gestart¹. Het project is onlangs afgerond². U wordt in dit topic in kort bestek geïnformeerd over enkele van de deelonderzoeken die zijn uitgevoerd. **Door: Harry Stegeman**

Het project 'Kwaliteit van lichamelijke opvoeding' is in de loop van 2002 gestart met een oriëntatie- en programmeringsfase. In deze fase zijn onder meer gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van belangrijke 'spelers in het veld' (KVLO, ALO's, NOC*NSF, NISB, SLO e.a.) over de thema's waarop het onderzoek zich zou moeten richten. Voorts is aan een veertigtal bestuursleden van afdelingen van de KVLO gevraagd welke onderzoeksvragen zij bij voorkeur beantwoord zouden willen zien.

PROGRAMMALIJNEN

Een en ander gaf aanleiding om voor de volgende programmalijnen te kiezen.

1 Gewenste effecten van lichamelijke opvoeding

Het ging hier om het vaststellen van de, in de ogen van de leerlingen, de leraren lichamelijke opvoeding en 'de samenleving', gewenste effecten (in termen van te realiseren doelen en activiteiten) van de lichamelijke opvoeding.

2 Gerealiseerde effecten van lichamelijke opvoeding

In deze programmalijn ging het erom zicht te krijgen op de, in de ogen van de leerlingen, de leraren en 'de samenleving', daadwerkelijk gerealiseerde effecten van de lichamelijke opvoeding.

3 Kenmerken van en voorwaarden voor kwaliteitsvolle lichamelijke opvoeding

Oogmerk was hier zicht te krijgen op de kwaliteit van enkele wezenlijke voor-

waarden voor het realiseren van kwaliteitsvolle lichamelijke opvoeding (d.i. lichamelijke opvoeding die wenselijk geachte effecten realiseert).

4 De actuele sportgerichtheid van de lichamelijke opvoeding

In deze programmalijn ging het erom een beeld te schetsen van die onderdelen van de praktijk van de lichamelijke opvoe-

Concentratie

FOTO: ANITA RIEMERSMA

ding, waarbij sprake is van samenwerking en/of afstemming tussen de school en buitenschoolse aanbieders van sport en bewegen.

5 Naar een instrument voor vakspecifieke kwaliteitszorg

Het beoogde product was hier een instrument ten behoeve van de bewaking en verbetering van de kwaliteit van de lichamelijke opvoeding op schoolniveau door onderwijsgeevenden zelf.

DEELONDERZOEKEN

In de tweede fase van het project (2004-2006) zijn de volgende deelonderzoeken uitgevoerd:

1 Aspecten van de kwaliteit van de lichamelijke opvoeding

(onderzoekers: Stegeman, Bax, Hoekman en Slotboom)

Centrale doelstelling van dit onderzoek was een beeld te krijgen van (aspecten van) de gebruikerskwaliteit, de maatschappelijke kwaliteit, de proceskwaliteit en de productkwaliteit van de lichamelijke opvoeding in het primair en voortgezet onderwijs.

2 Wat gebeurt er in het bewegingsonderwijs? (Timmers)

Dit onderzoek richtte zich op de kwaliteit van de lichamelijke opvoeding in de tweede fase van het voortgezet onderwijs,

met in het bijzonder aandacht voor het functioneren van vaksecties. De onderzoeksvragen waren: (1) wat leren leerlingen in de lessen bewegingsonderwijs? en (2) hoe wordt het vak op school gegeven en wat is de kwaliteit daarvan?

3 Kwaliteit van LO in het voortgezet onderwijs (Van Mossel en Stegeman)

In dit onderzoek luidde de centrale vraagstelling: in hoeverre is er een relatie tussen enerzijds de kenmerken van leerlingen en van de vaksectie lichamelijke opvoeding en anderzijds de kwaliteit van de lichamelijke opvoeding in het voortgezet onderwijs (zoals ervaren door de leerlingen)?

4 De professionalisering van leraren lichamelijke opvoeding (Oldeboom)

Dit onderzoek beoogde zicht te geven op de wijze waarop leraren lichamelijke opvoeding bij blijven in hun vak. Er waren twee onderzoeksvragen: (1) hoe houden leraren lichamelijke opvoeding hun deskundigheid op peil? en (2) wat verstaan leraren lichamelijke opvoeding onder goede lichamelijke opvoeding?

5 Het leren van sportopleiders (Faber)

In dit onderzoek stonden de volgende vragen centraal: (1) hoe leren opleiders? en (2) wat is de invloed van de leeromgeving op het leren van opleiders?

U vindt in de hiernavolgende artikelen de belangrijkste resultaten van de deelonderzoeken 2 tot en met 5. Elk van de bijdragen sluit af met enkele aanbevelingen.

In een van de komende nummers wordt aandacht geschonken aan deelonderzoek 2 en wordt tevens gekeken naar de bijdragen van de vijf deelonderzoeken tezamen aan het realiseren van de doelstellingen van de genoemde programmalijnen.

¹ Harry Stegeman (Mulier Instituut) was projectleider. Vanuit de ALO's participeerden Hilde Bax (Hogeschool van Amsterdam), Kees Faber en Edwin Timmers (Hanzehogeschool Groningen), Ger van Mossel (Haagse Hogeschool en SLO), Bruno Oldeboom (Christelijke Hogeschool Windesheim) en Marijke Slotboom (Fontys Hogescholen).

² Er is de afgelopen jaren met regelmaat in de *Lichamelijke Opvoeding* verslag gedaan van opzet en (tussentijdse) opbrengsten van het project. Het eindverslag van het project in boekvorm verschenen: Harry Stegeman (red.) (2007). *Naar beter bewegingsonderwijs. Over de kwaliteit van lichamelijke opvoeding*. Nieuwegein/'s-Hertogenbosch: Arko Sports Media/W.J.H. Mulier Instituut.

Correspondentie: h.stegeman@mulierinstituut.nl

T

HET BEWEEGT ALLEMAAL WEL, MAAR HET LEERT (TE) WEINIG

Het Kenniscentrum van het Instituut voor Sportstudies van de Hanzehogeschool Groningen voerde in het kader van het project 'Kwaliteit van lichamelijke opvoeding' het zgn. EVALO-onderzoek uit. De centrale vraag was: hoe wordt de lichamelijke opvoeding in (vooral) het voortgezet onderwijs in de drie noordelijke provincies gegeven? Daarbij werd tevens gekeken naar wat leerlingen in de gymlessen leren. **Door: Edwin Timmers**

In twee achtereenvolgende jaren hebben vierdejaars studenten onderzoek gedaan naar wat er precies op hun stageschool op het gebied van 'sporten en bewegen'¹ gebeurt. Omdat ze weinig ervaring met onderzoek hebben, zijn ze met een geprogrammeerde instructie de praktijk ingetrokken. Het leverde hen een beeld op van 'de beginsituatie' in hun stage. Een volgende opdracht - nu noemen we dat een beroepsproduct² - was namelijk: 'ontwikkel samen met je coach een module op een sport- en bewegingsgebied, gericht op 'actief leren onderwijzen'. Een module beschrijft inhoud, aanpak en manier van beoordelen van bijvoorbeeld basketbal in alle leerjaren. Het was hun afstudeerproject.

De collega's waren zeer bereidwillig om in hun keuken te laten kijken. Ze hebben het eindverslag van de student op 'betrouwbaarheid van de weergave' bekeken. Bij twijfel zijn aanvullende onderzoeksopdrachten verstrekt en enkele onderzoeksverslagen afgekeurd. Coaches van vierdejaars studenten zijn in het algemeen collega's met relatief veel onderwijservaring. De groep is dus niet representatief voor 'de vakleraren LO in het Noorden van het land'. Deze overwegend routiniers zijn echter wel de mensen die het klappen van de zweep goed kennen en het beeld van ons vak bepalen.

EEN PRAKTIJKSCHOK

De resultaten bevestigen een vermoeden. In ons vak wordt overwegend anders naar 'leren' gekeken dan bij andere vak-

Motorische vaardigheid

<i>Praktijkbeeld A</i>	<i>Praktijkbeeld B</i>	<i>Praktijkbeeld C</i>
Leren van lln. is kennismaken met een veelheid aan sport- en bewegingsactiviteiten in enkele lessen en vooral gericht op het 'samen als plezierig beleven'. Bij 70%	Leren van lln. is motorisch leren of leren van sport-/bewegingsvaardigheden die meestal in een complexer geheel van een spel, een combinatie-oefening bij turnen, een dans of een meerkamp bij atletiek kunnen worden toegepast. Werken met leerlijnen voor meestal de korte en soms lange termijn. Bij 15%	Het gaat om het (beter) leren van motorische, sociale en cognitieve vaardigheden op zowel korte als lange termijn. Hiermee kunnen bewegings- en regelproblemen worden opgelost. Beleven, leren én leren (hoe te) leren vindt in afwisseling plaats. Bij 15%
De inhouden die hiermee samenhangen zijn te typeren als: veel, breed en in kortdurende leerervaringen. De aanpak van het onderwijs is te typeren als: ruimte biedend aan keuzes van inhouden. Mate van zelfstandig handelen: zelfstandig een taak uitvoeren en iets regelen.	Inhouden: veel, beperkt breed, in kort- en langdurende leerervaringen op motorisch gebied. De aanpak van het onderwijs is te typeren als: sturend in keuzes met een beperkt gebruik van leermiddelen. Mate van zelfstandig handelen: zelfstandig een taak uitvoeren en iets regelen.	Inhouden: beperkt aanbod, met diepgang, in kort- én langdurende leerervaringen op motorisch, sociaal en cognitief gebied. De aanpak van het onderwijs is respectievelijk te typeren als probleemsturend met keuzes naar niveau of interesse en gebruik van een gevarieerd geheel aan leermiddelen. Zelfstandig leren handelen richt zich ook op zelfstandig kiezen en ontwikkelen van leerwegen en zelf ontwerpen van activiteiten of situaties.
<i>Functioneren van de sectie.</i> Er worden alleen en beperkt organisatorische afspraken gemaakt en er vindt relatief weinig overleg plaats. Kenmerk: samenwerking is erg beperkt, wel collegiale sfeer.	<i>Functioneren van de sectie.</i> Er worden organisatorische en programmatische afspraken gemaakt en er vindt enig en regelmatig overleg plaats. Kenmerk: samenwerkend op enkele punten en in enige mate collegiaal.	<i>Functioneren van de sectie.</i> Er worden vele afspraken gemaakt over organisatie, programma en aanpak/beoordeling en er vindt frequent overleg plaats. Kenmerk: professioneel samenwerkend en soms ook een lerend team.
<i>Beeld van eigen leren.</i> Leren verbreden van de eigen praktijkcompetenties door zoeken naar nieuwe bewegingsvormen en -activiteiten.	<i>Beeld van eigen leren.</i> Leren de eigen praktijkcompetenties op niveau te houden en systematisch te ontwikkelen	<i>Beeld van eigen leren.</i> Leren de eigen praktijk- en didactische competenties (visie hebben, ontwikkelen, coachen van elkaar en organiseren/lesgeven) steeds verder te ontwikkelen
Het belang van beoordelen is vrijwel afwezig. De enige maat is: 'zijn leerlingen tevreden met wat ze hebben gedaan'. Een cijfer is vooral op inzet en waardering van het omgangsgedrag gericht.	Het belang van beoordelen is: testen van motorische vaardigheden en soms ook het beoordelen van gedrag in complexe activiteiten. Het gebeurt vaak op basis van cijfers.	Het belang van beoordelen is: op 'individueel niveau' en gedrag in complexe activiteiten. De beoordeling speelt een rol bij het verdere leren. Leren is competentiegericht.

Figuur 1. Drie praktijkbeelden van onderwijs in 'sporten en bewegen'

ken het geval is. Met 'leren' wordt in het algemeen bedoeld: beter worden in 'iets'. Meer inzicht krijgen of competentier worden. We kregen al snel in de gaten dat bij onze collega's drie sterk verschillende opvattingen over leren bestaan. Met

elke opvatting hangen meerdere onderwijsaspecten nauw samen. Factor- en clusteranalyse maakten dat beeld scherper (zie figuur 1). 'Leren als kennismaken' overheerst sterk (bij 70%). Bij hen ontbreekt elke voorwaarde om beter te leren

FOTO: ANITA RIEMERSMA

Honklopen

'sporten en bewegen'. Het is logisch dat afspraken maken in een vaksectie over aanbod of aanpak van het onderwijs geen zin heeft en dat gebeurt dus ook niet. Iedereen gaat zijn eigen gang.

De leerlingen hebben met 'praktijkbeeld A' geen enkele moeite. Het onderwijs is gevarieerd genoeg. Ze doen vaak activiteiten waarbij het alleen om het 'doen' gaat. Leren of presteren wordt beperkt tot 'inzet tonen'. Een deel van de leerlingen geeft aan toch soms wel iets geleerd te hebben. De leraar had die intentie niet en ook de onderzoekers constateren geen of nauwelijks vooruitgang. Leren in de zin van 'beter worden' is toeval.

In opleidingen worden, al dan niet systematisch, duidelijk andere opvattingen over 'leren' gepropageerd. Al jaren overheerst de gedachte dat leerlingen motorisch, sociaal en cognitief leren in samenhang moeten zien te ontwikkelen. In de vakdidactiek hebben we dat vanaf de jaren tachtig 'ontwikkeling van een meervoudige deelname- of bewegingsbekwaamheid' genoemd. Voor onze studenten is de realiteit in de meeste praktijken dus anders dan wat op de opleiding wordt voorgesteld en dat is schrikken voor hen.

LEERCONDITIES OM HET OP SCHERP TE ZETTEN!

Vanuit professioneel oogpunt gezien is de opvatting over 'leren' volgens dat 'A-beeld' en de daaraan gekoppelde manier van onderwijs geven onder de maat. Je zou je voor kunnen stellen dat in de groei van dit ambacht de ontwikkeling van de leraar van praktijkbeeld A, via B naar C kan verlopen. De bij dit onderzoek betrokken groep van over het algemeen ervaren vakcollega's toont echter een consistent gedrag. Bij al hun groepen, in de onderbouw en in de bovenbouw, wordt op vrijwel dezelfde manier gefunctioneerd. Vaak wordt de matige motivatie van leerlingen als reden genoemd om naar gevarieerde, maar vooral leuke activiteiten te zoeken. Bij 'praktijkbeeld C' functioneren echter ook meerdere vmbo-collega's die met de bij hen vast wat moeilijkere groepen tot relatief breed en diepgaand leren weten te komen.

De kern van ons vak is toch: leerlingen beter leren sporten en bewegen? Om het nog iets preciezer aan te geven: leerlingen

beter leren oplossen van sport-, bewegings- en ensceneringsproblemen. Met dat laatste wordt bedoeld: leren regelen, organiseren en ontwerpen. Mocht een eerste ordening op sporten of bewegingsgebieden niet passen, dan geldt voor het omgaan met betekenisgebieden toch hetzelfde: beter leren bewegen...?

Van leren kan pas dan sprake zijn, als de volgende condities aanwezig zijn.

(1) Er is een relatief breed aanbod aan sporten of bewegingsgebieden (voetbal, judo, bewegen op muziek, ...), maar er wordt ook naar de nodige diepgang in het leren gestreefd. Beter leren volleyballen betekent dat 'een spel vier tegen vier in de breedte van de zaal' in de loop van de lessen beter gespeeld wordt. Vooral tactisch, wat mij betreft. 'Beter spelen' betekent: je verbeteren in het plaatsen van de bal, het scoren, het opvangen van de bal en je opstelling in het veld afhankelijk van je verwachting waar de bal heen zal gaan of wie je zult gaan aanspelen. Beter spelen is: op meerdere aspecten van het spel beter gaan handelen! Dat kun je in gedragsniveaus beschrijven. Vooruitgang wordt geboekt binnen een niveau: 'ik doe meer aspecten goed'. Of je bent een niveau vooruitgegaan: 'je voldoet aan 70% van spelaspecten op een volgend niveau'. Om plezier in het leren spelen te krijgen is een vooruitgang van 'één niveau' nodig. Als leraar ben je pas tevreden als dat bij 70% van je leerlingen, bij een bepaald spel, het geval is. Daarvoor zijn al gauw tien lessen volleybal nodig. Bij praktijkbeeld A zijn dat echter twee of drie lessen en bij 'B' vijf of zes. Het leren richt zich hier op het leren verbeteren van een 'eindvorm': een dans met een groepje van vier leerlingen, een wedstrijd bij judo of boksen, een meerkampvorm bij atletiek of het uitvoeren van meerdere sprongen in een bewegingsbaan bij turnen.

(2) Tien lessen geeft de speelruimte om bijvoorbeeld een spel te *beleven*, er iets van te *leren* en ook nog te *leren leren*. Het krijgt afwisselend aandacht. 'Leren leren' betekent leren hoe je jezelf en anderen beter kunt leren volleyballen. Voorbeeld: leren van tactische principes. Er wordt sociaal wat geleerd (tactisch spelgedrag), *motorisch* (geplaatst spelen van de bal) en *cognitief* (er zijn tactische en technische principes). Afwisselend is de aandacht gericht op *spelthema's* (scoren?) en *ensceneringsthema's* (organiseren van een toernooi). Een volleybalcompetentie verwerven bestaat dus niet alleen uit het spelen van een eindvorm, maar bijvoorbeeld ook uit het door leerlingen samen organiseren van een toernooi. Met dat laatste krijgt leren een zinvolle afronding en een doel.

(3) Als je wilt dat leerlingen steeds zelfstandiger alleen en met elkaar problemen oplossen, moet je daar behalve de taken ook weer de tijd voor geven. In die tien lessen volleybal leren leerlingen in zo'n leerjaar het spel een heel klein beetje beter te spelen. Dat gevoel van 'het lukt me beter' motiveert. Daar zouden we overigens niet tevreden mee moeten zijn. Leren beter volleyballen kan samengaan met 'leren om beter een trefvlakspel te spelen'. Tactisch handelen bij badminton en volleybal hebben overeenkomsten. Geef de leerlingen dat inzicht door hen er de tijd voor te geven dat in de gaten te krijgen!

<i>Praktijkbeeld A</i>	<i>Praktijkbeeld B</i>	<i>Praktijkbeeld C</i>
Leren verbreden van de eigen praktijkcompetenties door zoeken naar nieuwe bewegingsvormen en -activiteiten.	Leren de eigen praktijkcompetenties op niveau te houden en systematisch te ontwikkelen.	Leren de eigen praktijk- en didactische competenties (visie hebben, ontwikkelen, coachen van elkaar en organiseren/lesgeven) steeds verder te ontwikkelen.

Figuur 2. De kijk op leren van leerlingen én het eigen leren als vakleraar.

We hebben een complex, maar ook een voor leraar en leerling uitdagend leervak. Het is onze missie om leerlingen te leren slim, sportgericht en zelfstandig (alleen en samen) sport-, bewegings- en ensceneringsproblemen op te lossen! De uitdaging voor de leraar is: hoe motiveer ik hen hiertoe met een gevarieerde didactische aanpak? Daarvoor zijn bijvoorbeeld modules nodig, waarmee het leren op korte (30% van de leraren doet dat) en lange termijn (15% doet dat) kan worden gepland!

Ik ken in ons vak maar twee complete Praktijktheorieën (met een grote P)³. Deze bevatten een consistent en coherent geheel aan opvattingen én praktijkaanbevelingen. Zeg maar schema's of modellen, werkpatronen en vuistregels. De vakleraar gebruikt zo'n theorie, voegt daar eigen ideeën aan toe en mixt het verder met de eigen 'good practice'-ervaringen. De persoonlijke praktijktheorie (met een kleine p dus) is geboren. Aanstaande vakleraren hebben een beeld van zo'n P-theorie nodig. Dat moet de opleiding hen meegeven. Maar gebeurt dat voldoende?

Vakontwikkeling gaat het beste met collega's samen. Dat zie je alleen bij 'C'-vaksecties. Deze kiezen jaarlijks een (leer)project met een stevig onderwerp, zoals: 'maken van een module uni-hockey (inhoud) voor drie leerjaren gericht op actief leren onderwijzen (aanpak)'. Zoiets geeft het leren richting. Coaches noemen als 'top 4'-verbeteringen in het functioneren van vaksecties: meer overleg, betere manier van overleggen en afspraken maken (85%); inhoudelijke beleid ontwikkelen (70%); elkaar scholen (40%); omgang met elkaar (20%). Als de vaksectie geen steun biedt, moet er naar andere leernetwerken worden gezocht. Omdat opleiders ook aan vakontwikkeling (zouden moeten) doen, liggen mooie samenwerkingsverbanden voor de hand. Een deel van onze vierdejaars voeren hun 'meesterproef' in de school uit. In een (leer)netwerk van coach - student - opleider óf opleider-vakleraar worden éénjarige leerprojecten uitgevoerd met een uitdagend en innoverend concept als kapstok. In zulke project leren we allemaal wat. Het ontbreken van samenwerkend leren in een vaksectie is de grootste rem op de vakontwikkeling.

VERANDER DE KIJK OP LEREN!

Zoals een vakleraar tegen het leren van leerlingen aankijkt, zo kijkt deze ook tegen het eigen leren aan (zie figuur 2). Het blijkt uit hoe de *Lichamelijke Opvoeding* wordt gelezen. Dat doet 75% met enige regelmaat. Met name beleidszaken

en/of praktijkartikelen krijgen aandacht. Het hele blad wordt slechts door 25% gelezen. De kans dat mijn waardevolle tips worden opgepikt, is dus klein.

Nog een beeld van ons professioneel gedrag. 'In de laatste drie jaar is 30% een keer naar een vakgebonden studiedag geweest, 5% heeft een algemeen onderwijsrelevante studiedag bezocht of heeft een nascholing gevolgd. Ruim 10% doet zoiets jaarlijks. Voor onderwijsontwikkelingen wordt de krant geraadpleegd en interne schoolbrochures. Een onderwijskundig gericht boek of tijdschrift wordt jaarlijks door 10% gelezen. Aan algemeen onderwijskundig gerichte studiedagen op de school wordt door iedereen deelgenomen, 10% doet dat op eigen initiatief minimaal eens in de drie jaar ook buiten de school. Het eigen onderwijsgedrag in de laatste drie jaar bewust verbeteren of vernieuwen doet 15%. Het eigen praktisch handelen op peil houden doet 30%, het zich 'al doende' in de laatste drie jaar didactisch ontwikkelen doet 20%.

De kijk op leren moet van veel collega's anders worden. We halen zó te weinig uit ons vak, uit onszelf en prikkelen de leerlingen te weinig. Het is tijd voor actie!

Edwin Timmers is opleidingsdocent aan het Instituut voor Sportstudies van de Hanzehogeschool Groningen.

- ¹ Met deze aanduiding geven we precies aan waar het bij het leren in ons vak om gaat. Met nadrukkelijk de toevoeging dat 'sport' naar leerlingen gemodificeerd kan en moet worden. We hebben daar geen SOK of alliantie voor nodig.
- ² Ik werk op het Instituut voor Sportstudies van de Hanzehogeschool. Mijn afdeling is een lerarenopleiding, maar die noemen we 'sportontwikkeling'. We leiden studenten competentie- en praktijkgericht op. In dat kader past de aanduiding beroepsproducten. Dat zijn projecten of taken.
- ³ In Nederland is op twee ALO's in de loop van de jaren zo'n complete Praktijktheorie in samenspraak met opleiders, vakleraren en studenten ontwikkeld: Calo-Zwolle en ALO-Groningen.

Correspondentie: e.i.timmers@pl.hanze.nl

T

DE SAMENWERKING BINNEN DE VAKSECTIE EN DE KWALITEIT VAN DE LESSEN

Hoe beoordelen leerlingen de kwaliteit van de lichamelijke opvoeding in het voortgezet onderwijs? En in hoeverre hangt deze beoordeling samen met bepaalde kenmerken van die leerlingen en met de samenwerking binnen de vaksectie LO op hun school?

Om antwoorden op deze vragen te krijgen zijn op 24 scholen in Zuid-Holland gegevens verzameld en geanalyseerd. Dit artikel biedt enkele van de resultaten en conclusies. **Door Ger van Mossel en Harry Stegeman**

De algemene vraagstelling van het onderzoek was: in hoeverre is er een relatie tussen enerzijds kenmerken van de leerlingen en de vaksectie lichamelijke opvoeding en anderzijds de kwaliteit van de lichamelijke opvoeding (zoals door de leerlingen ervaren) op scholen voor voortgezet onderwijs? Het veldonderzoek heeft plaatsgevonden in de periode mei/juni 2005 bij 24 scholen voor voortgezet onderwijs in de provincie Zuid-Holland. Het is uitgevoerd door acht vierdejaarsstudenten van de Halo.

Per school hebben steeds tien leerlingen uit drie tweede klassen en drie voorexamenklassen, verspreid over de verschillende onderwijstypen (vmbo, havo en/of vwo) en over verschillende docenten, een vragenlijst ingevuld. Verder hebben ruim 100 docenten een vragenlijst ingevuld (respons 90%) en zijn 45 docenten LO en 20 schoolleiders geïnterviewd. Ten slotte is op de scholen het vakwerkplan (vwp) geanalyseerd.

Hieronder bespreken we eerst enkele resultaten. We beperken ons daarbij tot de samenwerking tussen de vaksecties en de door de leerlingen ervaren kwaliteit van LO.¹ Referentiekader voor de kwaliteit is het *Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs*. Vervolgens geven we antwoord op de alge-

mene vraagstelling. We sluiten af met enkele adviezen aan vaksecties LO.

SAMENWERKING BINNEN VAKSECTIES

Overleg

De helft van de vaksecties vergadert twee uur per maand, 10% vergadert nooit en ook 10% 5 tot 6 uur per maand. Twee uur per maand lijkt dus een soort standaard. De vraag is hoe dit zich gaat ontwikkelen, als men meer met kernteams gaat werken: houden docenten LO nog tijd over voor vaksectievergaderingen?

Gebruikskwaliteit vakwerkplan

Driekwart van de vaksecties bezit een vakwerkplan en gebruikt dat ook daadwerkelijk. Dit betekent dat een groot gedeelte van de vaksecties haar werkafspraken in mindere of meerdere mate in een document heeft vastgelegd of gestandaardiseerd. Hoe vaker een school vergadert, hoe beter de gebruikskwaliteit van het vakwerkplan. (De gebruikskwaliteit is een samengestelde schaal van inhoudelijke kwaliteit, ontwikkelbijdrage van de vaksectieleden en het zich houden aan de gemaakte afspraken.) Of: een vaksectie die een hoge gebruikskwaliteit van het vakwerkplan nastreeft, vergadert vaker dan een vaksectie die de werkafspraken minder wil standaardiseren.

Formele werkafspraken

Bijna iedere vaksectie maakt wel afspraken over de interne organisatie en extern gerichte zaken. De meest formele werkafspraken in de vorm van een vakwerkplan worden gemaakt over de leerinhouden. Er worden weinig formele werkafsprake-

ken gemaakt over de didactiek (i.c. over hoe er wordt lesgegeven).

Een vaksectie die haar werkafspraken wil standaardiseren of formaliseren heeft baat bij zowel vaste vergadermomenten als 'wandelganggesprekken'. Voor het maken van informele werkafspraken over bijvoorbeeld de interne organisatie en extern gerichte zaken werken vakinhoudelijke wandelganggesprekken prima. Voor het maken van formele werkafspraken in een vakwerkplandocument over leerinhouden en evaluatie/toetsing volstaat een vaste vergadertijd van twee uur per maand. Het maken van formele werkafspraken over didactiek vergt echter meer overlegtijd.

Typen vaksecties

Er zijn vaksecties die hun werkafspraken formeel willen standaardiseren en vaksecties die dat meer informeel willen doen. 30% is te typeren als een segmentale vaksectie met weinig advisering naar elkaar, weinig gezamenlijk werk, een lage gebruikskwaliteit van het vwp, weinig formele werkafspraken en weinig vaste vergadertijd. 60% is te typeren als een collegiale vaksectie met regelmatig overleg, een intensieve samenwerking en formele werkafspraken over met name leerinhouden. 10% is te typeren als een professionele vaksectie met veel vergadertijd, zeer intensieve samenwerking met alle vaksectieleden en formele werkafspraken over onder andere didactiek.

Succesfactoren

De belangrijkste factor die ertoe bijdraagt dat een vaksectie zich ontwikkelt tot een collegiale of professionele vaksectie is de overeenstemming binnen de vaksectie over vakopvattingen, doelstellingen, leerinhouden, didactiek en evaluatie en toetsing. Vaksecties met dezelfde ideeën overleggen vaker, maken meer formele werkafspraken, hebben een hoge gebruikskwaliteit van hun vwp, adviseren elkaar meer en doen meer gezamenlijke werkzaamheden.

De tweede factor is de professionaliteitsopvatting van docenten. Deze draagt ertoe bij dat vaksecties formele werkafspraken maken en vaker vergaderen.

De derde factor is de onderlinge waardering. Vaksectieleden die intensief met elkaar samenwerken, waarderen elkaars werkzaamheden meer dan vaksectieleden die minder intensief samenwerken. En andersom: als vaksectieleden elkaars werkzaamheden waarderen, dan zullen zij intensiever met elkaar gaan samenwerken.

De vierde factor, de positie van het vak LO op school, hangt samen met de kwaliteit van de sportaccommodatie. De sportaccommodaties van scholen waar het vak LO positiever wordt gewaardeerd door anderen (leerlingen, collega's, schoolleiding en ouders) zijn kwalitatief beter dan die van scholen met minder waardering voor het vak. Daarnaast blijkt: hoe beter de samenwerking binnen de vaksectie, hoe beter de positie van het vak LO op school.

HOE BEOORDELEN DE LEERLINGEN DE KWALITEIT?

We hebben de leerlingen gevraagd een oordeel te geven over onder meer de volgende kwaliteitsaspecten: aantal lessen in

activiteitsgebieden, waardering van activiteitsgebieden, regelende rollen, leren over bewegen, naschoolse sport en beleving van de lessen.

Aantal lessen in activiteitsgebieden

Het aantal lessen per schooljaar in de verschillende activiteitsgebieden is zeer scheef verdeeld. 54% van de lessen wordt gegeven in spel. Er worden in de tweede klas en de voorexamenklassen nauwelijks lessen verzorgd in de extra of actuele activiteiten, zoals outdoor-, water-, wintersporten, regionale sporten, sportklimmen, golf of triathlon. Traditionele activiteiten (spel, turnen, atletiek en fitnessactiviteiten) maken voor 90% en alternatieve activiteiten (bewegen op muziek, zelfverdediging, zwemmen en extra of actuele activiteiten) voor slechts 10% deel uit van het totale aantal lessen.

Op LO-gerichte klassen (sportklassen en LO2-klassen) krijgen significant meer lessen in alternatieve activiteiten dan de reguliere klassen. Dit betekent dat op LO-gerichte klassen een breder programma krijgen aangeboden dan reguliere klassen.

Het basisdocument beschrijft de gewenste of beoogde tijdsverdeling van brugklas tot en met klas 3 voor de verschillende activiteitsgebieden inclusief zes actuele activiteiten of extra activiteiten (golf, kanoën, klimmen, mountainbiken, schaatsen, skaten/skeelers). Als we de gerealiseerde (i.c. de door de leerlingen) ervaren tijdsverdeling en de gewenste of beoogde tijdsverdeling van het basisdocument vergelijken, dan kunnen we concluderen dat het wenselijk is dat het aantal lessen spel met 14%, atletiek met 4% en fitnessactiviteiten met 3% wordt verminderd. Daarentegen is het wenselijk dat het aantal lessen zelfverdediging wordt vermeerderd met 4%, bewegen op muziek met 6%, zwemmen met 3% en extra-activiteiten met 8%.

We kunnen concluderen dat er een flinke kloof is tussen het (volgens het basisdocument VO) gewenste curriculum en het (door leerlingen) ervaren curriculum. Als het aan de leerlingen ligt, wordt deze kloof gedicht.

Waardering van activiteitsgebieden

De leerlingen hebben aangegeven welke activiteitsgebieden zij wel of niet leuk vinden. Sportieve leerlingen vinden turnen, atletiek, zwemmen en fitnessactiviteiten significant leuker dan minder sportieve leerlingen. Jongens vinden spel significant leuker dan meisjes. Meisjes vinden turnen, bewegen op muziek en zwemmen significant leuker dan jongens. Uit het aantal lessen in de verschillende activiteitsgebieden kunnen we concluderen dat de programma's zich meer richten op de wensen van de sportieve leerlingen en de jongens dan op de minder sportieve leerlingen en de meisjes.

Regelende rollen

We hebben de leerlingen gevraagd hoe vaak zij de volgende regelende rollen hebben vervuld: scheidsrechter, observator, coach, lesgever/instructeur en toernooiorganisator. Het blijkt dat ze in het betreffende leerjaar gemiddeld bijna drie keer (2.7) een regelende rol hebben vervuld. Het ging daarbij vooral

om de rol van scheidsrechter of jurylid (1.5 keer). De helft van de leerlingen geeft aan geen of slechts één rol te hebben vervuld in het betreffende leerjaar. Maar er zijn ook leerlingen die regelmatig een regelende rol vervullen.

Leren over bewegen

71% van de leerlingen geeft aan dat zij iets geleerd hebben over het belang van bewegen voor hun gezondheid. 34% van de leerlingen is geïnformeerd over trainingsprogramma's, 21% over het sportaanbod in de nabije omgeving van de school. Opvallend is dat vwo-leerlingen vinden dat er significant minder aandacht wordt besteed aan theoretische gebieden dan leerlingen van de andere schooltypen. Er is *geen* verschil tussen het type klas (reguliere en op LO-gerichte klassen), terwijl er volgens de programma's wel verschillen zouden moeten zijn.

Naschoolse sport

21% van de leerlingen heeft in het betreffende cursusjaar één keer of vaker aan naschoolse sport gedaan. Opvallend is dat er op scholen met een vmbo-P-afdeling een significant hogere deelname aan naschoolse sport is dan op scholen met een vmbo-T, havo en vwo. Mogelijk sluit 'schoolsport' beter aan bij deze leerlingen dan de georganiseerde sport buiten de school.

'Bewegen beleven'

In het basisdocument is één van de vier invalshoeken of sleutels: 'bewegen beleven'.

Over het algemeen beleven de leerlingen de lessen LO zeer positief. Wel zijn er verschillen tussen leerlingen. De belangrijkste factor is de docent: hoe positiever de leerlingen zijn over hun docent LO, hoe positiever zij de lessen LO beleven. Sportieve leerlingen, jongens, leerlingen uit de tweede klas en op LO-gerichte klassen beleven de lessen LO positiever dan respectievelijk minder sportieve leerlingen, meisjes, leerlingen uit de voorexamenklassen en reguliere klassen. Vmbo-leerlingen beleven de lessen LO positiever dan havo/vwo-leerlingen. Hoe meer activiteiten leerlingen van het programma leuk vinden, hoe positiever de beleving.

Een aspect van 'bewegen beleven' is de gerichtheid van de leerling op bewegen: ingaan op uitdagingen in bewegingssituaties, gerichtheid op leren en het waarderen van bewegen. Bij het waarderen van bewegen gaat het om het leren onderscheid te maken tussen de aangeboden activiteiten en de eigen wensen en mogelijkheden dienaangaande en initiatieven nemen om méér te ervaren en te ontdekken over verdere mogelijkheden/perspectieven.

De volgende resultaten uit dit onderzoek geven een beeld van hoe leerlingen het 'bewegen beleven':

- 51% van de leerlingen vindt dat zij in de lessen gestimuleerd zijn tot een actieve leefstijl;
- 21% vindt dat zij op de hoogte gebracht zijn van het sportaanbod in de nabije omgeving;
- 70% van de klassen heeft nooit of slechts één keer per rapportperiode een LO-les gevolgd buiten de eigen sportzaal of het eigen sportveld;

FOTO: ANITA RIEMERSMA

Sport en beweging, van de regen in de drup?

- 90% van de lessen wordt besteed aan reguliere activiteiten (spel, turnen, atletiek en fitnessactiviteiten).

We kunnen dus concluderen dat er op het punt van 'bewegen beleven' nog wel wat winst te boeken valt.

RELATIE SAMENWERKING VAKSECTIE EN KWALITEIT LESSEN

In hoeverre is er een relatie is tussen de samenwerking binnen de vaksectie en de kwaliteit van het vak? De verwachting was dat collegiale en met name professionele vaksecties positiever zouden scoren op de verschillende kwaliteitskenmerken dan segmentale vaksecties. We vonden echter geen verband tussen de wijze van samenwerking binnen vaksecties LO en de verschillende kwaliteitskenmerken van LO (zoals door de leerlingen ervaren).

Leerlingen van leraren uit professionele en collegiale vaksecties LO...

- doen *niet* meer aan alternatieve activiteiten zoals bewegen op muziek, zelfverdediging, zwemmen en actuele of extra-activiteiten (zoals golf, kanoën, klimmen, mountainbiken, schaatsen, skaten /skeelers)

- vervullen *niet* meer regelende rollen
- leren *niet* over bewegen
- doen *niet* meer aan 'zelfstandig samenwerkend leren'
- doen *niet* meer aan naschoolse sport
- en beleven de lessen LO *minder* positief ... dan leerlingen van segmentale vaksecties.

Er werd wel een negatieve samenhang gevonden tussen enerzijds de gebruikskwaliteit van het vwp en anderzijds het oordeel van de leerling over de docent en de beleving van de lessen door de leerlingen. Met andere woorden, leerlingen oordelen minder positief over de docent en beleven de lessen minder positief naarmate de docent zich nadrukkelijker bezighoudt met vakwerkplanontwikkeling en zich houdt aan de daarin neergelegde afspraken. Een verklaring zou kunnen zijn dat de leerinhouden van het vakwerkplan meer leidend zijn voor de lessen dan de wensen van de leerlingen. Deze verklaring wordt bevestigd door het verband dat we vonden tussen het aantal keren dat leerlingen zelf mogen kiezen en de beleving van de leerlingen: hoe vaker leerlingen zelf mogen kie-

zen, hoe positiever de beleving.

De vraag is echter in hoeverre de leerlingen het qua activiteiten meer voor het zeggen moeten krijgen. Voor de onderbouw biedt het basisdocument als referentiekader een breed programma; hier maakt de vaksectie de keuze. In de bovenbouw kan de vaksectie wel meer tegemoet komen aan de wensen van de leerlingen door het bieden van een keuzeprogramma voor de leerlingen.

ADVIEZEN AAN VAKSECTIES

Tot slot, tegen de achtergrond van de (gevonden) gerealiseerde kwaliteit en de (op basis van het basisdocument) gewenste kwaliteit, enkele adviezen om de beleving van hun leerlingen te vergroten:

- zorg voor overeenstemming binnen de vaksectie over essentiële zaken
- ontwikkel de professionaliteitsopvatting van de docenten
- waardeer elkaars werkzaamheden
- voer strategisch beleid ten aanzien van de positie van het vak op school
- initieer en stimuleer de samenwerking binnen de vaksectie LO
- realiseer je dat je als docent een belangrijke factor bent als het gaat om de beleving van de leerlingen
- bied een breed verplicht programma aan in de onderbouw, met alternatieve activiteiten zoals bewegen op muziek, zelfverdediging, zwemmen en actuele activiteiten (bijvoorbeeld golf, kanoën, klimmen, mountainbiken, schaatsen, skaten /skeelers)
- bied een breed keuzeprogramma aan in de bovenbouw
- zorg voor een breed naschools sportaanbod, in het bijzonder voor de minder sportieve leerlingen en vmbo-P-leerlingen
- gebruik regelmatig werkvormen met zelfstandig samenwerkend leren
- maak als vaksectie formele werkafspraken over didactiek, in het bijzonder over zelfstandig samenwerkend leren.

¹ Voor het volledige verslag van het onderzoek wordt verwezen naar Harry Stegeman (red.) (2007). *Naar beter bewegingsonderwijs. Onderzoek naar de kwaliteit van de lichamelijke opvoeding in het primair en voortgezet onderwijs*. Nieuwegein/'s-Hertogenbosch: Arko Sports Media/W.J.H. Mulier Instituut.

Correspondentie: g.vanmossel@slo.nl

T

DE PROFESSIONALISERING VAN LERAREN LICHAMELIJKE OPVOEDING

Wil het onderwijs in de lichamelijke opvoeding dat leerlingen aangeboden krijgen van goede kwaliteit zijn, dan is het van belang dat de leraren die dat aanbod verzorgen deskundig zijn én blijven. Hoe zorgen leraren lichamelijke opvoeding ervoor dat hun deskundigheid op peil blijft en wat verstaan zij eigenlijk onder kwaliteitsvol onderwijs?

Een viertal aanbevelingen op grond van de resultaten van een exploratief onderzoek. **Door: Bruno Oldeboom**

Hoe houden leraren lichamelijke opvoeding hun deskundigheid op peil en wat verstaan ze onder goed LO-onderwijs? Door middel van een enquête onder bezoekers van een landelijke studiedag voor leraren lichamelijke opvoeding en een half gestructureerd interview met een viertal leraren heb ik getracht daar enig zicht op te krijgen.¹

De gevonden gegevens leiden tot de conclusie dat leraren lichamelijke opvoeding vooral informeel leren: door zelfreflectie en door informeel overleg met collega's en leerlingen. Ze volgen weliswaar studiedagen en, minder frequent, cursussen, maar doen dat, in verhouding, in beduidend mindere mate dan dat ze op die meer informele wijze met hun professionalisering bezig zijn.

Verder blijkt dat leraren lichamelijke opvoeding vinden dat goed onderwijs gekenmerkt wordt door drie aspecten, te weten: (1) een onderwijsaanbod op maat, (2) zorg en aandacht voor een goede interactie tussen leraar en leerlingen en (3) aandacht en zorg voor de uniciteit van de individuele beleving en leerstijl van de leerlingen.

AANBEVELINGEN

Op grond hiervan zou ik vier aanbevelingen willen formuleren.

1 Leer leraren hoe zij beter informeel kunnen leren. Als leraren vooral en bijvoorkeur informeel leren, dan is het raadzaam hen te leren dat informeel leren dan ook goed te doen. Het betreft hier reflectievaardigheden en zelfsturend leren. Op cursussen, studiedagen en trainingen die leraren volgen, zou in

Meer sportgericht gewenst effect

FOTO: AMITA RIEVERSVA

FOTO: ANITA RIEMERSMA

We moeten terug naar de basis

elk geval aandacht moeten worden geschonken aan hoe leraren hun deskundigheid zelfstandig op peil kunnen houden. Ook zou het beleid op scholen erop gericht moeten zijn leraren aan te zetten tot reflectie en zelfsturend leren. De scholing die leraren volgen, zou aansluiting moeten vinden bij wat leraren zelf als kwaliteitsvol onderwijs bestempelen. Overigens verdient het de aanbeveling ook 'deze les' zoveel mogelijk op informele wijze aan leraren aan te bieden. Dat lijkt me het meest in overeenstemming met de aard en inhoud van deze eerste aanbeveling.

2 In aansluiting hierop ligt het voor de hand op de lerarenopleiding voor lichamelijke opvoeding aandacht te schenken aan het leren leren, het leren reflecteren en andere zogenoemde metabekwaamheden. Er wordt in dit verband ook wel over 'veranderingsbekwaamheid' gesproken. Het is belangrijk dat studenten die leraar lichamelijke opvoeding willen worden, leren hoe zij hun eigen professionaliteit op peil kunnen houden.

3 Een derde advies betreft ook de opleiding voor leraren lichamelijke opvoeding, meer in het bijzonder het alumnibeleid. Een krachtig alumnibeleid waarin afgestudeerden gestimuleerd worden om contact te onderhouden met de opleiding, kan goede effecten sorteren, niet in de laatste plaats vanuit professionaliseringsoogpunt. Het alumnibeleid kan enerzijds opleidingen helpen goed contact met collega's in het werkveld te onderhouden, anderzijds wordt het voor afgestudeerden ook gemakkelijker om voor bijvoorbeeld een cursusaanbod

weer naar de opleiding te komen en hun deskundigheid op peil te houden.

4 Ten slotte is het belangrijk om onafhankelijke professionaliserings- en registratietrajecten te ontwikkelen. De KVLO, de SLO of pedagogische centra zouden op grond van het beroepsprofiel assessmenttrajecten kunnen vastleggen, waarin leraren de gelegenheid geboden wordt te toetsen of zij nog voldoen aan de actuele eisen die het beroep van leraar lichamelijke opvoeding met zich mee brengt. Deze professionaliserings- en registratietrajecten, zouden expliciet aandacht moeten schenken aan de drie dimensies van goed onderwijs: zorg voor interactie, onderwijs op maat en zorg voor de uniciteit van de individuele beleving en leerstijl van leerlingen.

Bruno Oldeboom is opleidingsdocent aan de School of Human Movement and Sports (voorheen Calo) van de Hogeschool Windesheim.

¹ De enquête en de interviews richtten zich op een kleine groep (resp. n+ 161 en n=4). Het is niet mogelijk om op grond van de verzamelde data generaliserende uitspraken te doen.

Correspondentie: b.oldeboom@windesheim.nl

T

HET LEREN VAN OPLEIDERS

De Hanzehogeschool Groningen kiest voor opleiders als lerende professionals. Het Instituut voor Sportstudies (HIS) is in het verlengde daarvan op zoek naar mogelijkheden om het leren van opleiders te stimuleren. Om dat doelgericht te kunnen doen, is het nuttig om te weten hoe HIS-opleiders op dit moment als lerende professionals in hun werk staan. **Door: Kees Faber**

UITGANGSPUNTEN

Het inhoudelijk fundament van het onderzoek kent twee pijlers: 'de lerende opleider' en 'een stimulerende leeromgeving'. Leerprocessen komen altijd tot stand in de wisselwerking tussen de lerende persoon en de omgeving waarin geleerd wordt.

het leren van HIS-opleiders?

Om deze vragen te beantwoorden, zijn diverse onderzoeksactiviteiten ontplooid in de cursusjaren 2004-2005 en 2005-2006: literatuurstudie, interviews met vier opleiders en gesprekken met de teamleiders en de Dean.

Figuur 1: De lerende opleider

<i>Uitgangspunt 1: de lerende opleider</i>	
De lerende opleider...	
doet zijn werk steeds beter en	
leert veelzijdig: reflecteert op zichzelf in het werk benut diverse leeractiviteiten leert verbeterend en vernieuwend	is zelfregulerend: ontwikkelt arbeidsidentiteit structureert zijn leren actualiseert zijn loopbaan

Uitgangspunt 2: een stimulerende leeromgeving

De kracht van een leeromgeving kan uiteengelegd worden in twee delen: de werkleeromgeving en het opleidings- en begeleidingsaanbod. De werkleeromgeving verwijst naar de manier waarop het dagelijks werk is ingericht. Biedt de dagelijkse manier van werken de werknemer mogelijkheden om te leren? Het opleidings- en begeleidingsaanbod betreft de mogelijkheden om opleidingen te volgen (intern of extern) en de mogelijkheid om gebruik te maken van een vorm van begeleiding: coaching, intervisie, supervisie of collegiale consultatie.

HET ONDERZOEK

In het onderzoek stonden twee vragen centraal: (1) hoe leren HIS-opleiders? en (2) wat is de invloed van de leeromgeving op

RESULTATEN

Lerende opleiders?

De opleiders geven aan dat ze steeds beter worden in hun werk – ze leren dus – maar er zijn grote verschillen tussen de onderzochte opleiders wat betreft de veelzijdigheid van het leren en de zelfregulatie. Het leren door doen en het leren van en met collega's staat voorop. Het reflecteren heeft geen grote plaats en vindt ook niet altijd systematisch plaats; we kunnen spreken van veel verbeterend (enkelslag) leren en minder van vernieuwend (dubbelslag) leren. Ook gaat het veelal om incidenteel leren en veel minder om intentioneel leren.

De zelfregulatie is sterk verschillend: er zijn opleiders die 'het leren overkomt' en er zijn opleiders die (veel) meer het heft in eigen hand nemen (planmatig leren).

De managers spreken soms hun twijfel uit over de kwaliteit van het leren van HIS-opleiders en benadrukken het belang van de eigen verantwoordelijkheid.

Een stimulerende leeromgeving?

De werkomgeving van de opleiders is vooral stimulerend als er

FOTO: ANITA RIEMERSMA

Een veelheid aan sporten bijvoorbeeld flagfootball

nieuw werk gedaan moet worden; ook spelen de collega's (in de directe omgeving) een belangrijke rol. Belemmerend werkt vooral de grote werkdruk en de ontwikkelonrust.

Het personeelsbeleid is voor de opleiders ondoorzichtig: het POP leeft niet, het is een papier en er worden ook vraagtekens gezet bij het aannamebeleid. Verder is er bij de opleiders behoefte aan een heldere koers van het HIS; daarmee wordt een referentiekader voor werken en leren gecreëerd. Binnen de teams heeft het thema professionalisering nog niet echt een plaats. De managers geven aan dat opleiders zich niet altijd goed informeren en initiatiefrijker kunnen zijn.

De teamleiders en de Dean leren in grote lijnen op dezelfde manier als de opleiders. Er is op bepaalde punten iets meer intentionaliteit en diepgang, maar ook bij de managers komt de reflectie er bekaaid af en staat het *trial-and-error*-leren

De leerlingen zijn al wel professioneel

FOTO: ANITA RIEMERSMA

voorop. Het vernieuwende leren wordt wel belangrijk gevonden, maar in de praktijk komt er niet veel van terecht.

TOT SLOT

In algemene zin wordt duidelijk dat het leren sterk individueel van karakter is; elke gespreksdeelnemer gaat zijn eigen leerweg. Een ieder kiest zijn weg, afhankelijk van de plaats in het HIS, de fase van professionele ontwikkeling en de persoonlijke leerwensen. Deze leerroutes zijn niet of nauwelijks verbonden zijn met de koers en de prioriteiten van de organisatie. Niet onbegrijpelijk, omdat die koers als niet helder wordt beoordeeld. Ook wordt het leren beperkt gestuurd en/of ondersteund door plannen op het gebied van professionalisering. Er is dus vooral sprake van lerende individuen en veel minder van een lerende organisatie. Meer onderzoek is nodig om scherp te krijgen welke factoren (structuur en cultuur) een rol spelen. Maar tevens kunnen interventies gedaan worden om het (collectieve) leren te versterken. Denk aan...

- stimuleren van de kwantiteit en kwaliteit van de collegiale interactie
- meer aandacht schenken aan leervoorkeuren van opleiders
- het *trial-and-error* leren uitbouwen tot doelgericht experimenteren
- het bieden van ruimte voor en ondersteuning van professioneel leren.

Het onderzoek is uitgevoerd binnen het Kenniscentrum Instituut voor Sportstudies van de Hanzehogeschool Groningen.

Correspondentie: c.j.faber@pl.hanze.nl

EN VERDER

STUDENT SPORTHOGESCHOOL ZET VMBO-PROJECT OP

In het vierde studiejaar van de opleiding 'docent lichamelijke opvoeding' van Fontys Sporthogeschool te Tilburg dienen studenten een project te realiseren, waarin kennis en vaardigheden opgedaan in de studie worden geïntegreerd.

In dit artikel volgt een beschrijving van een project waarbij de maatschappelijk relevante thema's Beweging, Gezondheid, Voeding en Fitheid centraal stonden. Mogelijk levert het ideeën of aanknopingspunten voor vergelijkbare projecten.

Door: Maartje Pecht

INLEIDING

De omvang van zo'n project is naar keuze 7 of 14 studiepunten en de student is eveneens vrij in de onderwerpskeuze (onder voorwaarde dat het projectidee wordt goedgekeurd door de opleiding). Op het einde van het project dient er een rapport te worden gemaakt en een presentatie te worden gehouden. Een project moet voor de student uiteraard voor 'leerwinst' zorgen, maar voor de opdrachtgever (de instelling waar het project wordt uitgevoerd) ook concreet iets opleveren.

De doelstelling van dit project was jongeren (derdeklas vmbo-bbl) meer bewust te maken van de begrippen: calorie-inname (voeding en drank) en calorieverbruik (bewegen en sporten). Voorop stond bovendien dat deze doelstelling multidisciplinair moest worden benaderd door middel van het integreren van verschillende schoolvakken. Hiertoe werd een project opgezet op het Hub van Doorne College, deelschool van de Instelling Voortgezet Onderwijs Deurne. Als concrete producten moesten worden opgeleverd een schriftelijk rapport, een draaiboek en een presentatie van workshops op cd-rom.

DOELSTELLINGEN

De doelstellingen van het project werden als volgt geconcretiseerd:

Hoofddoelstelling

- Jongeren bewust maken van gezonde voeding en lichamelijke fitheid. Het op een zelfstandige manier laten werken bij verschillende schoolvakken die de thema's fitheid, gezondheid, voeding, BMI en bewegen behandelen (vakintegratie).

Subdoelstellingen

- Leerlingen uit klas 3 per tweetal, zelfstandig laten werken aan de opdrachten die te maken hebben met het project.
- Leerlingen uit klas 3 aan de hand van de opdrachten meer bewust laten worden van hun eigen gezondheid en lichamelijke fitheid.
- Leerlingen uit klas 3 leren hoe ze hun calorie-inname (voe-

In deze ruimte vond het project plaats

FOTO: MAARTJE PECHT

FOTO: MAARTJE PECHT

FOTO: MAARTJE PECHT

Verwerken gegevens

FOTO: MAARTJE PECHT

Actief op de stepper

ding en drank) en calorieverbruik (bewegen/sporten) op elkaar kunnen afstemmen.

HET PROJECT

In januari 2006 is vanuit de vaksectie LO van het Hub van Doorne College te Deurne het voorstel gedaan om een project op te zetten dat te maken had met de vakken lichamelijke opvoeding en wiskunde. In november 2006 is in overleg met docenten van de vakken handel & verkoop en biologie afgesproken dat ook deze vakken deelnemen aan het project.

Vervolgens zijn in overleg met de docenten van de genoemde vakken opdrachten gemaakt voor de leerlingen die het project gaan doorlopen. Ook heeft een aantal leerlingen meegeholpen aan de realisatie van het project. Zij hebben het speciaal hiervoor beschikbaar gestelde projectlokaal aangekleed en ingericht. Ook hebben zij een logo, folders en gebruikerspasjes ontworpen, en de naam voor het project bedacht, namelijk 'Project Hub's Steps'.

In het projectlokaal zijn twee stepapparaten neergezet. Rondom deze stepapparaten moesten de leerlingen die het project doorliepen een aantal opdrachten uitvoeren. Zij deden dit in tweetallen, zonder hulp van een docent. Op de stepapparaten moesten de leerlingen twee keer zes minuten steppen. Om de minuut moesten de leerlingen hartslag, calorieverbruik, de afstand en het niveau van de inspanning opschrijven.

De eerste keer stepten de leerlingen daarbij de hele tijd op niveau 6. Als ze voor de tweede keer gingen steppen, begonnen ze de eerste minuut op niveau 6 en mochten ze daarna elke minuut het niveau verhogen. Als beide leerlingen twee keer hadden gestept, konden ze verdergaan met de vervolgoopdrachten, zoals het uitrekenen van hun BMI en van de calorie-inname van het ontbijt dat ze die dag hadden genuttigd. Deze gegevens moesten de leerlingen onder andere verwerken in grafieken en tabellen voor het vak wiskunde.

De gebruikerpasjes, die speciaal waren ontworpen voor het

project, werden gebruikt als toegangsbewijs voor het projectlokaal. Doordat elke leerling een gebruikerspasje meekreeg, konden bijvoorbeeld willekeurige docenten controleren of een leerling zich daadwerkelijk in het projectlokaal mocht bevinden. Tevens kregen leerlingen met de pasjes toegang tot de voor het project benodigde computer, televisie, dvd en de stepapparaten.

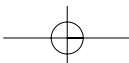
Als het project helemaal door de leerlingen was doorlopen, werd het beoordeeld met een individueel cijfer.

ERVARINGEN

Over het project 'Vakintegratie en zelfstandig werken' waren zowel de betrokken docenten als leerlingen van het Hub van Doorne College te Deurne zeer positief. De verwachting is dat steeds meer vakken zullen integreren in het project met de bestaande vakken lichamelijke opvoeding, wiskunde, handel & verkoop en biologie. Het PTA van het vak wiskunde gaat in de toekomst het project als onderdeel opnemen. De leerlingen kunnen dan vervolgens het project gebruiken als onderdeel van een schoolexamen. Om dit te vergemakkelijken zal er een Excel-programma komen waarin de wiskundeopdrachten worden uitgelegd en worden beschreven. Het project bleek in deze vorm een krachtige leeromgeving voor het zelfontdekkend leren.

Maartje Pecht is vierdejaars studente op de Fontys Sporthogeschool

Correspondenten: m.pecht@student.fontys.nl

CAO-PERIKELLEN

De afdeling individuele rechtspositie biedt hulp en bijstand bij allerhande vragen en problemen die voortvloeien uit de werksituatie van leden van de KVLO. Deze juridische bijstand geldt voor leden werkzaam in en buiten het onderwijs.

Om een indruk te geven van de zaken die dagelijks op de afdeling Rechtspositie behandeld worden, in deze rubriek een selectie uit gestelde vragen of een uitleg over veelvoorkomende zaken.

Door: mr. Sandra Roelofsen

Voor uw individuele rechtspositie is de stand van zaken ten aanzien van de CAO onderhandelingen en de nawerking van een verlopen CAO van groot belang. Als werknemer op een school (in het PO, VO, BvE of hbo) gelden immers (in de meeste gevallen) de regels die in de verschillende CAO's zijn opgenomen. Wat nu als een CAO afloopt en er nog geen nieuwe CAO is afgesloten, welke voorwaarden zijn dan op uw arbeidsovereenkomst van toepassing? De CAO die op de meeste van leden van de KVLO van toepassing is, is de CAO voor het voortgezet onderwijs 2006-2007, welke geldig was tot 1 juli 2007. Partijen (werknemers en werkgevers) onderhandelen vanaf dit jaar niet meer zoals voorheen op twee plekken: met de minister van onderwijs over de primaire arbeidsvoorwaarden en met de werkgeversorganisaties over de secundaire voorwaarden. Door de volledige doorcentralisatie onderhandelen de vakorganisaties nu met de nieuwe werkgeversorganisatie, de VO-Raad.

In de onderhandelingen worden er dus door partijen afspraken gemaakt over het gehele pakket aan arbeidsvoorwaarden. De *primaire arbeidsvoorwaarden*: salaris, algemene arbeidsduur (norm jaartaak), de pensioenvoorziening en sociale voorzieningen zoals (bovenwettelijke) regelingen in geval van ziekte, arbeidsongeschiktheid en werkloosheid en de *secundaire arbeidsvoorwaarden*: zeer uiteenlopende regelingen zoals vakantie- en verlofregelingen, reis- en verhuiskostenregeling, studie- en scholingsfaciliteiten en veel meer.

De vakorganisaties en de VO-Raad hebben een aantal verkennende gesprekken gevoerd over een nieuwe CAO en streven ernaar deze in het najaar af te sluiten. De vakorganisaties hadden graag al eerder duidelijkheid gehad over een nieuwe CAO maar de VO-raad heeft te kennen gegeven dat zij willen wachten op Prinsjesdag, omdat dan de loonruimte voor 2008 en

2009 bekend wordt, vanzelfsprekend een belangrijk onderdeel in de onderhandelingen. Aangezien geen van de partijen de CAO-VO 2006-2007 heeft opgezegd, wordt deze CAO automatisch verlengd tot 1 juni 2008. Dit voorkomt dus dat er een CAO-loos tijdperk ontstaat in de periode dat de onderhandelingen voor een nieuwe CAO nog gaande zijn.

Dit betekent ook dat de bepalingen uit de huidige CAO gewoon doorlopen en geldig blijven totdat er een nieuwe CAO is afgesloten. Dus de huidige bepalingen over taakbeleid (één van de hete hangijzers in de onderhandelingen) waarin onder meer is opgenomen dat wijziging van het systeem van taakbeleid slechts kan plaatsvinden met instemming van 2/3 van het betrokken personeel, blijven vooralsnog gehandhaafd. Een nieuwe CAO zal met terugwerkende kracht een aantal zaken regelen. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om salarismaatregelen, zoals de ingangsdatum van een loonsverhoging. Informatie over de stand van zaken van de onderhandelingen op CAO gebied, ook in het PO, BvE en hbo kunt u vinden op de KVLO-site bij Rechtspositie.

Tot slot nog een uitspraak van de Bezwarencommissie CAO-VO over de inzet van uitzendkrachten in het VO.

Schoolbesturen kunnen uitzendkrachten in het VO maar beperkt inzetten. Dat blijkt uit de uitspraak die de Bezwarencommissie CAO-VO heeft gedaan op 27 april jl. Het ging om een geval waarin de PMR bezwaar maakte tegen het feit dat de werkgever sinds schooljaar 2005-2006 uitzendkrachten inschakelt voor reguliere functies.

De werkgever voerde aan dat personeel bij uitzendbureaus wordt geworven om de financiële risico's te beperken. De PMR bracht daar tegenin dat die oplossing in strijd is met de CAO-VO. De Commissie oordeelde dat het artikel 3.a.4. en 3.b.4. CAO-VO 2006-2007 een beperkte opsomming bevat van de gevallen waarin uitzendarbeid mogelijk is. De 'kennelijk onvoorziene omstandigheden' waar het interpretatiegeschil over ging, zijn volgens de Commissie omstandigheden die zich op het moment dat de werkgever een uitzendkracht inhuurt al hebben voorgedaan en die duidelijk niet voorzien waren. De toekomstige ontwikkeling van het leerlingaantal of bijvoorbeeld de vraag of nieuwe docenten beschikken over de vereiste kwaliteiten vallen niet onder kennelijk onvoorziene omstandigheden.

Attendeer uw werkgever hierop als u de indruk hebt dat er te ruimhartig gebruik wordt gemaakt van uitzendconstructies op uw school!

Hebt u vragen over deze of andere zaken op rechtspositioneel gebied dan kunt u zich wenden tot de afdeling IRP, te bereiken per e-mail: irp@kvlo.nl en dagelijks van 12.30-16.30 uur op telefoonnummer 030 693 7678.

PRAKTIJKKATERN BEHORENDE BIJ LICHAMELIJKE OPVOEDING 9 - 2007

PRAKTIJK KATERN

PRAKTIJK
BASIS- EN
VOORTGEZET
ONDERWIJS

BEWEGEN REGELEN IN HET BASISDOCUMENT VO | 24
SKATEN IN HET BASISONDERWIJS | 28
OVER KIJKWIJZERS EN ANDERE HULPMIDDELEN (1) | 32

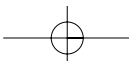

FOTO: HANS DIJKHOFF

BEWEGEN REGELEN IN HET BASISDOCUMENT VO

Het basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs verschijnt in mei en sluit aan op het basisdocument voor het basisonderwijs. Barend Brouwer gaf in een artikel in LO nr.2, 2007 doel en functie van dit nieuwe basisdocument aan. Er worden leer- en ontwikkellijnen van leerlingen beschreven, die worden uitgewerkt in concrete deelnameniveaus van leerlingen. De leer- en ontwikkellijnen zijn geordend naar vier 'sleutels': bewegen verbeteren, bewegen regelen, gezond bewegen en bewegen beleven. De lijnen binnen 'bewegen verbeteren' hebben vooral het karakter van leerlijnen, binnen 'bewegen regelen', 'gezond bewegen' en 'bewegen beleven' kan beter van ontwikkellijnen worden gesproken. *Door Chris Mooij*

In dit artikel wordt ingegaan op bewegen regelen. Er worden twee voorbeelden uitgewerkt. De deelnameniveaus van leerlingen worden beschreven voor de regelthema's coachen/begeleiden en organiseren.

VERSCIJNINGSVORMEN VAN BEWEGEN REGELEN

Het vervullen van regeltaken is in de wereld van bewegen en sport onmisbaar.

De meeste activiteiten doe je gezamenlijk en ook als je individueel een bewegingsactiviteit gaat doen vindt deze vaak plaats in een bredere context waarbij ook andere mensen betrokken zijn. Zonder het maken van afspraken over hoe je gezamenlijk een activiteit gaat starten komt een dergelijke activiteit nauwelijks van de grond. Bij een partijtje beachvolleybal zul je toch op zijn minst een net moeten ophangen en een veldje moeten afbakenen. Vervolgens ga je partijen maken en maak je ook afspraken over de regels en of je punten gaat tellen en hoe je dat gaat doen. In de sport kom je diverse functies tegen, die erop gericht zijn dat de sportactiviteiten 'goed georganiseerd' verlopen. In de onderbouw van het voortgezet onderwijs kunnen we deze aspecten een goede plaats geven in de lessen. Om de deelnameniveaus te kunnen uitwerken hebben we ervoor gekozen deze regeltaken in een aparte ontwikkellijn te plaatsen. In de les zullen regeltaken zoveel mogelijk aan de orde komen in de bredere context van de bewegingsactiviteiten die op dat moment worden gegeven.

HOOFDUITDAGING

Bij 'bewegen regelen' gaat het om taken die uitgevoerd worden om een bewegingsactiviteit gezamenlijk op een plezierige en verantwoorde manier op gang te kunnen brengen, op gang te houden en af te sluiten.

REGELTHEMA'S

Voor school kiezen we voor de volgende regelthema's:

a arrangementen inrichten, bijvoorbeeld:

- helpen inrichten en aanpassen van een veilige bewegingssituatie aan mogelijkheden en bedoelingen van de groep
- helpen bij klaarzetten en opruimen van materialen en toestellen

b onder leiding hulpverleners, bijvoorbeeld:

- bieden van de helpende hand in veilige bewegingssituaties
- inschatten van de mate van hulpverlening in veilige bewegingssituaties (b.v. bij handstand van medeleerling, of een acrobatische truc)
- met de docent helpen ondersteunen van het bewegingsverloop in uitdagende bewegingssituaties (b.v. steunspringen)
- herkennen en hanteren van risicovolle situaties

c coachen/begeleiden, bijvoorbeeld (zie figuur 1 en 3):

- observeren en analyseren van bewegingssituaties op basis van eenvoudige criteria

FOTO: HANS DIJKHOFF

- herkennen van spelgedrag dat nodig is voor sportief verloop
  - geven van instructie aan een medeleerling aan de hand van een concreet observatiepunt uit een kijkwijzer
- d scheidsrechteren, jureren, bijvoorbeeld:
- op gang brengen en houden zonder scheidsrechter
  - optreden in eigen groep als hulpscheidsrechter
  - uitvoeren van eenvoudige jurytaken (bij atletiek bijvoorbeeld)
- e organiseren, bijvoorbeeld:
- afspreken en uitvoeren van een rolverdeling in de eigen groep bij een eenvoudige wedstrijd (puntentellen, scheidsrechter, tijdbewaken bij b.v. badminton)
  - maken van afspraken over teamindeling, wisselen en taakverdeling
  - organiseren van een klein toernooitje voor een kleine groep in de eigen klas (bijvoorbeeld met een spelschema een tafeltennistoernooitje uitvoeren)
- f ontwerpen, bijvoorbeeld:
- bedenken van een eenvoudige variatie op een gegeven bewegingsactiviteit of situatie (bijvoorbeeld bij spel een spelregelvariatie of bij een dansvorm een variatie met een arm- of beenbeweging)
  - bedenken van een eenvoudig (tik)spel
  - gezamenlijk ontwerpen en uitvoeren van een mooie acrobatiektruc.

FASERING

Een precieze fasering is er bij de diverse regelthema's niet te geven.

Over het algemeen gaat het van oriënteren (bijvoorbeeld via observeren) naar analyseren, en dan van plannen, via realiseren naar evalueren. Voor het uitvoeren van regeltaken moeten

FOTO: HANS DIJKHOFF

Zelf bewegen regelen

de nodige kennis en vaardigheden worden verworven en toegepast. Bij coachen en begeleiden bijvoorbeeld wordt eerst geobserveerd op bepaalde punten. Vervolgens geanalyseerd wat er verbeterd kan worden en dan wordt op basis van een plannetje aanwijzingen gegeven aan een medeleerling of een team. Vervolgens wordt bekeken (geobserveerd) wat er met die aanwijzingen wordt gedaan en of het ook werkt (evalueren). Ook de kennis die nodig is om een regeltaak uit te voeren kan complexer worden. Benadrukt moet worden dat het bij deze regeltaken in de onderbouw van het voortgezet onderwijs nog om redelijk overzichtelijke en niet al te complexe taken gaat die in een veilige pedagogische context worden uitgevoerd. Het gaat

Oriëntatieperiode

c Coachen en begeleiden

Kernactiviteit

Coachen bij atletiek: een klasgenoot coachen bij een duurloop.

Opdracht

Geef je medeleerling aanwijzingen en motiveer hem tijdens een duurloop.

Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Geeft rondetijden op het juiste moment door	Geeft op het juiste moment de rondetijden door en of de loper te snel of te langzaam loopt	Geeft rondetijden op het juiste moment door en coacht op basis van een goede observatie de loper naar een sneller of langzamer schema	Geeft rondetijden niet op het juiste moment door, zodat de loper geen goede informatie krijgt
Geeft regelmatig aanwijzingen aan de loper	Geeft aanwijzingen zodat de loper gemotiveerd wordt om soepel en ontspannen door te lopen	Geeft motiverende aanwijzingen die passen bij het karakter van de loper en geeft goede technische aanwijzingen die de prestatie verbeteren	Moedigt nauwelijks aan, weet geen motiverende aanwijzingen te bedenken

Figuur1:
Coachen en begeleiden

e Organiseren

Kernactiviteit

Spelen volgens een wedstrijdschema bij badminton.

Opdracht

Organiseer volgens een voorgeschreven wedstrijd-schema een badmintontoernooitje met je groep.

Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Is coöperatief bij het maken van afspraken	Komt met zinvolle voorstellen bij het maken van afspraken	Komt bij discussiepunten met zinvolle compromisvoorstellen	Neemt nauwelijks initiatief tijdens het gesprek of blokkeert het maken van afspraken
Geeft aan welke verschillende taken verdeeld moeten worden	Geeft aan iedereen aan wat de verschillende taken inhouden	Geeft aan wat de verschillende taken inhouden en geeft anderen daarover tips	Onderscheidt de verschillende taken niet van elkaar
Vult het wedstrijdschema zo in dat iedereen even vaak aan de beurt komt	Vult het schema snel en adequaat in en leest een tussenstand snel af	Past het wedstrijdschema zo nodig tussentijds aan	Vult het wedstrijdschema niet goed in
Vervult zonder problemen de verschillende taken binnen de afgesproken organisatie	Vervult de verschillende taken binnen de organisatie goed	Vervult de verschillende taken binnen de organisatie en geeft zonnodig andere coaches aanwijzingen	Is onzeker bij het vervullen van de verschillende taken en heeft daarbij vaak hulp van anderen nodig

Figuur 2: Organiseren

er vooral om dat leerlingen leren ervaren dat het bij bewegen en sport vaak gaat om gezamenlijke activiteiten die ook om een gezamenlijke inzet en verantwoordelijkheid vragen.

BANDBREEDTE

Binnen bewegen regelen zien we leerlingen op verschillende niveaus deelnemen.

Er zijn leerlingen die niet kunnen inschatten wat er moet gebeuren en moeilijk tot afspraken komen met anderen over de organisatie van een bewegingsactiviteit; die nauwelijks gedurende enige tijd zelfstandig kunnen werken. Sommige leerlingen hebben weinig overzicht over de verschillende taken en kunnen zich ook slecht aan eenvoudige afspraken houden.

Daarnaast zijn er leerlingen die een onderlinge taakverdeling kunnen afspreken. Die uit zichzelf initiatief nemen om zaken te 'regelen' en die met overzicht meer coördinerende taken kunnen uitvoeren bij wat complexere bewegingsactiviteiten. Deze leerlingen hebben ook voldoende kennis en sociale vaardigheden om deze regeltaken uit te voeren.

Bij bewegen regelen wordt de inbreng van alle leerlingen bevorderd door die inbreng geleidelijk uit te bouwen.

Bij het *coachen en begeleiden* gaat het om variatie en uitbouw van het aantal observatiepunten en het aantal criteria waarop het bewegingsverloop wordt geanalyseerd. Maar ook om het aantal leerlingen dat wordt gecoacht en de tactische kennis en het inzicht die daarbij nodig zijn. En of er veel of weinig invoelend vermogen nodig is om het gedrag van de deelnemers in te kunnen schatten.

Bijvoorbeeld in wedstrijd-situaties waarin het spannend is en het voor deelnemers belangrijk is dat een actie lukt dan wel mislukt.

Bij *organiseren* gaat het om variatie en uitbouw van het aantal organisatietaken dat vervuld moet worden. Het gaat om een kleine dan wel grotere groep, met een eenvoudige dan wel meer complexe wedstrijdvorm. Maar ook om een toernooischema dat voorgeschreven is of een sche-

ma dat zelf gekozen moet worden, passend bij het karakter van de activiteit.

DEELNAMENIVEAUS

De deelnameniveaus worden beschreven voor twee perioden: de oriëntatie- en de uitbouwperiode. De oriëntatieperiode is na één jaar onderwijs, ongeveer aan het eind van de brugklas, maar dat kan ook op een later moment zijn als niet gelijk in de brugklas met de activiteit wordt gestart. De uitbouwperiode ligt meestal aan het eind van klas drie. Er worden vier deelnameniveaus beschreven: basis-, vervolg-, gevorderd en zorgniveau. Basisniveau moet voor vrijwel alle leerlingen haalbaar zijn en geeft aan hoe de leerlingen succesvol en met plezier in de les deelnemen als regelbaar. Vervolgniveau is haalbaar voor ongeveer de helft van de leerlingen. Gevorderd niveau is voor de beste 20% van de leerlingen. Het zorgniveau is de kleine groep die basisniveau niet haalt en die in aanmerking komt voor extra zorg, bijvoorbeeld MRT. De deelnameniveaus kunnen gebruikt worden om te kijken hoe het staat met de aandacht die het regelen van bewegen krijgt op school. Bovendien zouden ze - juist voor regelen - ook benut kunnen worden om mee te determineren voor welke leerlingen LO2 of BSM een zinvol keuzevak kan zijn.

Uitbouwperiode

c Coachen en begeleiden

Kernactiviteit

Coachen en begeleiden bij een voetbalspel 4 tegen 4.

Opdracht

Je bent vandaag coach en begeleider van een team brugklasleerlingen bij de sportdag voetbal 4 tegen 4.

Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Observeert het spel ten aanzien van één aspect, bijvoorbeeld vrijlopen of verdedigen	Observeert het spel ten aanzien van twee aspecten, bijvoorbeeld aanvallen en verdedigen	Observeert het spel ten aanzien van verschillende aspecten, zoals aanvallen, verdedigen en samenspel	Scoort vooral kwantitatieve items, bijvoorbeeld hoe vaak er wordt overgespeeld
Geeft aan individuele leerling door wat hij gezien heeft	Geeft op motiverende wijze aan individuele leerling een tip ter verbetering Geeft tactische tip aan individuele leerling	Geeft tips ter verbetering aan het team Geeft tactische tips aan een team, waardoor het team beter gaat functioneren tijdens het spelverloop Maakt stimulerende en motiverende opmerkingen naar het team	Geeft aan individuele leerling door wat hij heeft bijgehouden

Figuur 3: Uitbouw coachen en begeleiden

e Organiseren

Kernactiviteit

Het maken van een toernooi- en roulatieschema bij stoespelen.

Opdracht

Maak een toernooi- en roulatieschema voor de laatste les stoespelen van jullie eigen klas van deze periode.

Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Is coöperatief bij het maken van afspraken	Komt met zinvolle voorstellen bij het maken van afspraken	Komt bij discussiepunten met zinvolle compromisvoorstellen	Neemt nauwelijks initiatief tijdens het gesprek of blokkeert het maken van afspraken
Weet welke verschillende taken verdeeld moeten worden: scheidsrechter, tijdbewaker, coach	Geeft aan wat de verschillende taken inhouden	Geeft aan wat de verschillende taken inhouden en geeft anderen daarover tips	Onderscheidt verschillende taken niet van elkaar
Neemt vooral als uitvoerder deel aan de toernooiorganisatie	Voert de verschillende taken in de toernooiorganisatie uit	Speelt in de toernooiorganisatie een coördinerende rol	Voert eenvoudige opdrachten binnen de toernooiorganisatie uit, bijvoorbeeld uitslagen verzamelen
Vult in het wedstrijdschema zo in dat iedereen even vaak aan de beurt komt	Vult het schema snel en adequaat in en leest een tussenstand snel af	Past het wedstrijdschema zo nodig tussentijds aan	Vult het wedstrijdschema niet goed in Is onzeker en heeft vaak hulp van anderen nodig bij het vervullen van de verschillende taken

Figuur 4: Uitbouw organiseren

VOORBEELDEN

In de figuren 1 t/m 4 geven we wat voorbeelden van kernactiviteiten en deelnameniveaus bij regelen, om u een indruk te geven van de manier waarop dat in het *basisdocument VO* is aangepakt. Eerst voor aan het eind van de oriëntatieperiode, zeg maar eind klas 1, daarna voor aan het eind van klas 3.

Het *Basisdocument bewegingsonderwijs VO* is in mei verschenen bij het Jan Luiting Fonds (www.janluitingfonds.nl)

Correspondentie: C.Mooij@slo.nl

SKATEN IN HET BASISONDERWIJS

Skaten is een activiteit die door kinderen op straat veel gedaan wordt. Net als bij de tuintrapoline, waarover eerder gepubliceerd werd, is het belangrijk om in de les bewegingsonderwijs hier aandacht aan te besteden. Dit vanuit het oogpunt van veiligheid, maar ook gewoon omdat het leuk is en, naar blijkt, van blijvende waarde in onze sport en bewegingscultuur. De vakgroep Bewegingsonderwijs in Lelystad heeft er werk van gemaakt en hierover een workshop gegeven.

Door: Simone de Vries

Zes jaar geleden zijn we in de gemeente Lelystad begonnen met het aanbieden van skaten binnen het (speciaal) basisonderwijs.

Toen de KVLO met de vraag kwam of wij onze ervaringen wilden delen hebben wij onmiddellijk ingestemd en een workshop skaten op poten gezet. Met deze workshop op de studiedag BO in Amsterdam op 1 november wilden we een beeld geven van onze ervaringen van de afgelopen zes jaar.

Ons doel was het bieden van handvatten aan vakleerkrachten

LO die met skaten willen beginnen of er al mee bezig zijn.

We hebben het skaten opgenomen in ons lesprogramma, omdat we vinden dat we de kinderen moeten ondersteunen bij het 'een leven lang sporten'. Het skaten was zes jaar geleden enorm in opkomst en de verwachting was (en is) dat skaten een belangrijke plaats in blijft nemen binnen de individuele sporten. Kinderen krijgen al op jonge leeftijd skates, maar krijgen er niet meteen een cursus bij. Dit is onder meer de directe aanleiding om het inline-skaten op te nemen in het school-

Skaten, opstaan en blijven staan

Kinderen moeten eerst leren goed te blijven staan, ze moeten stevigheid voelen en controle krijgen. Als ze stevig kunnen staan, kunnen ze vanuit de startpositie (V-stand) in beweging komen.

Arrangement:		Twee banken naast elkaar tegen de muur, twee frames dicht bij de bank, kinderen zittend op de bank met alle benodigde bescherming.	
Leervoorstel:		Ga op je knieën zitten en plaats een skate onder je met de wielen op de grond. Houd je vast aan het frame dat voor je staat. Ga rechtop staan met de hak van je ene skate tegen de binnenkant van je andere skate.	
Uitbouw:		Ga staan met hulp van een ander kind. Ga staan zonder hulp.	
Leerhulp:		Voeten in de 'V-stand'.	

Skaten, valbreken

Het grootste gevaar van skaten is het (verkeerd) vallen, bedoeling van dit arrangement is dat de kinderen niet bang meer zijn om te vallen. Om veilig te vallen hebben ze alle bescherming nodig (pols-, elleboog- en kniebeschermers). Ze leren dat ze, met bescherming, kunnen vallen zonder onder de schaaftplekken te komen.

Arrangement:		Los in de zaal .	
Leervoorstel:		Kom in beweging en laat jezelf voorover vallen, land op je knieën en glijd door op je handen naar voren tot je op je buik ligt. Armen lang maken!	
Leerhulp:		Leun voorover en zorg dat je je buik van de grond houdt.	
Uitbouw:		Grotere vaart.	
Aandachtspunt:		Het naar achteren vallen moet te allen tijde voorkomen worden. Dit kan door altijd iets naar voren te leunen.	

werkplan Bewegingsonderwijs.

Wij vinden het onze taak om te zorgen dat kinderen op een veilige manier leren skaten, zodat ze buiten weten hoe ze

Remmen in Pflughouding

FOTO: HANS DIJKHOFF

moeten remmen, vallen en opstaan. Dit is dan ook de beknopte inhoud van de aanvraag die er richting de budgetverantwoordelijken is gegaan. Het skatemateriaal is bekostigd uit het inrichtingsbudget.

Inmiddels heeft het skaten een vaste plek gekregen binnen ons onderwijsprogramma.

MATERIAAL

Binnen onze vakgroep van zestien personen zijn twee skate pakketten aanwezig. In het linker rijtje staat waaruit een pakket bestaat. De benodigde zaal inventaris staat in het rechter rijtje.

- 30 paar skates
- 30 paar knie beschermers
- 30 paar elleboogbeschermers
- 30 paar polsbeschermers
- 30 helmen
- reparatieset
- reparatielijsten
- drie combi frames
- drie bankbladen
- twee houten frame deksels
- een glij/rij plank
- een verstelbaar wandrek
- banken
- pilonnen en turnmatten

Het materiaal is opgeslagen in een buitenberging van een gymzaal, waartoe alle vakleerkrachten toegang hebben.

Skaten met de hele groep vergt een hele organisatie. Daarom volgen nu een paar handige tips bij het voorbereiden en uitvoeren van de skate lessen.

ORGANISATIE VOORAF

Informatie brief naar ouders van kinderen (een week vooraf):

- alle bescherming verplicht in verband met de aansprakelijkheid van de vakleerkracht

SKATEN, REMMEN (PFLUG)

Het is voor kinderen belangrijk om controle te hebben over hun snelheid, ze moeten leren om snel en eenvoudig te kunnen remmen. Wij hebben gekozen voor de Pflug rem, omdat de kinderen vanuit een stabiele situatie (op twee benen) controle over hun snelheid kunnen krijgen. Deze methode is heel snel aan te leren, de kinderen hoeven er nog niet goed voor te kunnen skaten.

Arrangement		Twee palen als startpunt, bij elke paal een groep, vier pilonnen als eindpunt.	
Leervoorstel		Rijd rustig naar voren, stuur je skates opzij en daarna weer terug tot je stilstaat (een pizzapuntje). Volg met je handen de beweging van je voeten, je eindigt dus met je handen voor.	
Leerhulp		Buig je knieën en leun overdreven naar voren, duw je tenen in de grond en doe je billen naar achteren.	

- eigen materiaal toegestaan mits remblokken zijn verwijderd of zijn afgeplakt. Skates dienen schoon te zijn
- eigen materiaal in een plastic zak meenemen
- eigen materiaal is voor de kinderen het prettigst in verband met de hygiëne
- zelf een zakdoek meenemen voor op je hoofd in verband met zweten/ luizen.

Informatie naar school (tijdig regelen):

- lesuren één uur i.p.v. driekwartier
- hulp bij aan en uittrekken van materialen
- drie weken achter elkaar skaten
- welke periode van het jaar (binnen en buiten?)
- welke groepen gaan skaten, 3 t/m 8 is aan te bevelen.

Vanaf verhoogd vlak

FOTO: HANS DIJKHOFF

Balans houden

FOTO: HANS DIJKHOFF

Skaten, verhoogd vlak

In dit arrangement leren we kinderen hoe ze om moeten gaan met stoepjes en dergelijke, ze leren op- en afstappen. Een vervolg is van een helling afrijden, waar ze geconfronteerd worden met een situatie waar ze zelf geen controle hebben, maar waar ze wel vat op kunnen krijgen.

Arrangement:	Een houten deksel van het frame. Twee startpilonnen.
Leervoorstel:	Rijd naar voren en stap eerst met je ene skate op het deksel en daarna met je andere, vervolgens om en om er af.
Leerhulp:	Zorg dat je voorover blijft leunen en je neus voor de skates houdt.
Uitbouw:	Twee bankbladen naast elkaar. Twee banken naast elkaar.

Het is erg essentieel dat de kinderen niet te veel ruimte krijgen in je organisatie. De veiligheid in de les staat of valt hiermee!

ORGANISATIE TIJDENS DE LES**START van de les**

- Afspraak: wanneer je klaar bent met het aantrekken van skates en beschermers mag je alvast gaan skaten, maar nog niet aan of op de materialen komen. Kinderen die nog niet kunnen skaten blijven in de beginnerszone.
- Zitplaats voor alle kinderen, een lange rij naast elkaar op banken.
- Pakketjes bescherming (knie, elleboog en pols in de helm) De helm één meter van de bank af, kinderen hebben de neiging om meteen de materialen te pakken zodra ze die zien.
- Skates apart leggen, bijvoorbeeld in de berging (eventueel per maat op een mat).
- Bij het binnen komen gaan de kinderen op de bank zitten zonder ergens aan te komen.
- Gezamenlijk aantrekken van knie en elleboog met voorbeeld.
- Laten zien hoe de skates goed aangetrokken worden.
- Laat kinderen naar je toekomen, skates meegeven en op de bank laten aantrekken (controle/ hulp).
- Zakdoek, helm en polsbeschermers aantrekken met voorbeeld.
- KLAAR? Afhankelijk van het niveau: vrij skaten zonder materiaalgebruik, niet skaters in de beginnerszone. Dit tot iedereen klaar is voor de les.

EINDE van de les

- Allemaal op de bank.
- Helm af en pols/elleboog per set in de helm.
- Skates uit doen en brengen naar plek waar ze vandaan zijn gehaald.
- Kniebescherming als set in de helm.

- Na controle douchen en omkleden .

ARRANGEMENTEN

In de volgende praktijksituaties spelen verschillende bewegingsproblemen. Voor ieder bewegingsprobleem geven we één arrangement en leervoorstel. In de reader staan meerdere arrangementen. We geven hier de vier meest belangrijke:

- opstaan en blijven staan
- valbreken
- remmen
- verhoogd vlak.

NAWOORD

In ons leervoorstel geven wij vaak de transferwaarde aan.

Voorbeelden: stoepje op en af stappen (verhoogd vlak), auto ontwijken (bocht maken), vallen op een grasveld of over kiezeltes (val breken), van een brug af rijden (helling).

We hebben niet alle activiteiten behandeld maar hebben ons geconcentreerd op activiteiten waarmee alle basisvaardigheden aangeleerd kunnen worden die kinderen nodig hebben om veilig en verantwoord te kunnen skaten.

Voor verdere informatie over de praktijksituaties skaten of het bestellen van de reader kunt u terecht bij Simone de Vries.

Vakgroep Bewegingsonderwijs Lelystad bestaat uit:

Simone de Vries, coördinator van de vakgroep en vakleerkracht bewegingsonderwijs

Petra Anselma, lid en vakleerkracht bewegingsonderwijs

Edo Oosting, lid en vakleerkracht bewegingsonderwijs.

Correspondentie: SD.de.Vries@lelystad.nl

OVER KIJKWIZERS EN ANDERE HULPMIDDELEN (1)

In het moderne onderwijs is het de bedoeling de leerlingen een steeds grotere mate van zelfstandigheid en zelfverantwoordelijkheid te geven. Er zijn allerhande formulieren, lesbrieven, taak/kijkwijzers ontwikkeld die dit proces van verzelfstandiging helpen ondersteunen. In deze reeks artikelen proberen we duidelijkheid te verschaffen in de terminologie en hoe ermee kan worden gewerkt. Nu de kijkwijzer en het observatieformulier.

Door: Hans Dijkhoff

Het is al vaker gezegd: door de grotere rol die de leerling krijgt toebedeeld, verandert de rol van de docent. Of we dit wense-

Een wel heel aparte manier van lezen

FOTO: HANS DIJKHOFF

lijk achten is niet de insteek van dit artikel.

Wel is van belang dat we door die veranderende rol en de verzelfstandiging meer tijd krijgen om aandacht te besteden aan (groepen) leerlingen die onder dan wel boven de norm presteren. In de diverse doorkijkjes uit het *Basisdocument VO* heeft u al kunnen zien dat we in een klas verschillende niveaus van meedoen kunnen onderscheiden (o.a. Brouwer, LO 2 2007). De rest van de klas is dan zelfstandig bezig.

Het gebruik van een kijkwijzer en andere instrumenten moet de leerling geleidelijk worden bijgebracht. De meerwaarde blijkt pas als er efficiënt gebruik van wordt gemaakt. Er wordt vaak gezegd dat het teveel werk is, of dat de leerlingen zo tijd verliezen. Het zijn klassieke valkuilen. Het overgaan van docentsturing naar leerlingsturing is een proces van geleidelijkheid.

HULPMIDDELEN

Het gebruik van audiovisuele hulpmiddelen zal een vlucht nemen. De computer doet steeds meer zijn intrede in de zaal. Er zijn al diverse systemen op de markt die helpen bij bewegingsanalyses (Dartfish, Visual Coach). In deze artikelenreeks beperk ik mij tot de geschreven/gedrukte hulpmiddelen. Er staan ons daarvan tegenwoordig vele ter beschikking. Ze maken het zelfstandig/zelfverantwoordelijk werken makkelijker en ondersteunen het ook. Het gaat hierbij om allerhande (zelf-ontwikkelde) formulieren en uitgaven. Daaraan wordt dan een naam gekoppeld. Het gaat er nu om dat we voor ons vak bij een bepaalde aanduiding weten waarover we het hebben. Enkele voorbeelden van buiten ons vak.

Een bekende kijkwijzer zie je op tv en film: de figuurtjes die

aangeven wat er zich allemaal in een film afspeelt en voor welke leeftijdscategorie deze film geschikt is. In onder andere het taalonderwijs is de kijkwijzer een observatie-instrument om te kunnen scoren op bijvoorbeeld het algemeen pedagogisch/didactisch handelen of op context en vakinhoud. De kijkwijzer van TOM (teamonderwijs op maat) is een enquête die wordt ingezet om de onderwijsorganisatie in kaart te brengen. Ook in ons vak wordt onder een kijkwijzer een veelheid van zaken verstaan. Zo vinden we plaatjes die een beweging beschrijven; opdrachten om uit te voeren; observatieopdrachten; complete lesbrieven enzovoort. We kunnen rustig stellen dat in ons vak het bij de term kijkwijzer niet altijd duidelijk is wat ermee wordt bedoeld.

BELANGRIJK

Alle hulpmiddelen die worden gebruikt, dienen te zijn afgestemd op de doelgroep. De gebruikte voorbeelden kunnen dan ook niet klakkeloos worden overgenomen voor iedere schoolsoort.

In het vervolg van dit artikel wordt steeds begonnen met een definitie van wat ik versta onder de naamgeving.

Kijkwijzer

Definitie

Een afbeelding van een beweging(sverloop) met, indien nodig, enkele aanwijzingen.

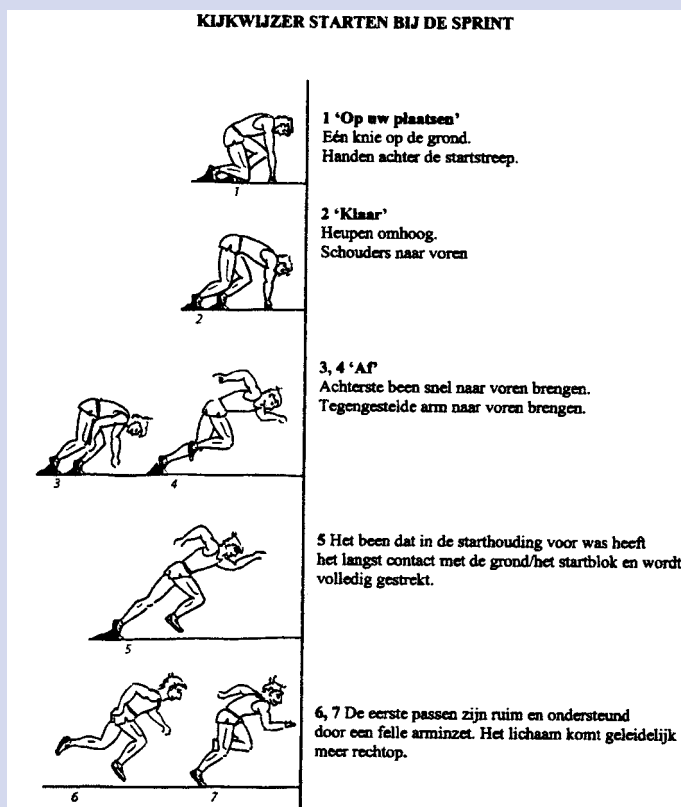
Doel

Aan de hand van een kijkwijzer kan een (groep) leerling(en) zelfstandig een beweging(sverloop) leren.

Het instrument kan ook worden gebruikt om elkaar te helpen (controleren).

De complexiteit van de beweging, het niveau van de groep en het doel wat je hebt bepalen of en hoeveel tekst erbij staat.

Bij het maken van kijkwijzers zou je rekening kunnen houden

OBSERVATIEWIJZER BIJ DE SPRINT

Naam leerling die je observeert: _____

Naam observant: _____

Noteer aan de hand van de kijkwijzer 'Starten bij de sprint' of de leerling zich aan de volgende punten houdt

	Goed*	Nog oefenen*
Starthouding		
Klaarhouding		
Start		
Armondersteuning		

*aankruisen wat van toepassing is

Opmerkingen: _____

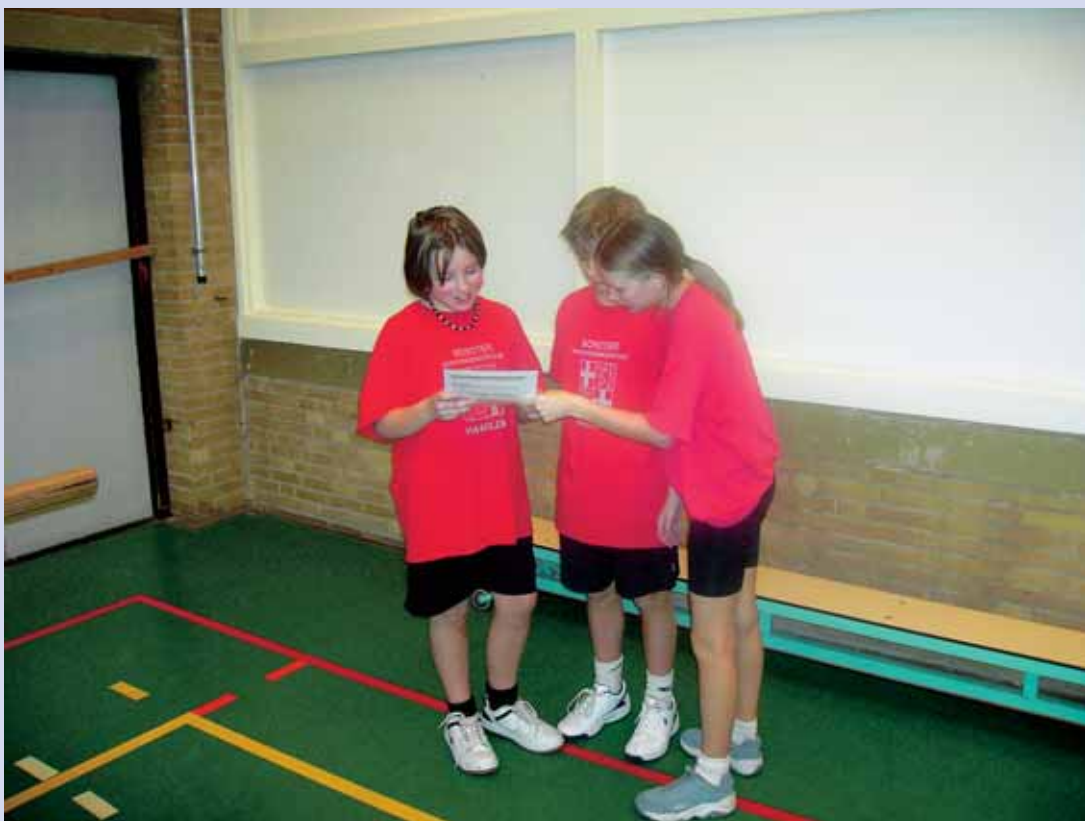

FOTO: HANS DIJKHOFF

Een goed aantal
voor een kijkwijzer

met algemene richtlijnen bij het maken van 'job aids' (handleidingen of hulp bij taken zoals het vervangen van een inkt patroon bij een printer) (Elliot, 1999) in Behets, *Didactiek van het bewegingsonderwijs*.

- Gebruik specifieke, on dubbelzinnige taal.
- Gebruik werkwoorden die verwijzen naar observeerbare gedragingen.
- Gebruik korte woorden en zinnen.
- Vermeld verschillende stappen afzonderlijk en niet gegroepeerd.
- Zet de tekening links en de uitleg rechts.
- Let op humor.

Het aantal leerlingen rond een kijkwijzer blijft beperkt (maximaal vier). Het is aan te raden er meerdere neer te leggen bij grotere groepen. Ook moeten de leerlingen leren om zo'n instrument te hanteren. Ze krijgen een afgemeten hoeveelheid tijd om de kijkwijzer door te nemen, bijvoorbeeld twee minuten (Behets, 2006). De docent bevraagt in het begin de leerlingen of de bedoeling is begrepen.

Observatiewijzer

Definitie

Opdracht waarbij een (groep) medeleerling(en) aan de hand van vaststaande criteria moet worden bekeken. Het kan zijn dat de observatie aan de hand van een kijkwijzer plaatsvindt.

Doel

Leerlingen leren een beweging(sverloop) te analyseren, waardoor ze leren over beweging.

SLOT

In dit artikel heb ik een aantal hulpmiddelen aangegeven die ons ter beschikking staan om in de lessen te gebruiken daar waar we leerlingen zelfstandig/zelfverantwoordelijk willen maken. Tevens heb ik geprobeerd enige helderheid in de gebruikte terminologie aan te brengen.

In een volgend artikel zal een aantal voorbeelden worden gegeven van andere hulpmiddelen hoe ermee kan worden gewerkt. Hierbij heb ik niet de pretentie volledig te zijn.

Ik hoop dan ook op reacties uit het veld met voorbeelden van *good practice* waarin wordt getoond wat er voor de diverse doelgroepen wordt gebruikt. Het gaat daarbij om werkbaarheid, de juiste inhoud voor de doelgroep en het goed gebruik van de leermiddelen.

Literatuur

- Behets, D. (2006) *Didactiek van het bewegingsonderwijs*. Leuven, ACCO
- Bom, D. (1999), *Atletiek*, tweede fase LO. Meppel, Edu'Actief
- Faber, K. (2001) *Bewegingsonderwijs op maat*. Baarn, HBuitgevers
- Houthoff, D. en Van Mossel G. (1998) *Beter leren spelen*. Meppel, Edu'Actief
- Leijssen, H. (2003), *What's in a game*, Leuven, ACCO
- Timmers, E. en Mulder, M.J. (2006) *Didactiek voor sport en bewegen*. Baarn, de VRIESEBORCH

Hans Dijkhoff is docent didactiek aan de Hogeschool van Amsterdam, afdeling ALO.

Correspondentie: h.dijkhoff@hva.nl

NOTULEN VOORJAARSVERGADERING D.D. 25 MEI 2007

1 OPENING

Van Driel opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom op de 145^e Voorjaarsvergadering van de KVLO. Een speciaal welkom aan de ereleden Vd Gugten, Vd Loo, Loopstra, Retera en Statema. Een ieder wordt nogmaals van harte uitgenodigd voor de jubileumviering van de KVLO op zaterdag 15 september a.s. in Park De Hoge Veluwe.

Het woord is aan de heer B. van Gastel van de afdeling West-Brabant. Van Gastel spreekt als oprichter van de 45-jarige afdeling West-Brabant. Namens de afdeling worden aan het hoofdbestuur enkele attenties aangeboden. Vervolgens spreekt Van Gastel de jubilerende penningmeester van de afdeling, P. van Dortmund, toe. Van Dortmund is 43 jaar lid van het afdelingsbestuur, 40 jaar penningmeester en de drijvende motor achter vele activiteiten. Namens de afdeling biedt Van Gastel het echtpaar van Dortmund een beeld aan.

Van Driel dankt Van Dortmund, zijn echtgenote en het gehele afdelingsbestuur van de afdeling West-Brabant voor alle inzet, ook met betrekking tot de ontvangst op de dag voorafgaand aan deze vergadering. Het afdelingsbestuur ontvangt bloemen en een attentie.

Ook Rotting, afdeling Twente, biedt het afdelingsbestuur een attentie aan.

2 MEDEDELINGEN

- Sinds de Wintervergadering zijn de volgende leden overleden:

J. Nauta	uit Amstelveen
- afd. AGOV, erelid KVLO	
G.H. Hetterscheid	uit Varsseveld
- afd. De Graafschap	
mw. R. Roos	uit Midsland-Noord
- afd. Friesland	
N. den Hartogh	uit Haarlem
- afd. Haarlem	
J.B. Schreuder	uit Haarlem
- afd. Haarlem	
mw. T.B.C. Zwanikken	uit Haarlem
- afd. Haarlem	
P.J.M. Hersbach	uit Noord-Scharwoude
- afd. Noord-Holland	
W. Glaubitz	uit Krimpen aan de IJssel
- Rotterdam	
mw. E.I. Koster-de Koning	uit Kats
- afd. Zeeland	
J.W. Stuurman	uit Middelburg
- afd. Zeeland	

De aanwezigen herdenken hen met enkele minuten stilte.

- Bericht van verhindering is ontvangen van de ereleden Crum, Franssen, Ten Hoopen, Kan, Neutkens, en Vriens. 10
- Het aantal leden bedraagt op 25 mei: 8948 leden, waarvan 780 kandidaatleden. In vergelijking met peildatum 19 mei 2006 is dit een toename van 151 leden.
- De volgende afdelingsbestuurder heeft afscheid genomen van haar bestuur: 15
Gertien Jasper, afdeling De Noorder. Helaas kon het hoofdbestuur niet bij het afscheid aanwezig zijn vanwege de late berichtgeving.
- Sinds de wintervergadering 2006 is de zilveren KVLO-speld uitgereikt aan de heer H. Been en de heer F.A. Schroder, vanwege 50 jaar lidmaatschap KVLO. 20
- De volgende KVLO-leden die meer dan 60 jaar lid zijn hebben een bloemetje van het hoofdbestuur ontvangen:
dhr. S.A. Barreveld 25
dhr. O. Bontsema
dhr. E.C. Fluit
mw. F. Otter
dhr. J. de Vries.
- Het secretariaat is vanaf 23 maart uitgebreid met Sheila van Ewijk. 30
- De Wintervergadering zal op zaterdag 8 december 2007 worden gehouden in het Jaarbeurs Congrescentrum te Utrecht.
- Voor de organisatie van de Voorjaarsvergadering 2008 heeft de afdeling 's-Gravenhage zich aangemeld vanwege haar 125-jarig bestaan. Voor het jaar 2009 heeft afdeling De Noorder zich aangemeld. In het jaar 2010 wil de afdeling Haarlem de organisatie op zich nemen t.g.v. haar 100-jarig bestaan. 40

Leden in alle leeftijdscategorieën

- Op zaterdag 15 september wordt het 145-jarig jubileum van de KVLO gevierd in Park De Hoge Veluwe. De uitnodigingen met informatie hiervoor zijn inmiddels per post verzonden.
  - Op peildatum 25 mei 2007 zijn 55 scholen PO en 73 scholen VO gecertificeerd als Sportactieve School. In 2010 moet de KVLO 200 scholen PO en 75 scholen VO gecertificeerd hebben.
  - Het aantal personen dat zich heeft ingeschreven in het Initiale Register bedraagt op dit moment ongeveer 100.
  - Het woord is aan G. Doorenbosch van de Groepering Thomas van Aquino. Doorenbosch feliciteert de afdeling West-Brabant met het jubileum. Daarnaast herdenkt hij met waardering Jelle Nauta, die veel gedaan heeft voor het samengaan van de KNVLO met Thomas van Aquino. De 40^e Oriëntatiedag wordt op 14 december in Tilburg gehouden met als thema: 'Bewegingsonderwijs, meer dan alleen bewegen'. Er is een oproep gedaan in *Lichamelijke Opvoeding* om scholen uit te nodigen zich rondom dit thema te presenteren. Het vierde Thomasbulletin over ontwikkelingssamenwerking is uitgekomen met aandacht voor opleidingen en studenten die bij dit onderwerp betrokken zijn. Het ledental van de Groepering groeit iets. Doorenbosch besluit met een woord van dank aan hoofdbestuur en bureau voor de samenwerking en ondersteuning.
  - Op donderdag 15 en vrijdag 16 maart vond de zesde Kader-tweedaagse plaats in de Kapellerput te Heeze. Er waren 60 deelnemers, waaronder bestuursleden van 22 afdelingen, regiocoördinatoren, hoofdbestuursleden en stafleden. Het waren twee zinvolle dagen.
  - Op woensdag 30 mei stond de Anders Actievendag in Goes gepland. Deze is helaas afgelast wegens te weinig belangstelling. Wellicht heeft de afstand naar Zeeland hierbij een rol gespeeld. Het hoofdbestuur van de KVLO bedankt de organisatiecommissie voor alle inzet.
  - Studiedagen:
    - Op donderdag 1 februari was de Studiedag VO in Groningen. Er waren 170 deelnemers.
    - Op woensdag 4 april vond de Studiedag SO plaats in Tilburg met 175 deelnemers.
    - Op 26 april werd de Studiedag BSM gehouden in Nieuwegein waar men 85 deelnemers heeft kunnen plaatsen.
    - Op woensdag 16 mei vond de Studiedag MRT plaats in Zwolle met 115 deelnemers.
- Bovenstaande studiedagen waren allen succesvol. De grote uitschieter was de studiedag BSM, waarbij we net zoveel deelnemers hebben moeten teleurstellen als we hebben kunnen plaatsen, vandaar dat er in september een tweede dag wordt georganiseerd.
- Op 6 en 13 februari zijn er bijeenkomsten LO2 vmbo gehouden met respectievelijk 14 en 16 deelnemers.
- De bijeenkomsten Vernieuwde Onderbouw zijn gehouden op 23 januari, 5 maart en 17 april met gemiddeld 12 deelnemers.
- Voor het schooljaar 2007 – 2008 zijn de volgende studiedagen/bijeenkomsten gepland:
- 29 mei: bijeenkomst Vernieuwde Onderbouw in SG Het Streek in Ede

Vlaggen

Jubilarissen word en gehuldigd

- 5 juni: bijeenkomst LO2 vmbo in de Chr. Hogeschool Ede
- 20 september: tweede studiedag BSM in Deventer (onder voorbehoud)
- 6 november: studiedag BO in de CALO te Zwolle m.m.v. M. Hoogendijk
- 28 november: studiedag Praktijkonderwijs m.m.v. A. Zonnenberg
- januari 2008: studiedag BVE m.m.v. B. Boetes
- 7 februari 2008: studiedag VO in de HALO te Den Haag m.m.v. A. Zonnenberg
- april 2008: studiedag SO in de ALO te Groningen.
- De EHBO-cursussen blijven succesvol en worden als plezierig ervaren. De drie basiscursussen in Zeist hadden ieder 18 deelnemers. De eerstvolgende basiscursus zal op 3 en 10 oktober 2007 plaats vinden. De herhalingscursus van een eerdere basiscursus op 20 maart trok zeven deelnemers. Daarnaast zijn er acht EHBO-cursussen op locatie gegeven met 8 tot 18 deelnemers.
- De verkiezing Sportiefste School van Nederland in het Primair Onderwijs vindt plaats op 30 mei 2007 op Papendal te Arnhem.
- Op vrijdag 8 juni 2007 zal de Mission Olympic plaatsvinden in het Olympisch Stadion te Amsterdam.
- Op zondag 16 september vindt de KVLO Golf Trophy plaats in het Rijk van Nijmegen in Groesbeek.
- Op donderdag 24 mei hebben 29 scholen (met meer dan 400 leerlingen) Speciaal Onderwijs cluster 3 (van de 116 !!) meegedaan aan de eerste Landelijke Voetbaldag te Zeist. Deze organiseert de KVLO samen met de KNVB met hulp van stagiaires van de Fontys Sporthogeschool te Sittard.

3 NOTULEN WINTERVERGADERING 16 DECEMBER 2006

Naar aanleiding van blz. 46, regel 20, protocol bewegingsonderwijs: Zandstra licht de stand van zaken toe. Het concept-protocol is zo goed als klaar. De tekst inzake de inzet van Lobossers is nu zo geformuleerd dat de bevoegde docent in de les aanwezig moet zijn. De concepttekst zal in een inspraakronde aan enkele leden worden voorgelegd. Zodra de tekst vastligt zal hierover gepubliceerd worden.

De notulen worden vastgesteld.

4 VOORSTELLEN HOOFDBESTUUR

a Voorstel Statutenwijziging: Artikel 20, lid 2 wordt lid 3. Involgen nieuw lid 2: 'De vereniging kan de in lid 1 bedoelde be-

...issen word en gehuldigd

Ook het eten smaakte goed

Het was heerlijk zonnig

5

10

voegdheid overdragen aan een koepelorganisatie waarbij zij is aangesloten.

Evers licht het voorstel toe. De CMHF, waarbij de KVLO is aangesloten, is partner in de CAO-onderhandelingen. Onze statuten voorzien momenteel niet in de mogelijkheid om de koepelorganisatie een CAO te laten afsluiten. Het gaat dus om een correctie die al eerder aangebracht had moeten worden.

Er volgt een stemming, waarbij de afdelingen unaniem voor het voorstel stemmen, waardoor het voorstel is aangenomen.

b Voorstel wijziging Huishoudelijk Reglement

Leden, artikel 1, lid 1, sub e vervangen door: 'Bezitters van een diploma mbo die op grond daarvan benoembaar zijn in een onderwijsondersteunende functie op het gebied van de lichamelijke opvoeding.'

Lid 3, sub a vervangen door: 'personen die een studie volgen die resulteert in een diploma op grond waarvan zij benoembaar zijn in een onderwijsgevende c.q. onderwijsondersteunende functie op het gebied van de lichamelijke opvoeding.'

Van Driel licht het voorstel toe. Het gaat om de logische consequentie op een eerder genomen besluit over toelating van mbo-afgestudeerden als lid van de vereniging.

Er volgt een stemming waarbij de afdelingen unaniem voor het voorstel stemmen, waardoor het voorstel is aangenomen.

5 JAARREKENING 2006

a Rekening en verantwoording 2006

Afdeling De Noorder, Dijkstra: de nummering van diverse posten en bladzijden is verwarrend. Tevens vraagt hij toelichting met betrekking tot de term 'diverse posten'.

Van Bussel zegt toe samen met de accountant de verwarring rond de nummering op te lossen. 'Diverse posten' is een verkorting van wat eerder is benoemd.

De jaarrekening wordt vastgesteld met dank aan Van Bussel en Westerbeek.

b Decharge bestuur

Het bestuur wordt decharge verleend voor het financiële jaar 2006.

6 JAARVERSLAG 2006

Het jaarverslag wordt vastgesteld met dank aan Zandstra en ieder die zijn bijdrage heeft geleverd.

7 RONDVRAAG

Schriftelijk

• Afdeling Zoetermeer vraagt naar regelgeving omtrent de vermelding van persoonsgegevens op de website. Van Driel zegt toe de regels hierover te inventariseren en voor de volgende ledenvergadering met een voorstel te komen. 15

• Afdeling Gelre inzake Registratie. Bruil licht de brief van de afdeling Gelre aan de Commissie Registratie toe. De afdeling is bijzonder teleurgesteld over de terughoudendheid van de commissie Registratie om de Papendaldagen direct te honoreren. 20

In het Registratiereglement staat niets over kwaliteitsbewaking vooraf; bovendien is het praktisch gezien erg moeilijk om hand-outs vooraf te verkrijgen. Bruil stelt voor dit onderwerp voor de volgende kaderbijeenkomst te agenderen en tot die tijd bewezen scholingen de mogelijkheid te geven de punten te verkrijgen. 25

Bax reageert als secretaris van de Commissie Registratie: uit het ingevulde format van de Papendaldagen kwam het niveau van de scholing niet voldoende naar voren om de punten te kunnen toekennen. Inmiddels is het programma-boekje ontvangen. De waardering voor de Papendaldagen vindt plaats op de commissievergadering. Een schriftelijke reactie is inmiddels verzonden aan het afdelingsbestuur. 30

Evers wijst op de beroepsmogelijkheid. Van Driel: Het onderwerp Registratie wordt ter evaluatie geagendeerd voor de komende Wintervergadering. 35

• Afdeling AGOV inzake de stemprocedure op ledenvergaderingen. Van Driel licht de procedure zoals beschreven in het Huishoudelijk Reglement toe. 40

• Afdeling AGOV: Welke contacten zijn er met het nieuwe Kabinet om de positie van de lichamelijke opvoeding en diegenen die daarin werkzaam zijn onder hun aandacht te brengen? 45

Van Driel: In het kader van de Alliantie zijn afspraken gemaakt over benadering van het Kabinet. Afspraken voor werkbezoeken zijn gemaakt. Daarnaast wordt contact gelegd met nieuwe kamerleden. De KVLO zelf heeft het Kabinet benaderd in verband met de handhaving van de lesstabel en met betrekking tot de evaluatie van de pabo-leergang. Hierop is behalve de ontvangstbevestiging nog geen antwoord ontvangen. De Staatssecretaris is uitgenodigd voor deze ledenvergadering, maar was verhinderd. 50

• Afdeling AGOV: Is het mogelijk dat afgevaardigden van de 55

afdelingen studiedagen kunnen bijwonen als genodigde?
 Van Driel: We zullen moeten afspreken voor welke studiedagen dit geldt en het aantal zal gelimiteerd moeten zijn. Het hoofdbestuur komt met een voorstel hierover.

5

Mondeling afdelingen

- Afdeling AGOV, Snijders Blok: Naar aanleiding van de mondelinge rondvraag van Koekoek in de laatste wintervergadering nogmaals het verzoek de data voor de komende voorjaarsvergaderingen niet meer vóór het pinksterweekend te plannen. Zandstra zegt toe dit mee te nemen in de planning.

10

- Afdeling Amersfoort, Heneweer: De inspectie is streng in de controle naar de onderwijstijd. Dit heeft negatieve consequenties voor de mogelijkheid om nascholing te volgen. Deze zorg wordt gedeeld door het hoofdbestuur. Het VVVO heeft een brief hierover aan de Minister en VO-Raad verstuurd.

15

Evers: Dit is een onderwerp voor de CAO-onderhandelingen. De oplossing van het probleem moet in elk geval niet bij het personeel gelegd worden; het is een organisatorisch probleem.

20

Veenstra: Een aantal scholen heeft inmiddels een reactie naar het Kabinet gestuurd. De politiek moet hierin stelling nemen.

25

Groepering Thomas, Doorenbosch: Wellicht moeten sommige evenementen, zoals bijvoorbeeld de Oriëntatiedag in het weekend georganiseerd worden.

30

- Afdeling Gelre, Bruil: Het verslag van de nascholingsdagen kon wegens ruimtegebrek niet geplaatst worden in de *Lichamelijke Opvoeding* en is derhalve alleen op de site geplaatst. Hierbij nogmaals het verzoek het verslag in het blad te plaatsen. Van Driel zegt toe dat hiernaar gekeken wordt.

35

- Afdeling Noord-Holland: Verzoekt om informatie in *Lichamelijke Opvoeding* over de LIO-stagiair. Er is nog veel verwarring over. Van Driel zegt toe dat hierop een reactie komt.

40

- Afdeling 's-Gravenhage, Van der Laan: Dank voor de aandacht die door de KVLO aan het speciaal onderwijs is besteed. Erken: Op 24 mei vond bij de KNVB een voetbal-evenement plaats dat vanuit KVLO is georganiseerd voor het speciaal onderwijs. Er namen 400 kinderen aan deel. Het was een succesvolle dag, die zeker een vervolg krijgt.

Mondeling individueel

45

- Rotting: heeft vanuit het hoofdbestuur kritische geluiden opgevangen over transparantie binnen het hoofdbestuur en transparantie naar buiten.

Van Driel: Onvrede dient meteen opgelost te worden. Wat betreft transparantie vanuit het hoofdbestuur kan opgemerkt worden dat de verslagen van hoofdbestuursvergaderingen breed binnen de KVLO (ook naar de staf) verspreid worden.

50

Evers: Openbaar maken van deze verslagen naar bijvoorbeeld de afdelingen toe, zou leiden tot andere wijze van verslaglegging en is daarom niet raadzaam.

55

Van Driel nodigt Rotting uit voor een gesprek en zegt toe dit

onderwerp in de eerstvolgende hoofdbestuursvergadering aan de orde te stellen.

8 GO-ZAKEN

a CAO

Evers licht de stand van zaken toe. Voor alle sectoren loopt de CAO af in 2007. De inzet van de bonden voor nieuwe CAO's is bekend. De inzet van de werkgevers nog niet; dit ligt bij de overheid. Volgende week vindt een eerste ontmoeting plaats met Minister en Staatssecretaris. Volgende maand zal dan waarschijnlijk de eerste bespreking over de arbeidsvoorwaarden PO plaatsvinden. Daarin gaat het vooral over onze inzet; de Minister zal waarschijnlijk pas in het najaar met zijn bod komen. Het uitgangspunt van het Kabinet is een loonsom evenredig voor alle sectoren. Meer moet dan uit de eigen budgetten komen. Wat ter discussie gaat komen is de flexibele beloning, arbeidsduur in relatie tot vakantieregeling, taakbeleid en de bapo-regeling. De CAO zal ook voor 2008 en wellicht voor een langere periode afgesloten worden. De inzet van de Centrales is aangeboden aan de VO-Raad staat op de website van de KVLO onder Rechtspositie/CAO.

Evers vraagt hoe de aanwezigen denken over een langjarige CAO. Als we een vierjarige CAO accepteren moet het echt een goed bod zijn; we zullen daar dan ook voorzichtig mee zijn. In eerste instantie zetten we in op maximaal twee jaar. Vd Ham wijst erop dat een langdurige CAO niet verstandig is. De overheid kan na bijvoorbeeld twee jaar het salaris toch weer verminderen.

Veenstra peilt de meningen over vakantie- en baporegeling. Afdeling 't Suydenvelt, Westerveld: Jonge collega's haken af vanwege het in verhouding lage salaris. Dus vooral inzetten op een inhaalslag. Veenstra licht toe dat de inzet vooral gericht is op het carrièrepatroon omdat het startsalair voor beginnende leraren niet slecht is.

Doorenbosch: Lesgeven wordt in het kader van functiewaardering laag beoordeeld. Komt daarover discussie in de bonden? Een goede docent moet voor lesgeven goed beoordeeld en beloond kunnen worden.

Evers: Dit is een algemeen erkend probleem; het geven van onderwijs is corebusiness. Er wordt naar aanleiding hiervan kritisch naar het Fuwa-systeem gekeken.

Veenstra: Het onderzoek naar het Fuwa-systeem is inmiddels uitgevoerd. Een eerste concept is gepresenteerd maar ook afgekeurd. De nieuwe versie ziet er beter uit met de mogelijkheid van een 'juniorschaal' van zes jaar. Dan volgt een medio-functie (LC-functie, schaal 11) en een seniorfunctie voor meer gespecialiseerde leerkrachten. Binnen deze fases is er aandacht voor professionaliteitsontwikkeling. De volgende stap is dit op te nemen in de CAO.

Nader overleg over de inzet voor de nieuwe CAO's vindt plaats in ledenraadplegingen.

9 SLUITING

Van Driel sluit de vergadering.

Met dank aan notuliste Corry Dijkstra en de afdeling West-Brabant voor de foto's.

R GELEZEN**CAO-PO EN STARTENDE LEERKRACHTEN**

In de CAO-PO wordt in twee artikelen aandacht gevraagd voor beginnende leerkrachten. 'Arbeidsduur en formatiebeleid' en 'scholing en professionele ontwikkeling'. Er wordt onder andere bepaald dat de werkgever in het taakbeleid rekening moet houden met de belasting en ervaring van beginnende werknemers. Daarover moeten zij schriftelijke afspraken maken. *Kader Primair april 2007 nr. 8*

KOMT HET DE LEERLING TEN GOEDE? CRITERIA VOOR GOEDE KWALITEITSZORG

Kees Horsman verdeelt criteria voor kwaliteitszorg in drie groepen: 'basiscriteria en (aanvullende) wettelijke criteria, informatie en verantwoording en hanteerbaarheid'. Een goed kwaliteitsbeleid is in ieder geval doelgericht, cyclisch, systematisch, integraal en van iedereen.

Meer lezen? Saus of marinade; kwaliteitsbeleid op scholen voor voortgezet onderwijs, IsisQ5 juni 2006. Deze brochure is verkrijgbaar bij Q5.

Meer info wettelijke criteria <http://wetten.overheid.nl> en over kwaliteitszorg www.isisq5.nl. *Q5 Magazine, thema kwaliteitszorg VO, mei 2007 nr. 2*

ONDERWIJSVERSLAG 2005/2006: ONDERWIJS KRIJGT RUIME VOLDOENDE

Hoewel het Nederlands onderwijs een ruime voldoende krijgt van de inspectie zijn er wel een paar hardnekkige problemen geconstateerd. Daarbij gaat het om voortijdig schoolverlaten en

een zwakke leesvaardigheid. Twee andere zorgpunten zijn: onbevoegden voor de klas zonder dat in hun opleiding wordt geïnvesteerd en de directe inzet van klassenassistenten voor onderwijstaken, dus niet onder verantwoordelijkheid van een bevoegde docent. Meer info: www.onderwijsinspectie.nl.

Schooljournaal mei 2007 nr. 16

COMMISSIE LERAREN KOMT NA DE ZOMER MET ADVIES

Er moet een actieplan komen voor vermindering van de werkdruk en verhoging van kwaliteit van het werk in het onderwijs. De Commissie Leraren, onder voorzitterschap van dr. Rinnooij Kan, gaat zich buigen over de aanpak van het lerarentekort, de positie en de kwaliteit van de leraar. Voor de samenstelling van de commissie en de opdracht zie: www.minocw.nl/nieuws/35356/index.html *VO-flits mei 2007*

SPORTTRAINER HEEFT POSITIEVE INVLOED OP GEDRAG JONGEREN

Esther Rutten concludeert in haar proefschrift 'Education through Organized Youth Sport' dat sport een positieve invloed heeft op het gedrag van jongeren. De verklaring tussen het verschil in antisociaal en prosociaal gedrag van jongeren vindt ze in fundamentele sportwaarden, maar vooral in de voorbeeldfunctie van de trainer. Sportopleidingen zouden daarom meer aandacht moeten besteden aan de opvoedende taak en de rol die de trainer daarin kan vervullen. *Coachen juni 2007 nr. 2*

ER ZAL EEN EINDE MOETEN KOMEN AAN VERSNIPPERING

Clémence Ross is sinds 1 april 2007 directeur van de NISB. In dit interview wordt duidelijk dat zij haar VWS nota 'Tijd voor Sport' mag gaan uitvoeren. Sport en bewegen stimuleren is feitelijk de core-business van de NISB, aldus Ross. Het is haar doel dat de NISB voor iedereen herkenbaar wordt als het kennisinstituut op het gebied van sport en bewegen. *Sport, Bestuur & management april/mei 2007*

NEDERLANDERS BEWEGEN STEEDS MEER

In het trendrapport Bewegen en Gezondheid 2004-2005 staan de resultaten van de 'TNO-Monitor Bewegen en Gezondheid'. In 2005 beweegt 63% van de Nederlanders voldoende, in 2000 was dat 52%. Het aantal inactieven is over deze periode gedaald van 9 naar 6%. In het rapport wordt tevens een overzicht gegeven van wetenschappelijk onderzoek op het gebied van bewegen in Nederland. Het rapport is te downloaden op: www.sportengemeenten.nl/nieuws onder actueel. *Sportlokaal juni 2007 nr. 3*

CLUB EXTRA AMERSFOORT: MEER DAN BEWEGEN ALLEEN

Uit onderzoek is bekend dat psychosociale en psychiatrische problemen regelmatig voorkomen bij kinderen met bewegingsachterstand. Kinderen bij Club Extra hebben vaak een bewegingsachterstand. Claudia Emck, Floor Geerlings, Aleida Nota & Karin Tiele hebben in Amersfoort onderzoek gedaan naar de psychische problemen bij de kinderen. Kinderen met

Psychische problemen zijn gebaat bij specifieke wijzen van begeleiden in bewegingssituaties. *'t Web 03-2007*

BUITENSPELEN IS GEZOND

De meeste kinderen vinden buitenspelen erg leuk, maar toch doen ze het minder vaak dan de kinderen vroeger. Eind 2005 is de Omo Buitenspeel Bond opgericht met als doel buitenspelen een positieve impuls te geven. Meer info: www.buitenspeelbond.nl

PLASTERK: 'POLITIEK SCHULDIG AAN ONDERWIJS-PROBLEMEN'

Tijdens een vergadering van de Algemene Onderwijsbond (AOB) merkte Plasterk op dat de politiek en leidinggevenden schuldig zijn aan de huidige problemen in het onderwijs. De leraren mogen niet de schuld krijgen van de onderwijsproblemen. Hen treft 'de allerminste blaam' volgens Plasterk. *Schooljournaal juni 2007 nr. 20*

Hilde Bax en Lars Borghouts

Aankondiging Studiedag Praktijkonderwijs

De studiedag voor docenten bewegingsonderwijs in het Praktijkonderwijs zal ook dit jaar weer plaatsvinden in IJsselstein op de Baanbreker. De datum is woensdag 28 november 2007. De studiedag staat in het teken van uitwisseling en nieuwe lesideeën opdoen. Het programma kunt u vinden op de website van de KVLO www.kvlo.nl onder het kopje scholing. Inschrijving is uitsluitend mogelijk via de website. Voor meer informatie kunt u zich wenden tot onderwijsVO@kvlo.nl.

EN VERDER

LOKAAL SPORTBELEID EN INTERACTIEVE BELEIDSONTWIKKELING (2)

Een van de onderzoeken die binnen het lectoraat 'Bewegen en gedragsbeïnvloeding' van de Hogeschool Windesheim zijn uitgevoerd, is die naar de mate van interactiviteit waarmee BSI-plannen (Breedtesportimpuls) in de provincie Overijssel zijn opgesteld (Steenbergen, 2007). Veertien sportambtenaren uit even zoveel gemeenten zijn hierover ondervraagd. Doel van het onderzoek was niet alleen de mate van interactiviteit te onderzoeken, maar vooral ook goede praktijken te ontwikkelen voor (sport)ambtenaren die op basis van interactieve beleidsontwikkeling plannen willen opstellen. In het eerste artikel (zie LO 7) zijn we vooral ingegaan op de theorie van interactieve beleidsontwikkeling. In deze tweede bijdrage geven we de belangrijkste conclusies en we formuleren enkele concrete aandachtspunten om een interactief beleidsproces optimaal te laten verlopen.

Door: Johan Steenbergen en Harry Stegeman

INTERACTIVITEIT IN GRADATIES

Hoe interactief zijn de BSI-plannen door de gemeenten nu eigenlijk opgesteld? In de meeste BSI-plannen wordt uitdrukkelijk gesteld dat de plannen op interactieve wijze tot stand zijn gekomen. Interactief is echter geen 'zwart-wit-begrip', in de zin van wel of niet interactief, maar het is een begrip met verschillende grijstinten. De mate van interactiviteit wordt vaak gevisualiseerd aan de hand van de zogenoemde participatieladder. Van deze participatieladders zijn verschillende versies ontwikkeld. Hiernaast de versie die in het onderzoek is aangehouden.

We lichten de vier treden kort toe.

Informeren

Karakteristiek aan de laagste trede, die van het 'informeren', is dat de opstellers van de BSI-plannen geen actieve rol toekennen aan doelgroepen, organisaties en instellingen gedurende het proces van planvor-

ming. Dit betekent in verband met de planvorming van de BSI dat belanghebbenden - doelgroep, intermediairs en maatschappelijke organisaties - worden geïnformeerd nadat het plan is opgesteld. Het plan is letterlijk in de beschutte ruimte van het gemeentehuis tot stand gekomen.

Reageren

Op deze trede is meer ruimte voor invloed van belanghebbenden op de plannen. In de voorbereiding op de planvorming worden organisaties en/of doelgroepen geconsulteerd door middel van bijvoorbeeld een enquête. Op dit niveau kan door

Coproduceren (hoge mate van interactiviteit)

Raadplegen

Reageren

Informeren (lage mate van interactiviteit/niet interactief)

Vier treden van de participatieladder

organisaties en doelgroepen wel op de BSI-plannen worden gereageerd, maar de opstellers van de BSI-plannen committeren zich niet op voorhand aan de reacties en geven ook niet aan wat met de reacties wordt gedaan. In vergelijking met de trede 'informereren' is er nog wel wat ruimte voor inhoudelijke aanpassingen, maar deze aanpassingen zullen op detailniveau liggen.

Raadplegen

Op dit derde niveau van de raadpleging worden organisaties in de fase van planvorming, dus vroeg in het proces, betrokken. Bij raadpleging zijn vaak de hoofdlijnen van de plannen opgesteld, maar de opstellers stellen zichzelf wel de verplichting de reacties van de belanghebbenden te verwerken in de plannen. Tijdens de planvorming worden verschillende organisaties en doelgroepen geraadpleegd over de inhoudelijke elementen van de plannen (bijvoorbeeld over de doelgroep, de doelstellingen, de probleemformulering en de activiteiten). Verschil met het tweede niveau is vooral dat (i) de opstellers zich verplichten serieus in overweging te nemen de inbreng van de betrokkenen in de plannen op te nemen en (ii) de raadpleging plaatsvindt in een vroeg stadium van de planvorming (dus niet als de plannen al bijna zijn opgesteld).

Co-produceren

Op deze vierde trede spelen belanghebbenden (doelgroep, maatschappelijke organisaties) een nog grotere rol bij de planvorming. Het gaat hier letterlijk om een coproductie van de plannen, waarbij de belanghebbenden gezamenlijk het BSI-plan opstellen. De belanghebbenden hebben allen een gelijkwaardige inbreng bij de agendavorming (de allervroegste fase) en de inhoud van de plannen. Het enige dat vaststaat zijn de randvoorwaardelijke kaders waarbinnen de plannen moeten blijven; deze zijn door het College van B&W en VWS bepaald.

REAGEREN EN RAADPLEGEN HET MEEST DOMINANT

Het volgende beeld ontstaat in de mate van interactiviteit die de opstellers van de BSI-plannen hebben aangehouden:

Vier van de veertien gemeenten hebben de plannen vrijwel op een niet-interactieve wijze opgesteld. Belanghebbenden zijn niet betrokken bij de planvorming en zijn pas geïnformeerd op het moment dat de plannen zijn goedgekeurd door VWS. Deze gemeenten hebben vooral door een te krap tijdspad in de fase van de planvorming het werkveld niet kunnen betrekken. Enkele van deze gemeenten hebben dit te weinig-ruggespraak-houden-met-het-werkveld 'opgelost' door direct na de goedkeuring van de plannen uitleg te geven (te informeren) over de reden waarom organisaties niet in een eerder stadium zijn betrokken. Van deze gemeenten kan dus worden gezegd dat ze op een niet-interactieve manier hebben gewerkt, doordat de deadline voor het indienen van de plannen als te krap is ervaren. Ze bevinden zich op de laagste trede, namelijk die van 'informereren'.

In totaal vier (van de veertien) 'staan' op de trede van 'reage-

ren'. Ze betrekken organisaties (vaak niet de doelgroep) wel in een vroeg stadium van de planvorming, maar deze plannen zijn dan al vrijwel afgerond. Op grond van enquêtes en plannen van andere gemeenten, wordt het plan al stevig in de steigers gezet en op informatiebijeenkomsten kunnen de betrokkenen reageren op de plannen. De wijzigingen die vervolgens in de plannen worden aangebracht, zijn bij de vier gemeenten vrij marginaal en liggen op detailniveau. De bijeenkomsten lijken sterk op 'inspraak' (zie onze bijdrage in LO 7).

In de resterende zes gemeenten, lijkt de mate van interactiviteit op wat we 'raadplegen' hebben genoemd. Hoewel tussen deze gemeenten graduele verschillen zijn te ontdekken, werken ze volgens het volgende stramien. Allereerst raadplegen de opstellers belanghebbenden door middel van vragenlijsten, interviews of een debat. Vervolgens wordt een plan in concept opgesteld, aan de hand van de uitkomsten van de informatie die is ingewonnen. Verschil met de voorgaande vier gemeenten, die we plaatsten binnen de categorie 'reageren', is dat de plannen in concept af zijn, maar de opstellers laten ruimte voor wijzigingen. Het gaat hier dus niet om reageren op de plannen, maar om het daadwerkelijk actief vorm geven hieraan. Belanghebbenden hebben invloed op de inhoud van de plannen en de opstellers geven vooraf duidelijkheid over de ruimte voor verandering.

De hoogste mate van interactiviteit, die van het co-produceren, zijn we in dit onderzoek niet tegengekomen, alhoewel één gemeente dicht tegen deze categorie aanzat.

Algemeen beeld is dus dat door zes van de veertien gemeenten tijdens de planvorming op een interactieve wijze is gewerkt (volgens de vierdeling die we hier hebben opgesteld!). Wat opvalt is dat in vrijwel alle gemeenten, ook de gemeenten die iets minder interactief te werk zijn gegaan, zo transparant mogelijk is geopereerd bij het opstellen van de plannen. Geen enkele gemeente heeft belanghebbenden vooraf buitengesloten en ook is het proces van de planvorming steeds zo helder mogelijk met belanghebbenden gecommuniceerd.

DE BELANGRIJKSTE CONCLUSIES

We geven puntsgewijs een opsomming van de belangrijkste conclusies uit het onderzoek.

1. Bij het opstellen van de BSI-plannen heeft de Provinciale Sportraad, in dit geval de Sportraad Overijssel (SRO), bij de meeste van de gemeenten procesondersteuning geboden. Bijna unaniem is deze begeleiding van het proces als wenselijk aangemerkt. Vooral omdat bij de planvorming en uitvoering verschillende partijen worden betrokken, is een heldere procesopzet noodzakelijk.
2. Een gedegen analyse van het speelveld blijkt een kritische succesfactor voor de betrokkenheid (en de tevredenheid) van de belanghebbenden.
3. Het op niet-interactieve wijze vaststellen van procesmatige

voorwaarden, zoals te besteden tijd en omvang van het budget, wordt door betrokken partijen eerder als wenselijk dan onwenselijk ervaren. Ook al komen de voorwaarden niet op een interactieve wijze tot stand, alle betrokkenen weten precies waar ze aan toe zijn. Het formuleren van inhoudelijke randvoorwaarden (doelen, activiteiten, deelprojecten) voorafgaande het proces van planvorming, wordt tijdens het interactief proces als onwenselijk ervaren.

4. De uitvoering komt in de meeste gemeenten alleen van de grond, als bij de betrokkenen sprake is van urgentiebesef. De betrokkenen moet ervan overtuigd zijn dat er sprake is van een problematiek die om een oplossing vraagt. Uit het onderzoek blijkt dat partijen bij wie al tijdens de planvorming het urgentiebesef ontbreekt, ook tijdens de uitvoering niet 'thuis geven'.

5. De uitvoering blijkt ook onder druk te komen door te weinig 'harde' afspraken tijdens de planvorming over inzet en te leveren capaciteit (menskracht). Direct gevolg hiervan is dat te veel uitvoerend werk op schouders van de gemeenten komt, die in feite meer de regie willen voeren. Doordat te weinig is nagedacht over de te leveren capaciteit tijdens de uitvoering, zijn de plannen ook vaak iets te ambitieus. Een gemiddeld BSI-plan van een gemeente bestaat al snel uit zo'n vier tot acht (deel)projecten. Bijna zonder uitzondering is een deel van deze projecten niet uitgevoerd, omdat simpelweg de uitvoeringscapaciteit (lees: inzet van uren) onvoldoende is.

6. In de meeste gemeenten worden geen metingen uitgevoerd naar de doeltreffendheid van de ingezette acties en activiteiten. Dit is geen onwil, maar het ontbreekt de betrokkenen aan eenvoudig in te zetten instrumenten om 0-metingen, 1-metingen en eindmetingen uit te voeren. Het ontwikkelen van gebruiksvriendelijke evaluatie-instrumenten, waarmee de effecten van ingezette acties zijn te meten, wordt door de geïnterviewde sportambtenaren als uitermate zinvol ervaren.

7. In gemeenten wordt veel gebruikgemaakt van eenzijdige communicatie (informatie inwinnen, raadplegen en informeren) en minder van meerzijdige communicatie (debat, discussiebijeenkomsten, expertmeetings, dialoog, één op één gesprekken, en paneldiscussies). Die gemeenten die wel meerzijdige communicatiemiddelen inzetten, ervaren ook meer betrokkenheid. Een persoonlijke benadering, waarbij belanghebbenden elkaar 'in de ogen kunnen kijken' genereert meer betrokkenheid dan communicatie op afstand. Concreet betekent dit bijvoorbeeld dat tijdens de voorbereidingsfase op de planvorming één op één gesprekken met organisaties veel meer betrokkenheid opleveren dan een 'onpersoonlijke' postenquête.

CONCRETE AANBEVELINGEN

1 Bij het opstellen en uitvoeren van omvangrijke projecten en programma's waarbij verschillende belanghebbenden zijn betrokken, is het zinvol om (in ieder geval) tijdens de fase van planvorming een neutrale procesbegeleider of procesarchitect

FOTO: HANS DIJKHOFF

Eerst praten.....

aan te stellen. Omdat betrokkenheid van verschillende partijen bij een plan vaak ook inhoudt dat er uiteenlopende en soms tegenstrijdige belangen zijn, is het opstellen van een procesontwerp dat aantrekkelijk is voor elk van de partijen een voorwaarde voor het welslagen van een interactief (beleids)proces. Op die manier kan ook beter tegemoet worden gekomen aan de belangen van de verschillende betrokkenen.

2 Maak in de voorbereidingsfase van de planvorming altijd een gedegen analyse van het speelveld, om de juiste mensen en partijen bij het proces te betrekken. Het is een misvatting om op voorhand iedereen uit te nodigen. Beter is om als initiatiefnemer gezamenlijk met de procesarchitect een zogenoemde actorscan uit te voeren. Deze scan verzamelt gegevens over wie in aanmerking komen als deelnemers aan het proces en wie op welk moment moet worden betrokken. Vragen waar in de allereerste fase antwoord op moet worden verkregen, zijn onder meer:

- wie komen in aanmerking als deelnemer: individuen en organisaties belangengroeperingen, uitvoeringsinstellingen, andere overheden?
- hoe kunnen deelnemers het beste worden betrokken bij het onderwerp? Staat het onderwerp al op hun agenda (urgentiebesef)? Wat vinden de deelnemers een aantrekkelijke manier om te participeren en zit er ergens nog 'oud zeer'?
- zijn er contacten met en/of tussen de deelnemende partijen en hoe is de relatie tussen de deelnemende partij en de achterban?
- moet er een onafhankelijke procesbegeleider worden gevraagd?
- welke standpunten over het beleid of de problematiek zijn door welke actoren reeds ingenomen en uitgedragen?
- van welke actoren is men afhankelijk om de problematiek aan te pakken?
- kunnen potentieel betrokkenen een eigen beleidsinspanning leveren (ook tijdens de uitvoering)?

FOTO: HANS DIJKHOFF

dan bewegen

- wat zijn de relevante doelen en belangen van de actoren?
- wat is de mogelijke inbreng van deze actoren?

3 De uitvoering van plannen heeft alleen kans van slagen als bij relevante belanghebbenden een *sense of urgency* is. Betrokken partijen moeten ervan overtuigd zijn dat er sprake is van een problematiek die om een oplossing vraagt. Om de mate van urgentie te bepalen, kunnen voor het opstellen en uitvoeren van een programma bijvoorbeeld de volgende vragen aan (potentiële) betrokkenen worden gesteld:

- ziet u vanuit uw organisatie inhoudelijke (beleidsmatige) aanknopingspunten om te participeren binnen het programma?
- wilt u samenwerken met de partners die ook voor het programma zijn benaderd?
- vindt u het van belang dat er extra aandacht wordt besteed aan de problemen/het thema/het onderwerp van het programma?
- zou uw organisatie middelen (uren en menskracht) willen investeren tijdens het opstellen van een programmaplan?
- zou uw organisatie middelen (uren en menskracht) willen investeren tijdens het uitvoeren van het opgestelde programmaplan?
- zou u willen plaatsnemen in een stuurgroep/werkgroep?

Als op deze vragen overwegend 'nee' wordt geantwoord, dan is dit een indicatie dat het urgentiebesef gering is. In dit geval ligt voor de hand de partijen niet te betrekken, dan wel bezien op welke wijze de betrokkenheid kan worden vergroot.

4 Probeer voorafgaand aan het opstellen van plannen over de procesmatige randvoorwaarden zo transparant mogelijk te zijn, zodat de betrokkenen precies weten waar ze aan toe zijn. Maak bijvoorbeeld nog geen plannen, als er als er geen duidelijkheid is over de omvang van het budget. Voor de inhoudelijke randvoorwaarden ligt dit duidelijk anders. Geef voldoende

de inhoudelijke ruimte aan belanghebbenden om problemen te definiëren en oplossingen te zoeken. Formuleer dus voorafgaand aan het proces van planvorming geen strikte inhoudelijke voorwaarden, maar maak wel duidelijke afspraken over het proces. Om echter toch sturing te geven aan het proces, kan wel worden gekozen voor het formuleren van bepaalde kristallisatiepunten. Een kristallisatiepunt is een inhoudelijk idee dat verder kan worden uitgewerkt. Er kan bijvoorbeeld worden gesteld dat een programma in ieder geval moet zijn gericht op de doelgroep 'jongeren', binnen twee jaar moet zijn afgerond en binnen het gestelde budget moet blijven. Het blijft dan bijvoorbeeld open om welke groep jongeren het gaat, welke problemen worden aangepakt en welke activiteiten worden ingezet. Daar ligt dus voldoende inhoudelijke ruimte voor inbreng van belanghebbenden.

5 Besteed tijdens de planvorming voldoende (en tijdig) aandacht aan de inzet van menskracht en capaciteit die de partijen moeten leveren tijdens de uitvoering. Maak voorafgaand aan de uitvoering een gedegen calculatie van de uren die moeten worden besteed tijdens de uitvoering, bepaal de verdeling van manuren/menskracht over de uitvoerende partijen en maak afspraken over de verantwoordelijkheden van de verschillende belanghebbenden tijdens de uitvoering. Om een vrijblijvende houding tijdens de uitvoering te voorkomen en de besluiten te borgen, is het noodzakelijk de afspraken te ondertekenen (in contracten of convenanten).

6 Maak meer gebruik van meerzijdige communicatiemethoden, zoals debatten, paneldiscussies, sportcafés en werkateliers, op momenten dat (i) input nodig is voor een volgende stap in het proces en (ii) concepten gereed zijn. Door gebruik te maken van dialogische communicatiemethoden, wordt de betrokkenheid van relevante belanghebbenden aanzienlijk verhoogd. Op die manier kan ook de doelgroep in een eerder stadium worden betrokken bij de planvorming.

LITERATUUR

Steenbergen, J. (2007). *Interactieve beeldvorming en lokaal sportbeleid*. Zwolle: Christelijke Hogeschool Windesheim.

Over de auteurs

Johan Steenbergen is onderzoeker en directeur van Kennispraktijk Steenbergen (www.kennispraktijk.nl). Hij heeft in de periode 2004-2006 als lid van de kenniskring van het lectoraat Beweging en gedragsbeïnvloeding (Christelijke Hogeschool Windesheim, Zwolle) onderzoek gedaan naar interactieve beleidsontwikkeling op lokaal (sport)beleidsniveau.

Harry Stegeman is lector Beweging en gedragsbeïnvloeding aan de Christelijke Hogeschool Windesheim.

Correspondentie: j.steenbergen@kennispraktijk.nl
h.stegeman@windesheim.nl

TERUG NAAR DE BASIS?

In deze rubriek krijgt u de gelegenheid om zaken die volgens u extra aandacht nodig hebben of waartegen u in verzet wilt komen onder de aandacht van onze lezers te brengen. Met de inhoud hoeft de redactie het niet eens te zijn.

Vanmorgen, 1 juni 2007, gaf het nieuws op Radio 1 mij de moed om iets wat mij al lang op het hart ligt, op te schrijven. Het gaf mij het zetje om een artikel te schrijven voor de 'Groene', om een knuppel in het hoenderhok te gooien, om te proberen een inhoudelijke discussie te starten.

Staatsecretaris van Sport, mevrouw Jet Bussemaker, komt met het idee om sporttrainers gymles te laten geven op basisscholen. 'Het zijn gekwalificeerde mensen en zij kunnen dat prima doen', zei ze voor de microfoon van 'de sport en nieuwszender'.

BUSSEMAKER WIL TRAINERS ALS DOCENTEN GYMNASIEK

Van onze verslaggever Poul Annema

DEN HAAG - Staatssecretaris Jet Bussemaker (Volksgezondheid, Welzijn en Sport) maakt zich sterk om sporttrainers de kans te bieden als gymnastiekdocenten in het onderwijs te gaan. Met dat plan komt ze tegemoet aan de wens van de sportkoepel NOC*NSF, die met een alliantie tussen onderwijs en sport al langer probeert zogenoemde dubbelfuncties te creëren.

(Bron: Digitale Volkskrant 010607)

Ik zie de laatste jaren een aantal ontwikkelingen in 'ons' vak, waar over ik mijn zorgen heb. Sterker nog; waar ik zelf - vanuit mijn denken over bewegingsonderwijs - niet voor wil kiezen. Het doel van mijn verhaal is om een inhoudelijke discussie op gang te brengen over wat we eigenlijk beogen met bewegingsonderwijs. Ik wil niemand voor de schenen schoppen; er wordt veel werk goed verzet. Als u zich persoonlijk aangesproken voelt dan is dat niet de bedoeling. Ik wil wel scherp neerzetten wat ik vind en hoop hiermee mensen te prikkelen om na te denken over de koers van bewegingsonderwijs in Nederland.

DE GOEDE RICHTING?

Een complex aan factoren doet mij twifelen of 'we' de goede richting in gaan. *Wat we in het bewegingsonderwijs doen, lijkt steeds meer bepaald te worden door wat de politiek en de sportwereld wenst en steeds minder door wat we zelf willen.* Onze doelstellingen worden ons steeds meer opgedrongen door

Den Haag en het appél dat de sport doet op ons vak. Ik krijg het gevoel dat we hijgerig achter van alles aanlopen uit angst om de boot te missen en - blijkbaar - om ons vak te legitimeren. Sla de *Lichamelijke Opvoeding* open en het gaat over sport en sport georiënteerd sportonderwijs. De KVLO, (lees: jij en ik) is meer en meer zich aan het bewijzen door ons in te werken in een wereldje dat niet spoort met onze 'core business' en dat is 'verantwoord bewegingsonderwijs' (de titel van het boek van Peter Heij) geven aan alle kinderen in Nederland. Voor dit laatste wil ik staan.

Ik constateer het volgende:

- 1 Ik zie (zoals al gezegd) een tendens dat het bewegingsonderwijs op de scholen steeds meer sportgeoriënteerd is en steeds minder vanuit de eigen doelstellingen, die we als leraren LO of bewegingsonderwijs hopelijk hebben en nastreven.
- 2 Door de komst van eindtermen in de Bavo, LO en BSM lopen we achter die eindtermen aan om het programma rond te krijgen (ook in mijn eigen sectie is dit gebeurd). Is het programma dekkend voor alle genoemde doelen? Ook hierin zijn we (hier spreek ik voor mijzelf en mijn sectie) vergeten eerst te formuleren wat we eigenlijk voor leerlingen willen afleveren. Welke doelstelling staat er boven al die eindtermen? Van waaruit geven we de eindtermen inhoud? Wat zijn onze grondslagen? Achteraf is dit wel gebeurd, maar we trappen er wel in met elkaar.
- 3 Ik heb niets tegen de Alliantie School en Sport. Maar we rennen er wel met elkaar achteraan. Daar komt nog bij: de doelstellingen van de Alliantie zijn grotendeels onhaalbaar omdat we ons blijven spiegelen aan die paar scholen, die een accommodatie hebben waar dit kan. Die de leerlingen vlak bij school hebben wonen zodat de leerlingen ook makkelijk na schooltijd op school kunnen blijven. Scholen gevestigd in een gemeente met een beleid waarin hiervoor ruimte en geld is. (Ik heb al een groot accommodatie probleem voor de reguliere lessen + LO2 (BSM) en de gemeente wil niet helpen!) Het idee van de Alliantie is fantastisch maar veel te pretentief. Wat doen wij? We schrijven vakbladen vol om maar het beeld te geven dat het geweldig succesvol is. En als je kritische vragen stelt is het antwoord: We kunnen toch niet aan de zijlijn blijven staan?, en: 'We kunnen de boot toch niet missen?' 'We moeten mee anders ...'.

Gisteravond (3/6) zag ik Erica Terpstra bij 'Knevel en Van den Brink': ik vond dat zij 'tenenkrommende' uitspraken deed over 'mijn' vak. In haar denken zijn de sport en bewegingsonderwijs al symbiotisch verbonden. 'En dan moeten er accommodaties komen en dan...'. Ik dacht: Word toch eens wakker en ga eens praten met de gemeenten die dat moeten bekostigen en je weet beter. Maar de boel verkopen kan ze goed...

- 4 Het dogma van de economische groei (want we willen met zijn allen toch steeds rijker worden) bepaalt dat er steeds meer mensen op de arbeidsmarkt moeten participeren met als logisch gevolg: leerlingen zitten van 7.30 - 18.00 uur op school. Terecht dat 'we' hierop inspelen en een deel van die

tijd proberen in te vullen met bewegen. Maar laat je door dit soort redenen niet afleiden van wat we werkelijk beogen: **alle** kinderen beter te laten bewegen en hoe bereik je die? Nog steeds binnen het onderwijs en niet er buiten.

- 5 Het feit dat je als school contacten legt met clubs en sport-scholen om leerlingen de mogelijkheid te bieden zich te oriënteren in de wereld van de sport is een logische ontwikkeling, maar om over te gaan tot een certificering van sport-actieve scholen gaat mij te ver.

KEUZES MAKEN

Op zich is er niks mis met het feit dat sommige scholen ervoor kiezen hierin te participeren, zich hiermee willen profileren, hiermee leerlingen te trekken én de accommodatie hebben om dit te realiseren. Hulde aan de collega's die zich op die manier inzetten voor het vak en hun leerlingen. Echter, er zijn vele scholen die andere keuzes maken. Secties die er voor kiezen de meeste aandacht te geven aan de zwakste bewegsters om hen plezier in bewegen aan te reiken, wat belangrijk is voor hun leven. Ook deze scholen kunnen hele (sport)actieve scholen zijn en vele actieve idealistische collega's doen daar goed werk

Natuurlijk is de strijd om de trofee de 'sportiefste school' niet alleen gunstig voor de topsportertjes van zo'n school. In deze wedstrijd zitten ook bredere doelstellingen. Toch durf ik te stellen dat Schoolsport en de wedstrijd om deze trofee uiteindelijk alleen ten goede komt aan de leerlingen die toch al veel sporten.

Bijvoorbeeld: NOC*NSF steunt niet onze initiatieven om de zwakkere bewegster plezier in bewegen te geven, maar er komt wel een onderzoek of NOC*NSF de bekostiging van de regionale tussenfinales wil bekostigen. En daar komen toch echt alleen de hele goede sporters naar toe! Want dat is uiteindelijk

Wij willen een afgestudeerde van de ALO als docent

FOTO: CHRIS MOOI

ook de doelstelling van deze Olympische club: ze wil een brede basis creëren om tot een groter potentieel aan topsporters te komen. Dat is prima, maar het is niet mijn keus voor het onderwijs.

De lijn die de KVLO in heeft gezet geeft de suggestie dat de scholen die meedoen aan de verkiezing 'sportiefste school' en scholen die een certificaat - om sportactieve school te zijn - halen, de scholen zijn die het beter doen, op de goede weg zitten. En dat is mijn inziens pertinent onjuist.

- 6 'We' stampen de ene na de andere mbo Sport en Bewegen uit de grond. De PR van de desbetreffende roc's vaart er wel bij. Maar voor welke banen leiden we ze op? Aan hen wordt van alles beloofd over lesgeefbevoegdheden. Wat gaat er gebeuren? De BOS-driehoek? Prachtig, maar dan gaan de mbo'ers de ALO'ers verdringen van hun lesgeefpositie. Zit er ergens een ALO'er achter een bureau als een soort 'technisch directeur' die met zijn/haar bevoegdheid de legitimatie is voor de mbo'ers zodat zij mogen lesgeven? Willen we dit?

Twee jaar geleden zat ik - tijdens een landelijke studiedag VO op ALO Tilburg - bij een workshop waar de vijf academies zich presenteerden in hun nieuwe opzet: vele prachtige termen schoven over de tafel. 'majors en minors' etc. Een mevrouw stond op, stelde zich voor als een wethouder uit Best en zei: 'Ik wil allemaal mbo'ers benoemen voor de basisscholen, die zijn goedkoop en zijn mijn inziens net zo goed als ALO vakdocenten. Leg mij eens uit waarom ik toch ALO'ers moet benoemen.' Ze werd niet overtuigd van achter de tafel!

We willen toch goed gekwalificeerde vakdocenten zowel in het basisonderwijs als in het voortgezet onderwijs? We willen toch collega's krijgen die weten waar ze het over hebben?

7 We knokken voor een minimumtabel, terecht. Een groot goed dat die er is. Maar we knokken er niet voor om die nog meer uit te breiden om alle leerlingen in Nederland meer te laten bewegen. De school is nog steeds de plek waar alle Nederlandse kinderen bewegen. We focussen ons met zijn allen op momenten buiten de school om, waar we - al doen we onze stinkende best, al hebben we een toplocatie, schitterende 'brede scholen' en een gemeente die faciliteert - maar een deel van de Nederlandse kinderen bereiken. En de kindertjes blijven immobiel.

Eind april: studiedag BSM Nieuwegein. Mijn zeer gewaardeerde collega Tom de Groen vertelt over al zijn schitterende initiatieven in Hoorn. Ik kan mij geen betere ambassadeur voorstellen voor de Alliantie. Ze hebben daar op de Tabor scholengemeenschap een geweldige organisatie opgezet met onwaarschijnlijke mogelijkheden. Toch bereikt zelfs het fenomeen Tom de Groen niet meer dan zo'n 25% van de leerlingen.

Ja, zult u zeggen. Makkelijk gezegd, maar wat wil je dan? Moeten we onze positie dan maar prijs geven. Moeten we stoppen met ...?

Laat ik eerst mijn eigen positie aangeven: ik voel mij thuis in de manier van denken die past bij het bewegingsonderwijs. Ik kies in eerste instantie voor de zwakke beweging. Uiteraard komt daarbij dat ik iedereen graag zoveel plezier in bewegen gun, dat ze dat hun leven lang blijven doen. Dus een introductie in de wereld van bewegen en van de sport hoort erbij; BSM? Prima keus voor die leerlingen die dat naast hun 'gewone' gymles willen kiezen. Allemaal goed en dit zou een langere lijst kunnen zijn. Maar mijn basis is: alle leerlingen beter leren bewegen en de zwakke leerling plezier aanleren in bewegen. Met respect en waardering voor met name de eigenheid en uniciteit van elke leerling.

MOETEN OF KIEZEN?

Bij al deze genoemde zaken, waar op zich veel positiefs over te

Een echte gymleraar maakt het verschil!

zeggen valt, lijkt het alsof we die kant op *moeten*. Om niet de boot te missen bij het ministerie in de struggle for life in onderwijsland, waar iedereen zwaar aan het lobbyen is voor een goede positie. *Maar besef: het is een keus*. We kunnen ook anders kiezen. Denken vanuit de kracht van het vak, als we met elkaar ervoor zorgen dat we kwaliteit leveren, ook al denken we verschillend over bepaalde onderdelen van ons vak.

- 1 We kunnen ons ook hard maken voor meer uren in het onderwijs en vakleerkrachten op *alle* basisscholen. Onrealistisch? Misschien, maar onrealistischer dan de pretenties van de Alliantie? Het is de enige plek waar we alle kinderen van Nederland bereiken.
- 2 Laten de KVLO en de ALO's zich sterk maken voor de positie van de hbo'er voor de klas, zowel in het BO als in het VO! (ik weet van dichtbij het grote verschil tussen het mbo en het hbo!) Ik wil graag behouden dat er mensen voor de klas staan met inhoud, met een mening over lesgeven. Die wat meer hebben te brengen dan een lessenreeksje van het één of ander.
- 3 Ga met de ALO-studenten de inhoudelijke discussie aan over de doelstellingen van het vak. Maak weer helder dat jezelf een mening moet ontwikkelen over wat je wat wilt bereiken met de leerlingen. Maak helder dat hierin keuzes gemaakt moeten worden en leer ze dat ze daar voor moeten gaan staan!
- 4 Ga als secties eerst eens na wat je wilt met je onderwijs, wat voor leerlingen jij graag wil afleveren na vier, vijf of zes jaar bewegingsonderwijs, al of niet toegevoegd met sportklassen en/of BSM! Voordat je je energie richt op de eindtermen moet je weten wat je wilt. Misschien kom je tot een heel ander programma! Ga als sectie eerst eens na of je wel een certificaat wilt. Of je energie wilt stoppen in zaken die goed zijn voor de PR, maar is het ook goed voor je leerlingen? (het geldt voor het certificaat - voor de 'aanschaf' en bij het jaarlijks instant houden van dat bordje naast de voordeur van de school - is mijn inziens veel beter besteed aan materiaal voor MRT).
- 5 Wat hebben we wél in handen: lessen bewegingsonderwijs aan alle kinderen in Nederland gekoppeld aan een minimumtabel. Laten we knokken om dit te behouden en eventueel uit te breiden. Natuurlijk moeten we inspelen op buitenschoolse opvang, maar daar bereiken we niet alle leerlingen mee. Laat de aanpak van het overgewicht van de Nederlandse bevolking dus niet over aan de naschoolse opvang. Maar leer kinderen beter bewegen en leer ze genieten van bewegen en het belang ervan om dit je leven lang te doen.

Mijn mening is dat we er over moeten gaan nadenken, er over moeten gaan discussiëren: gaan we de goede kant op met elkaar? Mijn mening is nu bekend. Wat is de uwe?

Correspondentie: Wessel van de Kamp
kam@guido.nl (w) wtvdkamp@hetnet.nl (p)
Tel.: 033 456 3323 (p) 033 479 2900/22 (w)

EN VERDER

EEN BOS(CH) SUCCESSVERHAAL!

Op woensdagmiddag 4 april was het dan eindelijk zover. Na drie gymlessen en een clinic bij de club werd het schoolvoetbalkampioenschap van 's-Hertogenbosch Noord gespeeld bij voetbalvereniging O.S.C.'45. Aan het eind van de middag gingen 130 kinderen van groep 5 en 6 moe maar voldaan naar huis, schitterde de wisselbeker in de handen van de Haren 2, en trok over onze gezichten een hele grote glimlach. **Door: Stefan van Veen**

In LO-land heeft men het tegenwoordig vaak over een duale aanstelling en over de BOS (Buurt, Onderwijs, Sport)-driehoek. Daadwerkelijk iets structureels neer zetten binnen die BOS-driehoek valt in de praktijk niet mee. Na afloop van het bovenstaande project hadden we een bijzonder gevoel. Het gevoel dat dit project precies was verlopen zoals het, volgens alle idealen, zou moeten. Hieronder een beschrijving, ter inspiratie voor iedereen die iets met deze driehoek te maken heeft.

CONTACT ZOEKEN, BIJ WIE MOET JE ZIJN?

De BOS-medewerker is de spin in het web binnen zijn buurt. Hij of zij heeft onder andere de taak om de verenigingen en de scholen uit de wijk te laten samenwerken zodat het ten goede komt aan de buurt. In augustus 2005 ben ik gestart als BOS-medewerker en ik ben nu goed ingewerkt. Een van mijn belangrijkste doelen van het afgelopen schooljaar was dat ik de verenigingen in de wijk meer wilde betrekken bij allerlei activiteiten. Het lag voor de hand om bij de grootste en bekendste vereniging uit de wijk te beginnen: de voetbalclub. In dit geval voetbalvereniging O.S.C.'45. Wat (voetbal) en waar (O.S.C.'45) zijn dan gekozen, maar wie moet je nu aanspreken? Dat moet iemand zijn die mensen kan mobiliseren en waar naar geluisterd wordt. Kortom, iemand die draagvlak voor nieuwe ideeën kan creëren binnen de club. Die persoon moet kartrekker worden en de club op sleeptouw nemen. Het is vaak erg moeilijk om zo iemand te

Trainers

vinden, maar op dat punt had ik geluk. Vanuit de afdeling Sport en Recreatie van de gemeente 's-Hertogenbosch was bij deze vereniging een verengingondersteuner aangesteld, genaamd Peter Overeem. Peter moet de vereniging helpen bij het maken van beleid en de uitvoering daarvan op allerlei terreinen. Een kundige professional die de vereniging goed kent. Vanaf het moment dat we een keer met elkaar om de tafel hadden gezeten was de match gemaakt. O.S.C.'45 wilde graag aan de weg timmeren. Ik kon hen een uitgelezen mogelijkheid bieden en mijn eigen doelgroep bereiken.

HET BELANG VAN DE GOEDE KEUZES

Peter zorgde ervoor dat ik werd uitgenodigd op een bestuursvergadering van de club. Dit was het moment waarop ik mijn plannen moest verkopen en het bestuur enthousiast moest krijgen. Aanvankelijk had ik zelf in mijn hoofd zitten dat ik clinics wilde bij de club, tijdens schooltijd, voor mijn eigen school. Binnen 's-Hertogenbosch wordt heel veel gedaan wat sport en bewegen betreft. Vanuit het zogenaamde Servicepunt Sport en Bewegen van de gemeente staat er een heel netwerk achter de

FOTO: STEFAN VAN VEEN

FOTO: STEVAN VAN VEEN

Kracht van de clinics

BOS-medewerkers, waardoor zij zeer efficiënt kunnen werken. De consultant voor schoolsport, Monique Mallens, raadde me aan in te zetten op een project voor meerdere scholen. Tijdens het gesprek met het bestuur bleek dat zij ook wel meer wilden dan alleen een of twee scholen. Aan het eind van de vergadering was er een aantal belangrijke knopen doorgehakt:

- alle scholen in Noord erbij betrekken (zes stuks). Die keuze werd gemaakt om drie redenen:
  - al die scholen bevinden zich binnen het 'bereik' van O.S.C.'45
  - het verhoogt de beleving en de participatie van de kinderen. Ze mogen op het toernooi tegen hun vriendjes uit de concurrerende wijk of tegen hun buurjongens van de concurrerende school spelen
  - dit was handig voor mij als coördinator. Op deze manier kon ik alvast een netwerk creëren tussen de scholen en mij met het oog op activiteiten in de toekomst
- als aanloop naar de clinics ontwikkelde ik met mijn collega Anneke Neijenhuis drie voetballessen. Deze lessen konden worden gegeven door de groepsleerkrachten tijdens de gymlessen op school. Er kwam voor elke school een clinic van een uur, tijdens schooltijd bij O.S.C.'45, die weer als opstap diende naar het 'grote voetbalkampioenschap van Noord'. Het toernooi zou na schooltijd worden gehouden. Deze keuzes zijn goed te verklaren. Door drie voetballessen aan te bieden zorg je voor een structureel leermoment in plaats van een losse flodder. Het maakt de kinderen enthousiast en ze kunnen zich in een veilige, bekende omgeving voorbereiden op het uitstapje naar O.S.C.'45. Bovendien geef je de scholen iets terug (kant-en-klare gymlessen!) voor het feit dat ze tijdens schooltijd met eigen vervoer naar de vereniging komen, want dat is natuurlijk fantastisch. De clinics dienden naast hun eigenlijke doel (zie 'het ultieme middel: beleving!') ook om de kinderen enthousiast te maken voor het toernooi
- de doelgroep voor ons project werd groep 5 en 6. De club vond dit een mooie leeftijd om de kinderen 'binnen te halen'.

DE GROTE KRACHT VAN SAMENWERKING

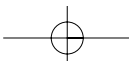
Op het juiste moment, de juiste mensen met de juiste middelen bij elkaar hebben. Dat is de grote kracht van dit BOS-project geweest. Iedereen heeft gedaan waar hij goed in was en de rest aan anderen overgelaten.

Via zijn netwerk kan de BOS-medewerker de scholen benaderen en het contact met hen onderhouden. Hij/zij kan met zijn kennis de voetballessen en de inhoud van de clinics ontwikkelen. In dit geval is zelfs de KNVB ingeschakeld. Dat heeft de club een hoop opgeleverd.

Mooie leeftijd om te leren

FOTO: STEVAN VAN VEEN

De kartrekker van de vereniging regelt de zaken daar. Trainers om de clinics te geven, vrijwilligers voor het toernooi, het hek en de kleedkamers moeten op tijd open. De geluidsinstallatie moet het doen en ouders lusten wel een kopje koffie als ze staan te kijken.

Het materiaal en de accommodatie komen vanuit de club zelf. Die twee velden, tribune, 50 ballen, acht doeltjes en 50 pillonetjes moeten er wel zijn.

Overzicht houden over dit alles valt niet mee. Die taak ligt bij de BOS-medewerker (die alle contacten naar buiten verzorgt) en de kartrekker van de club (die alle contacten naar binnen verzorgt). Zij zullen dus regelmatig met elkaar om de tafel moeten.

HET ULTIEME MIDDEL: BELEVING!

We willen de leerlingen door dit project echt kennis laten maken met voetbal. En dan vooral de kinderen die normaal gesproken niet voetballen. De praatjesmakers op het schoolplein voetballen toch wel. De kracht van clinics bij een vereniging ligt juist in het feit dat andere kinderen dan in de gelegenheid komen om 'echt' voetbal te beleven. Ook de voetballessen op school in een veilig klimaat dragen er toe bij dat zulke kinderen eens echt kennis maken met voetbal op hun niveau. Beleving is de sleutel. Beleving bij de kinderen zorgt voor de mogelijkheid tot een vervolg. Het is de oorzaak van ons goede gevoel. En van dat van hun!

DE DAG ZELF: EEN SPETTEREND SPEKTAKEL!

Terug naar het voetbaltoernooi. Dat het concept van de voetballessen en de clinics als opwarmer goed heeft gewerkt blijkt uit de deelname. Van de 350 kinderen die tijdens school, via de clinics op bezoek waren geweest bij club, deden er 130 mee. Vrijwillig en na schooltijd. Een dergelijk percentage is met 'normale' buurtsportactiviteiten nooit te halen. Door de hele ambiance er om heen was het ook geen enkel probleem om de ouders naar de club te krijgen. Elk team moest verplicht een begeleider hebben, maar de meeste teams hadden er wel twee of drie. Een mooi staaltje van ouderbetrokkenheid! Om de dag helemaal compleet te maken had de organisatie gezorgd voor teamshirts voor de kinderen. Dat geeft een extra dimensie. Trots, concurrentie en promotie komen samen in zo'n shirt.

In de lokale media was van tevoren aandacht besteed aan het project en als klap op de vuurpijl kwam de regionale televisiezender tijdens het toernooi filmen. (Het filmpje is te zien op www.boschtion.nl door onder het kopje video bij 'zoeken' even schoolvoetbal in te vullen).

WAT BRENGT DE TOEKOMST?

Na al het werk van dit jaar is het natuurlijk zonde om daar volgend jaar niets mee te doen. Gelukkig vonden ze dat bij O.S.C.'45 en bij de KNVB ook. Het draaiboek ligt er nu en beide kanten hebben gezien dat een initiatief als dit tot een groot succes kan uitgroeien. Dus nu pluk ik als BOS-medewerker de

FOTO: STEFAN VAN VEEN

Teamshirt

vruchten van het succes en leg de lat hoog: elk jaar moet O.S.C.'45 dit toernooi en de clinics gaan houden. Kinderen moeten er naar gaan uitkijken. 'Als ik straks in groep 5 zit dan...'. Bovendien is er mogelijkheid tot groei. Dit jaar alleen noord, volgend jaar ook west, zuid en oost? De toekomst zal het leren...

Over de auteur

Stefan van Veen werkt bij het Servicepunt Sport en Bewegen te 's-Hertogenbosch als BOS-medewerker in de Hambaken en als vakleerkracht gymnastiek op Basisschool de Duizendpoot in Den Bosch. Dit artikel schreef hij vooral vanuit zijn functie als BOS-medewerker.

Correspondentie: stvv@s-hertogenbosch.nl

ADVERTENTIE

Brezo Kampen

levert / bedrukt / borduurt

sportkleding

sweaters / t-shirts

met uw schoollogo

Haatlanderijk 22, 8263 AR Kampen
Tel. 038 - 333 15 35 / Fax 038 - 333 10 91
E-mail: brezo@hetnet.nl / Website: www.brezo.nl

EN VERDER

PROFESSIONALISERING VAN WERKVELDBEGELEIDING

De academies voor lichamelijke opvoeding (ALO's) hebben de handen ineen geslagen en hebben gezamenlijk een begeleidingsinstrument voor werkveldbegeleiders ontwikkeld, te weten een cursus mét ondersteunende 'toolkit'. Door de veranderingen in opleidingsstructuren zult u ervaren dat mede uw begeleiding op de werkvloer (deels) veranderd is. Het doel is om de begeleiding van stagiaires op de school te structureren, afhankelijk van waar de stagiaire in zijn/haar leerproces zit. Deze cursus, met bijbehorende instrumenten of 'tools', biedt dan ook ondersteuning bij het 'on the job' begeleiden van stagiaires in het werkveld.

Door: Jorg Radstake

DE AANLEIDING

We zien een ontwikkeling, waarbij hogescholen en universiteiten steeds vaker samenwerkingsverbanden aangaan met scholen of andersom. Het opleiden van studenten, docenten in opleiding (dio's), zij-instromers, stagiaires (in het vervolg van dit artikel zullen we in alle gevallen deze terminologie gebruiken), et cetera vindt in steeds grotere mate plaats op deze zogenaamde opleidingsscholen. Deze begeleiding wordt op de school vaak gecoördineerd door een schoolopleider of -begeleider. Samen met docenten zet de schoolopleider een begeleidingstraject voor de stagiaire uit. De vakinhoudelijke begeleiding maakt in deze gevallen meestal plaats voor de begeleiding bij het verwerven van algemene competenties, die een (toekomstig) leraar moet bezitten.

Ondanks dat ons vak in de meeste gevallen nog buiten deze begeleidingsstructuur valt, vinden we toch dat er voldoende redenen zijn om de huidige stagebegeleiders/-coaches ondersteuning te bieden bij het begeleiden van stagiaires. Er wordt immers steeds meer van het werkveld verwacht bij het opleiden van docenten LO. Dit heeft uiteindelijk geresulteerd in een veldaanvraag bij de SLO (= Stichting Leerplan Ontwikkeling), waarmee wij, als projectgroep, aan de slag zijn gegaan.

GEZAMELIJKE VERANTWOORDELIJKHEID

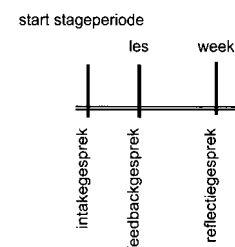
Daar waar het ALODO (= overlegorgaan van alle ALO-directeuren) in 2005 de gemeenschappelijke opleidingskwalificaties¹ heeft hergeformuleerd (zie bijlage 1) om enerzijds zorg te dragen dat de afgestudeerde LO-ers voorbereid zijn op hun (huidige) kerntaken als docent (aan de hand van het beroepscompetentieprofiel van de KVLO¹) én om anderzijds de kwaliteit van de afgestudeerden naar het werkveld te kunnen garanderen, voelt zij inmiddels tevens de verantwoordelijkheid om de begeleiders in het werkveld ondersteuning te bieden bij het begeleiden van stagiaires. Kortom een gezamenlijke opdracht van alle ALO's en docenten in het werkveld!

HET PROJECTRESULTAAT (1)

Dit schooljaar (2006/2007) hebben we, met inachtneming van de verschillen tussen de diverse ALO's, overeenstemming bereikt over de 'route', die elke stagiaire gedurende een langere stageperiode (blok- of lintstage) doormaakt (zie bijlage 2). Hierop moet ons inziens het (specifieke) begeleidingstraject door de werkveldbegeleider afgestemd worden. Daarnaast hebben we het werkveld betrokken in de ontwikkeling van de cursus met als belangrijkste resultaat dat het een bijdrage moet leveren aan het 'on the job' begeleiden van de stagiaires, zonder dat het extra of meerwerk op gaat leveren.

WERKVELDDESKUNDIGEN ALS KLANKBORDGROEP

Op 21 november 2006 was de eerste bijeenkomst met een aantal afgevaardigden uit het werkveld. Tijdens deze bijeenkomst had iedere ALO een vijftal werkvelddeskundigen uitgenodigd om als klankbordgroep bij dit project te fungeren. Het eerste deel van de bijeenkomst stond in het teken van het verschaffen van informatie ten aanzien van dit project,

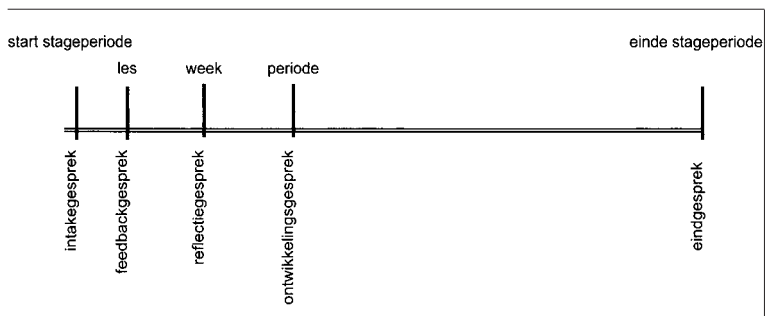

De vier niveaus van professionaliteit

- A. De leraar lichamelijke opvoeding in de les en bij de begeleiding van leerlingen.
- B. De leraar lichamelijke opvoeding als collega in de vaksectie, in een netwerk, in een team en in de school.
- C. De leraar lichamelijke opvoeding in het brede maatschappelijke veld van beweging en sport in verschillende sectoren van de samenleving.
- D. De leraar lichamelijke opvoeding en zijn eigen persoonlijke groei en ontwikkeling binnen zijn beroepsrol.
1. Onderwijsvoorbereiding: alle activiteiten en beslissingen van de leraar die leiden tot een ontwerp van een uit te voeren les of onderwijsleerpakket in alle onderwijstypen en educatieve situaties buiten school.
  2. Lesuitvoering: alle activiteiten en beslissingen van de leraar die leiden tot realisatie van de geplande lessen of onderwijsleerpakketten.
  3. Onderwijsevaluatie: alle activiteiten en beslissingen van de leraar die gericht zijn op een waardebeoordeling en/of beoordeling van onderwijsleerprocessen en leerresultaten.
  4. Functioneren als lid van een vaksectie, netwerk, bewegingsteam.
  5. Functioneren als lid van een docententeam.
  6. Kunnen ontwikkelen, hanteren van een visie op het beroep en dat kunnen expliciteren vanuit vakconceptuele kaders, zowel in geschreven als gesproken vorm.
  7. Zichzelf verder kunnen ontwikkelen en professionaliseren.

Bijlage 1: de opleidingskwalificaties op basis van het beroepscompetentieprofiel

waarbij tevens de wens uitgesproken werd het één en ander mét het werkveld te willen ontwikkelen. Vervolgens zijn we in het tweede deel daadwerkelijk aan het werk gegaan met een door de projectgroep ontwikkelde werkvorm. De aanwezigen maakten kennis met de eerste 'tool' om een les te kunnen evalueren, het feedbackgesprek. De werkvelddeskundigen werden met de, in bijlage 3 genoemde opdrachten, aan het werk gezet, waarna we uiteindelijk de avond afsloten met een gezamenlijke evaluatie. In deze evaluatie kwamen onder

Bijlage 2: de ontwikkelingslijn, inclusief begeleidingstraject 'op maat'

andere de volgende zaken duidelijk naar voren, die in de verdere uitwerking van het project (zie projectresultaat 2) een duidelijke plek hebben gekregen:

- het collegiale leren (leren van elkaar) kwam duidelijk als pluspunt naar voren
- geringe tijdsinvestering is gewenst, dus voornamelijk bedoeld bij het "on the job" begeleiden van stagiaires
- er is behoefte aan een theoretisch kader, waarmee praktisch in de concrete praktijk aan de slag gegaan kan worden.

Bijlage 3: opdrachten voor klankbordgroep bij eerste bijeenkomst (Amersfoort)

Opdracht 1 Bereid *individueel* een (evaluatie)gesprek voor met de student. Als groep krijg je straks maximaal 10 minuten de tijd om met de student te evalueren.

Regels/regelingen:

- Nummers 1 zijn 'coaches in de zaal' en mogen gedurende 10 minuten een video-opname van een les bekijken.
- Nummers 2 zijn 'coaches op afstand', zgn. LIO-coaches of schoolopleiders LO en hebben niets van de les gezien.
- Je hebt maar 10 minuten de tijd om je voor te bereiden op het evaluatiegesprek.

Opdracht 2 Voer het daadwerkelijke (evaluatie)gesprek met de student. Daarvoor heb je 10 minuten de tijd. Zorg er wel voor dat iedereen (ongeveer) even lang aan het woord is. De andere groep (= observanten) schrijft opvallende zaken m.b.t. dit gesprek kernachtig op een post-it en plakt deze later op de flip-over.

Regels/regelingen:

- Nummers 2 zijn 'coaches op afstand' en starten met het evalueren van de les.
- Na 10 minuten wisselen we van functie en komen de nummers 1, 'coaches in de zaal', aan bod.
- De observanten mogen tussendoor niets zeggen.

Daarnaast heeft Lysbeth de Vries (vierdejaars studente aan de HIS) als afstudeeropdracht een beschrijvend onderzoek uitgevoerd. Gedurende een aantal weken hebben een aantal werkveldbegeleiders aan de hand van een reflectie 'tool' (met o.a. het reflectiemodel van Korthagen) de begeleiding van stagiaires gedaan. Middels dit onderzoek is er naast de bruikbaarheid van deze 'tool' een adviesrapport geschreven voor het verder ontwikkelen van de andere 'tools'. Maar ook hebben de verschillende ALO's tevens binnen hun eigen netwerk één of meerdere bijeenkomsten uitgeprobeerd en vervolgens de ontwikkelde instrumenten aangepast. Kortom een eindproduct dat zowel door de ALO's als het werkveld gezamenlijk is vormgegeven!

HET PROJECTRESULTAAT (2)

Het gehele ontwikkeltraject heeft inmiddels geresulteerd in een vijftal thema's, die in chronologische volgorde tijdens de cursus aan de orde zullen komen. Deze thema's zullen voor degenen, die reeds stagiaires gehad hebben, (hopelijk) herkenbaar zijn. Door deze thema's te expliciteren willen wij de werkveldbegeleiders enerzijds een spiegel voorhouden bij hun (eigen) begeleidingswijze, maar daarnaast is het de bedoeling om aan de hand van een theoretisch kader 'tools' te geven om deze begeleidingsmomenten kwalitatief te verbeteren. We spreken in het verdere vervolg graag over gesprekken, aangezien deze vorm van begeleiden de meest gangbare is bij de begeleiding van LO-stagiaires én tevens niet teveel (schriftelijke) verslaglegging met zich meebrengt.

Het gaat over de volgende thema's/gesprekken:

- 1 intakegesprek – kennismaken
- 2 feedbackgesprek – het evalueren van een les
- 3 reflectiegesprek – het terugblikken op een langere stageperiode (bijv. een week)
- 4 ontwikkelingsgesprek – het maken van een (eigen) ontwikkelingsplan
- 5 eindgesprek (formatief assessment) – het afsluiten van én vooruitblikken op een nieuwe (stage)periode.

- ad. 1 *intakegesprek* - Het eerste contact in de vorm van een gesprek is vaak essentieel voor het verdere vervolg. Het afstemmen tussen de verwachtingen van de stagiaire én de verwachtingen/eisen van de werkveldbegeleider is nodig om de stagiaire in zijn/haar leerproces te zetten. De basis van wederzijds vertrouwen zorgt voor een krachtige leeromgeving!
- ad. 2 *feedbackgesprek* - Bij het nabespreken van een les zal zowel positieve als negatieve feedback gegeven moeten worden, maar op welke wijze sluit dit aan bij het leerproces van de stagiaire?
- ad. 3 *reflectiegesprek* - Daar waar in eerste instantie voornamelijk feedback door de werkveldbegeleider gegeven werd, zal de stagiaire steeds meer zelf terug moeten blikken op de gegeven lessen en het functioneren binnen de school of binnen een andere context én zelf komen tot (mogelijke) oplossingen. In eerste instantie is de werkveldbegeleider de gesprekspartner, maar zal het reflectieproces steeds

meer (zelfstandig) door de stagiaire doorlopen moeten worden. Dat betekent echter dat jij voldoende bagage moet hebben om zo'n gesprek te leiden!

- ad. 4 *ontwikkelingsgesprek* - Na een langere stageperiode wordt duidelijk waar voor de stagiaire hun kernkwaliteiten, maar ook hun ontwikkelingskansen liggen. De punten, die in deze ontwikkelingsplannen geformuleerd worden, hebben vaak minder betrekking op het directe lesgeven, maar zijn wel degelijk van belang voor het functioneren als leraar bewegingsonderwijs. Zo zal in het ontwikkelingsplan van de stagiaire het volgende leerpunt beschreven kunnen worden: 'Ik merk dat ik mijn aandacht tijdens de lessen steeds over alle leerlingen probeer te verdelen. Ik zou mijn aandacht ook eens specifiek kunnen richten op een bepaalde doelgroep uit de klas, bijvoorbeeld de zwakke of juist de betere bewegers, de orde-verstoorders of juist de leerlingen die zich wat minder profileren, et cetera. Dit met de bedoeling om deze leerlingen op een andere manier te betrekken bij de les en voor mij zelf om uit bepaalde leerlingen meer voldoening te halen.' De uitdaging is hoe u als werkveldbegeleider dit ontwikkelingsproces van de stagiaires begeleidt!
- ad. 5 *eindgesprek* - Daar waar eerder in dit artikel aangegeven wordt dat wij (ALO én werkveldbegeleiders) de gezamenlijke verantwoordelijkheid dragen voor het afvaardigen van een kwalitatief goede leraar bewegingsonderwijs, nemen wij als ALO's de uiteindelijke (harde) stagebeoordeling voor onze rekening (summatief assessment). In alle gevallen vindt deze beoordeling echter wel in samenspraak plaats. Maar op welke wijze kunt u de stageperiode met de stagiaire, voor beiden, middels een formatief assessment (dus gericht op de ontwikkeling) goed afsluiten, waarbij enerzijds teruggeblikt wordt op de gelopen stageperiode én anderzijds gezamenlijk een aantal leerpunten voor de volgende, nieuwe (stage)periode worden geformuleerd?

DE POSITIONERING

Zoals reeds eerder aangegeven is het doel 'het verbeteren van de professionaliteit van de stagebegeleiders'. We zijn immers van mening dat de ALO's en het werkveld elkaar nodig hebben

'De aftrap' in Amersfoort – raadplegen van werkveld bij de ontwikkeling

FOTOS: JORG RADSTAKE

Het voorbereiden van het feedback gesprek op basis van een concrete les

Het voeren van het feedback gesprek (met de les wel of niet gezien)

Ger van Mossel		SLO	g.vanmossel@slo.nl
Ramon Stuart	Amsterdam	Hogeschool van Amsterdam (Aalo)	r.stuart@hva.nl
Gijs Houdijk	Den Haag	De Haagse Hogeschool (Halo)	g.h.m.houdijk@hhs.nl
Wim van der Mark	Groningen	Hanze Instituut voor Sportstudies (HIS)	w.a.van.der.mark@pl.hanze.nl
Leon Luijsterburg	Tilburg	Fontys Sporthogeschool (FSH)	l.luijsterburg@fontys.nl
Jorg Radstake	Zwolle	School of Human Movement & Sports (Calo)	jorg.radstake@windesheim.nl

Bijlage 4: de projectgroep(leden)

bij het afleveren van bekwame leraren bewegingsonderwijs (gezamenlijke verantwoordelijkheid). Op zich moet dit argument al voldoende zwaar wegen om jezelf te bekwamen. Als (aangename) bijkomstigheid geldt natuurlijk dat deze ontwikkeling natuurlijk bij het KVLO-Registerleraarschap (passende bij de Wet BIO) past, waarmee jij als leraar bewegingsonderwijs kenbaar maakt jezelf te willen ontwikkelen en professionaliseren. We hebben ons 'materiaal' dan ook aan de Commissie Registratie voorgelegd en verwachten daar zo'n 24 studiebelastingsuren voor te ontvangen. De cursus sluit namelijk aan bij onderstaande SBL-compenties²:

- 1 interpersoonlijk: coachings- en gespreksvaardigheden
- 3 vakinhoudelijk/didactisch: verkrijgen van kennis over nieuwe opleidingsdidactiek (bijvoorbeeld het competentiegerichte opleiden en werken met portfolio)
- 5 samenwerken met collega's: afstemmen van taken en bevoegdheden met sectiegenoten en andere schoolopleiders van de eigen school en met de instituutopleider
- 7 reflectie en ontwikkeling: reflecteren op eigen ontwikkeling van docenten in opleiding tijdens de stage en op hun eigen rol als coach/opleider.

HET VERVOLGTRAJECT

In het komende schooljaar (2007-2008) zullen we het ontwikkelde materiaal op diverse wijzen implementeren. Dit implementatietraject bevat de volgende pijlers: een cursusaanbod van vijf bijeenkomsten à tweeënhalf uur 'toolkit' met ontwikkelde 'tools', passende bij de verschillende thema's/gesprekken een topic in het vakblad van de KVLO (*Lichamelijke Opvoeding*).

- ad. a Aan het einde van dit kalenderjaar (2007) zullen alle ALO's starten met (een pilot van) deze cursus, bestaande uit een vijftal bijeenkomsten. Tijdens elk van de bijeenkomsten zal steeds één thema/gesprek centraal staan. Parallel aan de cursus zullen de cursisten één of meerdere stagiaires begeleiden. De cursisten houden gedurende het traject een portfolio bij. Hiermee toon jij je bekwaamheid als

werkveldbegeleider aan en zul je (naar alle waarschijnlijkheid) zo'n 24 studiebelastingsuren ontvangen voor het KVLO-Registerleraarschap. De projectgroep zal dit proces van de pilot van dichtbij volgen om er uiteindelijk zorg voor te dragen dat deze cursus een structurele plek inneemt in het nascholingsaanbod op de ALO's.

- ad. b Daarnaast zal er voor zowel de deelnemers aan de cursus als voor de overige werkveldbegeleiders een 'toolkit' met ondersteunend begeleidingsmateriaal verschijnen, waarmee jij jezelf kunt ontwikkelen en professionaliseren met betrekking tot het begeleiden van stagiaires.
- ad. c In het eerste nummer van 2008 zal in dit blad een topic verschijnen over dit onderwerp. In dat nummer zal informatie verschaft worden over de inhoud van de verschillende cursusavonden enerzijds en de ontwikkelde 'toolkit' anderzijds. Maar daarbij zal echter niet voorbijgegaan worden aan wat dit voor het werk als werkveldbegeleider betekent.

DE SAMENWERKING EN CONTACTPERSONEN

Zoals reeds in het begin van het artikel aangegeven is er voor deze ontwikkeling een projectgroep samengesteld. Deze projectgroep bestaat uit een afgevaardigde van elke ALO en een procesoperator van de SLO. In bijlage 4 vindt u dan ook een overzicht, inclusief contactgegevens, van de projectgroepleden voor als u meer informatie wenst te ontvangen.

¹ Kijk voor meer informatie op <http://www.kvlo.nl/sf.mcgi?582> (gemeenschappelijke opleidingskwalificaties voor de lerarenopleidingen aan de ALO's en Sporthogescholen én het beroepscompetentieprofiel)

² Het betreft hier een viertal SBL-compenties, waar wij in deze cursus op focussen (voor meer informatie zie <http://www.lerarenweb.nl/lerarenweb-sbl.html>)

Correspondentie: jorg.radstake@windesheim.nl

PROTOCOL BEWEGINGSONDERWIJS PO PUBLICABEL

De besturenorganisaties PO hebben deze zomer ingestemd met het protocol bewegingsonderwijs PO en zullen hierover naar de scholen communiceren. De bevoegde leraar dient in de les aanwezig te zijn wanneer een onbevoegde, waaronder de lobos, lesgevende of lesondersteunende taken verricht. Publicatie als digitaal instrument volgt zo spoedig mogelijk. Zie tevens de eerste pagina.

VERNIEUWD PROTOCOL VEILIGHEID SCHOOLZWEMMEN

Het protocol veiligheid schoolzwemmen is het afgelopen jaar geëvalueerd en vernieuwd. Het protocol geeft aan hoe de onderlinge taken en verantwoordelijkheden van de bij het schoolzwemmen betrokken partijen geregeld dienen te worden. Ook bij het schoolzwemmen moet de leerkracht tijdens de les aanwezig te zijn omdat de zwemleerkrachten geen onderwijsbevoegdheid hebben. Het protocol is te downloaden via de website van de Vereniging Sport Gemeenten (VSG), www.sportengemeenten.nl.

KOERSBRIEF BREDE SCHOLEN, SPORT EN CULTUUR

Op 3 augustus hebben de staatssecretaris van VWS, Jet Bussemaker en de staatssecretaris OCW, Sharon Dijksma, de koers voor het gezamenlijke beleid op het terrein van brede scholen, sport en cultuur in het PO en VO bekend gemaakt. Er wordt ingezet op een uitbreiding van het aantal brede scholen met een sport- en cultuuraanbod, op versterking van sportverenigingen inzake sport voor onderwijs en de naschoolse opvang en op het stimuleren van een dagelijks sport- en beweegaanbod. Het aanbod krijgt bij uitstek vorm en inhoud met de realisering van 2500 combinatiefuncties tussen scholen, sportverenigingen en culturele instellingen zoals vakleerkrachten, trainers en muziekdocenten. Er komt een gefaseerde aanpak, waarbij gestart wordt in de grote steden (G-31), bij voorkeur in de 40 krachtwijken. Na prinsjesdag zal de hoogte en verdeling van het beschikbare budget duidelijk worden. Het gaat om een structurele rijksbijdrage. Gemeenten worden opgeroepen vanaf het tweede jaar eveneens een structurele bijdrage te leveren. Een tijdelijke breed samengestelde taskforce commissie zal het proces begeleiden. Dit biedt kansen voor een integrale benadering van school en sport, voor invoering van vakonderwijs en voor samenwerking met mbo-SB opgeleiden. Zie www.minvws.nl.

TE WEINIG MAAR TEVENS GROEI VAN DESKUNDIGE SPORTLERAREN IN SCHOLEN?

Het rapport van de commissie Brede analyse (maart 2007), dat gelijktijdig met de koersbrief aangeboden is aan de Tweede Kamer leidde tot diverse krantenkoppen waarbij melding gemaakt werd van een tekort aan deskundige krachten in het PO en mbo. Het geciteerde CITO PPOON onderzoek (2006) geeft aan dat 39% van de scholen voor PO geen vakdocent heeft. Op 25% van de scholen geeft de vakdocent de helft van de lessen en op 18% alleen de lessen in de hogere leerjaren. In slechts 9% van de PO-scholen verzorgt de vakdocent alle lessen bewegingsonderwijs. Dat levert een percentage scholen met vakdocenten op (onduidelijk is of het om 61% of 52% gaat), dat in elk geval hoger is dan de NIPO enquête in 2002 die op 43% uitkwam.

ONDERWIJSTIJD LO VO

De staatssecretaris voor VO, mw. Marja van Bijsterveldt, heeft de brief van het hoofdbestuur over de voortdurende onduidelijkheid op scholen over de handhaving van de onderwijstijd voor LO beantwoord. Een antwoord dat - tot onze ontstentenis - geheel voorbij gaat aan een kwantitatieve borging, namelijk dat de hoeveelheid onderwijstijd voor lichamelijke opvoeding gewaarborgd blijft ten opzichte van de peildatum 1 augustus 2005. Er wordt in de brief alleen gewezen op een alternatieve 'harde' borging die zich richt op inhoudelijke normen, op vormgeving in elk leerjaar en op spreiding over het schooljaar. Het hoofdbestuur zal de Tweede Kamer wederom benaderen met de vraag of zij van mening is dat dit antwoord strookt met het kamerbreed ingediende amendement.

BRAM DONKERS DIRECTEUR CALO

Vanaf 15 september zal drs. A.(Bram) Donkers de directeursfuncties van de School of Human Movements & Sports (Calo) gaan vervullen. Hij is opvolger van Cees Klaassen. Bram Donkers is bepaald geen onbekende en ervaringsdeskundige. Hij is momenteel wethouder en loco-burgemeester van Borne, was gedurende twaalf jaar hoofd PO en opleidingen bij de SLO. Hij heeft de Calo gedaan en bewegingswetenschappen aan de VU gestudeerd, is voorzitter van de adviescommissie PO van de KVLO. Het hoofdbestuur feliciteert Bram en de Calo met deze benoeming.

STUDIEDAGEN IN 2007-2008

De volgende studiedagen en gegevens zijn op dit moment bekend. BSM (herhaling 26 april) op 20 september in Nieuw-Vennep, BO op 6 november te Zwolle, Praktijkonderwijs op 28 november, mbo in januari 2008, VO op 7 februari 2008 te Den Haag, SO in april 2008 te Groningen.

MODELLEN ONDERWIJSHUISVESTING

Op de site www.onderwijspaleis.nl van de gezamenlijke besturenorganisaties zijn in de toolbox modellen te vinden voor onderwijshuisvesting, waaronder een rekenvoorbeeld voor de ruimtebehoefte en de uren gymnastiek in het VO. De KVLO-normen voor gymzalen/sportzalen met schoolgebruik staan ook in de toolbox, onder overige.

Hogeschool van Amsterdam

Extra bagage op het gebied van bewegen, sport en voeding?

Onze nieuwe brochure najaar 2007 is uit! Vraag hem aan via esg@hva.nl of kijk op www.alo.hva.nl/esg

Expertisecentrum Sport & Gezondheid,
Dr. Meurerlaan 8, 1067 SM Amsterdam

www.alo.hva.nl/esg

R AGENDA-AFDELINGEN

60 JAAR BEWEGINGSOPLEIDINGEN

Van maandag 29 oktober t/m vrijdag 2 november a.s. wordt gevierd dat onder verschillende namen, waaronder de welbekende naam Calo, al 60 jaar onderwijs wordt aangeboden op het gebied van bewegen & sport. Vanaf september kunt u het complete programma vinden op portaal.windesheim.nl/parade. U zich via deze site dan ook aanmelden voor deelname aan verschillende activiteiten. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Reitse Sybesma, projectleider lustrum, tel.: 038 469 9092, e-mail: rj.sybesma@windesheim.nl.

WEST-BRABANT

Studiedag

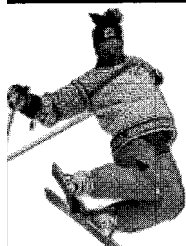
Thema: 'Samen voor sport'
Datum: 21 september 2007
Plaats: Nassau Scholengemeenschap, Breda
Tijd: van 13.00 tot 17.30 uur
Kosten: leden €40,-, niet-leden €100,-
Info: marcel.aarts@student.fontys.nl
kim.gevers@student.fontys.nl

HAARLEM

Cursus EHBO

Datum: 22 september
Tijd: 9.00 tot 16.00 uur
Kosten: €135,-
Info: miekebrakenhoff@kvlo.haarlem.nl

Wintersporten met school?

- > Verzorgde reizen naar alle wintersportlanden
- > Van eenvoudig tot luxe
- > Wintersport als werkweek!
- > Het gehele jaar door
- > Vanaf 15 tot 300 personen
- > Vrijplaatsen voor de begeleiders
- > Aandacht voor al uw wensen
- > Ook voor stedenreizen!
- > 25 jaar ervaring!

G2
REIZEN

Bel vandaag nog: 0341-460812
Internet: www.g2-reizen.nl

De Groepsreizen Specialist

SKILAND
SKIKAMPEN

Skiland
Postbus 59735
1040 LE Amsterdam
tel: 020-4893818
fax: 020-4893819
info@skikamp.nl
www.skikamp.nl
www.skiland.eu

SKILAND: uw partner voor de leukste wintersportkampen!
Vraag nu de nieuwe folder aan en laat u overtuigen van de prijzen, de mogelijkheden en het enthousiasme!

De voordelen van een schoolskikamp via Skiland:

- | voordelige all-in prijs, inclusief skipas, skihuur en skiles
- | zowel skijn als snowboarden
- | volpension accommodatie met leuke avondprogramma's
- | de leerling wordt veilig begeleid door ervaren CREW-members
- | prettige open sfeer, duidelijke communicatie
- | betrouwbaar en veilig volgens VeBON-voorwaarden

Meer info en foto's vindt u op www.skikamp.nl of www.skiland.eu

Basiscursus Motorische Remedial Teaching

Per september 2007 start de School of Human Movement & Sports (voorheen Calo) van Windesheim opnieuw de basiscursus MRT. De cursus richt zich op het omgaan met verschillen tussen leerlingen en het bieden van speciale leerlingenzorg in het bewegingsonderwijs. Aansluitend op uw eigen praktijk wil de cursus ondersteuning bieden in het opzetten en/of uitbouwen van MRT op uw eigen school. Met een bijeenkomst per maand en opdrachten in de eigen praktijk bieden we u de kans om uw kennis en ervaring met speciale leerlingenzorg in het bewegingsonderwijs uit te breiden.

Nieuwsgierig?

Werkt u in het (S)BO of het (S)VO en is dit wat u zoekt? Bel of mail voor meer informatie naar het Windesheim Informatiecentrum, tel. 038 - 4 699 699 of e-mail: info@windesheim.nl.

Voor een actueel overzicht van de scholingsmogelijkheden betreffende de nieuwe lessenreeks Bewegen Samen Regelen zie www.bewegensamenregelen.nl.

Meer informatie:

www.windesheim.nl

Windesheim

het gebeurt op windesheim

Professionele coaching- en analysesoftware en de bijbehorende hardware.

Science, géén fiction

Video in de les, Video in mijn les?

Kost mij dat niet te veel tijd? Kunnen leerlingen zelfstandig met video werken? Hoe oud moet je zijn voor effectieve video feedback? Waarom zou ik dat in mijn lessen doen? Kan ik ook voorbeelden afspelen? Mijn school kan dat nooit betalen! Kan ik plaatjes en tekeningen over de video heen leggen? Hoef ik nooit meer een tape heen en weer te spoelen? Kan ik elk moment van de les achteraf vastleggen?

Kan ik gelijktijdig opnames maken en afspelen??? Dus ik kan met één leerling kijken terwijl de anderen door oefenen en opgenomen worden...en dát zie ik dan ook? Altijd? Dat geloof ik niet.

siliconCOACH timeWARP 2

Dat is misschien wel handig

Neem contact op.

Distributie Nederland, België en Duitsland: Visualcoach, Karolusgulden 20, 2353TA Leiderdorp
servicelijn: +316 41767989, info@visualcoach.nl, www.visualcoach.nl

WWW.VISUALCOACH.NL